

Inger Marie Bergene

”Det fineste je vet er å lesa”

Om litterær smak og
holdninger til skjønnlitteratur
hos ti kvinnelige lesere i Åmot

Masteroppgave
Avdeling for journalistikk, bibliotek og informasjonsfag

[sammendrag]

Denne oppgaven dreier seg først og fremst om leserne av skjønnlitteratur. Jeg har intervjuet ti kvinnelige lånere i alderen 25-81 år ved et lite folkebibliotek i Hedmark. Jeg har prøvd å finne ut hvilken litterær smak informantene har og hva lesningen betyr for dem. Jeg har også sett på hva ulikheter i alder, bakgrunn og utdanning har å si for lesningen og hvilke holdninger til lesning som viser seg.

Lesning har stor betydning i informantenes liv og fyller mange funksjoner. De fleste har lest mye helt fra de var barn. Det er uvanlig stor *bredde* i lesningen hos flere av informantene. Middelsmaken dominerer, men det er en brei middelsmak med stor variasjon. Det er en trend til at de eldste informantene leser mest variert, mens de yngste har en mer folkelig smak.

Aller helst vil informantene lese romaner, gjerne flerbindsverk, og flertallet vil ha lett tilgjengelige romaner med realistisk handling og en tydelig slutt. Dikt og noveller er ikke særlig populært, heller ikke kjærlighetsromaner, selv om mer enn halvparten av informantene leser serielitteratur.

Forord

Å skrive denne oppgaven har vært en lang, men lærerik prosess. Jeg vil først og fremst takke mine ti informanter, som har stilt opp til intervjuene med interesse og entusiasme, og raust har delt livs- og leseerfaringer med meg. Jeg håper jeg har klart å gjengi noe av den lesegledden dere formidlet!

Tusen takk til veileder Cecilie Naper ved bibliotekarutdanningen ved Høgskolen i Oslo, som har dratt meg opp av gjørma noen ganger og stadig påstått at jo da, dette skal det bli masteroppgave av! Takk for uslitleg optimisme og omsorg! Takk også til Jofrid Karner Smidt, som velvillig har stilt opp og kommet med kloke og interessante innspill underveis.

Gode kolleger er gull verdt. En stor takk går til biblioteksjef Lisbeth Nipen ved Åmot bibliotek, som har hjulpet til under utplukking av informanter, svart på alle mine spørsmål og i tillegg stilt et kontor til disposisjon der de fleste intervjuene ble tatt opp. Også takk til bibliotekar Anne Berit Bakke Strand ved samme bibliotek!

Hedmark fylkesbibliotek og min arbeidsgiver, Rendalen kommune, har begge gitt meg stipend i slutfasen. Det er jeg takknemlig for!

Aller sist og aller mest: Takk til Gunnar, som har vært verdens tålmodigste, og som aldri har mistet troen på meg og prosjektet mitt!

Koppang 22. juni 2009

Inger Marie Bergene

Innholdsfortegnelse:

1. INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING	6
1.1. Innledning	6
1.2. Problemstilling	7
1.3. Oppbygging av oppgaven	7
2. LITTERATURGJENNOMGANG	7
2.1. Smak, holdninger og fascinasjon	8
2.2. Hvorfor lese?	9
2.3. Leselyst og utvikling	9
3. METODE	10
3.1. Kvalitativt intervju	10
3.2. Valg av intervjuobjekter	11
3.2.1. Bosted	11
3.2.2. Begrepsavklaring	12
3.2.3. Kategorier lesere	12
3.2.4. Antall informanter	13
3.2.5. Utvelgelse av informanter	13
3.2.6. Testintervju	14
3.3. Gjennomføring	15
3.3.1. Intervjuene	15
3.3.2. Teknikken	16
3.3.3. Transkribering	16
3.4. Analysen	16
3.5. Eget ståsted	17
4. TEORI	19
4.1. Pierre Bourdieu. Smak og sosiale klasser	19
4.1.1. Bourdieu og Frankrike	19
4.1.2. Bourdieu og Norge	20
4.2. Jan Mukârovský. Funksjoner og normer	21
4.2.1. Funksjoner	21
4.2.2. Normer	23
4.3. Bourdieu og Mukârovský	25
5. BAKGRUNN – ÅMOT I ØSTERDALEN	25
5.1. Midt i skogen	25
5.2. Kulturliv	26
5.3. Bibliotekbruk	27
5.3.1. Utlån, besøk og mediebudsjett	27
5.3.2. Får bøker i gave	27
5.3.3. Kriminalromaner og serier	28
6. ANALYSE AV INTERVJUENE	29
6.1. Leserportretter	29
6.1.1. Født før krigen:	30

6.1.2.	De tre født på 40-tallet:	34
6.1.3.	Tre representanter for 60-tallet:	42
6.1.4.	Den yngste, født på 80-tallet:	48
6.2.	Liv og lesning	50
6.2.1.	Vanskelig å sette ord på	51
6.2.2.	Samfunnsutvikling. Forskjeller på grunn av alder.	52
6.2.3.	De forskjellige leserkategoriene. Smaken	55
6.2.4.	Forskjeller som har å gjøre med utdanning og bakgrunn	65
6.3.	Den fascinerende litteraturen	68
6.3.1.	Interaksjon	68
6.3.2.	Hva er det ”alle” leser?	70
6.3.3.	Hva leser de helst ikke?	74
6.4.	Hvorfor lese?	77
6.4.1.	Lesningens funksjoner	77
6.4.2.	Kunnskap og underholdning	77
6.4.3.	Økt innsikt og personlig utvikling	79
6.4.4.	Et rituale	80
6.4.5.	Gleden over språket	80
6.5.	Forventninger og normer	82
6.5.1.	Normen om en realistisk handling	82
6.5.2.	Normen om at litteratur skal være lett tilgjengelig	83
6.5.3.	Normen om en tydelig slutt	84
6.6.	Holdninger til lesning	85
6.6.1.	Leseglede og leseferdighet	85
6.6.2.	Lesning hjemme og på skolen	85
6.6.3.	Restriksjoner på lesning	88
6.6.4.	Lesesirkler og lunsjpauser	89
6.6.5.	Tilgang på bøker	89
6.6.6.	Biblioteket betyr mye	90
6.6.7.	Hvordan velge bøker	91
7.	OPPSUMMERING	92
7.1.	Lesning og samfunn	92
7.2.	Smak og behag	93
7.3.	Romaner og atter romaner	93
7.4.	Forskjeller på grunn av alder	94
7.5.	Foreldres lesning virker inn	95
7.6.	Lesningens betydning og verdi	95
7.7.	Holdninger til lesning	96
7.8.	Styrke og svakhet	97
7.9.	Videre forskning	97
8.	LITTERATURLISTE	98
9.	VEDLEGG	101

1. INNLEDNING OG PROBLEMSTILLING

1.1. Innledning

Litteraturformidling er en viktig del av arbeidet i folkebibliotekene. Forfattere, sjangre og høstens nye romaner har de fleste bibliotekansatte god oversikt over, og gode råd gis over skranken. På små bibliotek har en også god kjennskap til de *faste* lånerne, hvem de er og hva de liker å lese - én foretrekker kioskforfatteren Frid Ingulstad, en annen velger den mer eksperimentelle Trude Marstein. Men hva med alle de andre? Ofte skulle en ønske at en visste mer om de lånerne som mer sporadisk stikker innom, og ikke minst om de potensielle lånerne, de som går bibliotekdøra forbi. Hva er det de leser, hva har de lyst til å lese, og hva appellerer til hver enkelt av dem? Hva er det som får noen av dem til å bruke flere timer hver dag på å lese skjønnlitteratur? Slik kunnskap kan være et nyttig hjelpemiddel for å treffe bedre både når det gjelder bokvalg og litteraturformidling i bibliotekene.

Jeg har i arbeidet mitt i folkebibliotek følt på kroppen hvor vanskelig det er å få tid til å drive aktiv litteraturformidling overfor de forskjellige brukergruppene. Det er så mye annet som ligger og "roper på en" og må gjøres først. Samtidig er mediebudsjettet begrenset, og i krysspresset mellom kravet i bibliotekloven om å legge vekt på "kvalitet, allsidighet og aktualitet" i tilbudet (Folkebibliotekloven 1985) og ønskene fra publikum om flere eksemplarer av de mest populære bøkene, kan en lett miste både pusten og oversikten. Vi har behov for mer kunnskap om lånerne våre for å utnytte de ressursene vi har best mulig, og det er min viktigste motivasjon for dette arbeidet.

Denne oppgaven vil hovedsakelig dreie seg om leserne og det lokalsamfunnet de hører hjemme i. Oppgaven har et litteratursosialogisk utgangspunkt, det vil si at min interesse er rettet mot leserne, måter de leser på og grunner til at de leser, deres bakgrunn og erfaringer, i større grad enn mot teksten i seg sjøl og det litterært spesifikke.

Jeg har valgt Åmot i Hedmark som det lokalsamfunnet jeg vil se nærmere på. Valget har blant annet sin bakgrunn i de erfaringene jeg gjorde da jeg for noen år siden skrev en oppgave i et masterkurs ved Høgskolen i Oslo om utlån av serielitteratur ved folkebibliotekene i Åmot og Stor-Elvdal. Det viste seg at utlånet av serielitteratur ved Åmot bibliotek lå svært høyt sammenliknet med tilsvarende utlån i nabokommunen, uten at jeg den gang helt kunne finne årsaken til det. Dette gjorde at jeg fikk lyst til å vite mer om hva folk i Åmot leser og hvilke holdninger de har til lesning.

1.2. Problemstilling

Denne oppgaven skal handle om ti kvinner og deres lesning av skjønnlitteratur. Jeg ønsker å se på hvilken litterær smak informantene har, og hvilken betydning lesningen har for dem. Hva betyr ulikheter i alder, bakgrunn og utdanning for informantenes lesning? Hvilke holdninger til lesning kan en se eksempler på hos informantene og i lokalmiljøet?

1.3. Oppbygging av oppgaven

Jeg går i kapitel 2 summarisk gjennom forskning som er relevant for min oppgave. I kapitel 3 viser jeg hvilke valg jeg har gjort i forhold til metode, både når det gjelder utvelgelse av intervjuobjekter, gjennomføring av intervjuer og arbeid med analysen. Jeg redegjør også for mitt eget "litterære ståsted".

Kapitel 4 er viet teori, og der presenteres de delene av Pierre Bourdieu og Jan Mukârovskýs teorier som jeg bruker i oppgaven. I kapitel 5 gir jeg bakgrunnsinformasjon om det lokalmiljøet informantene mine hører til. Kapitel 6 er det mest omfattende med presentasjon av de ti leserne og utførlig analyse av intervjuene. Leserportrettene starter med de eldste informantene og avsluttes med den yngste. I analysedelen ser jeg på forskjeller mellom informantene ut fra alder og samfunnsutvikling, før jeg plasserer dem smaksmessig. Forskjeller i lesning som kan skyldes bakgrunn og/eller utdanning gjøres rede for, og en oversikt over hva "alle" informantene liker og ikke liker å lese presenteres.

Kapitel 6 fortsetter med en gjennomgang av årsakene til at informantene bruker tid på skjønnlitteratur, det vil si hvilke funksjoner lesningen fyller for dem. Jeg kommer også inn på hvilke forventninger de har til leseprosessen og hvilke normer de gir til kjenne når det gjelder skjønnlitteratur. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av holdninger til lesning som har kommet fram i intervjuene.

I kapitel 7 oppsummerer og konkluderer jeg, mens kapitel 8 og 9 inneholder henholdsvis litteraturliste og vedlegg.

2. LITTERATURGJENNOMGANG

De to teoretikerne jeg har hatt størst nytte av i oppgaven, Pierre Bourdieu og Jan Mukârovský, behandles i kapitel 4. Her i kapitel 2 vil jeg nevne annen sentral forskning på det litteratursosiologiske feltet og på "tilstøtende" fagfelt som har vært til

hjelp for å belyse min problemstilling og gjennomføre analysen. Jeg velger en temmelig summarisk gjennomgang her og kommer tilbake til den enkelte studie der jeg bruker den i analysen.

2.1. Smak, holdninger og fascinasjon

Den norske forskningen på litterær smak og holdninger til lesning er ikke omfangsrik. Men Jofrid Karner Smidts doktoravhandling *Mellom elite og publikum* (2002) er høyst aktuell, særlig fordi hun også har brukt Mukârovský og Bourdieus teorier (i tillegg til Bakhtin). Smidt undersøkte norske bibliotekarers litterære smak og holdninger til litteraturformidling gjennom en surveyundersøkelse og en serie kvalitative intervjuer. Hun konkluderte med at norske bibliotekarer stort sett er representanter for middelsmaken, men at det likevel er stor bredde i smaken deres.

Lennart Rosenlund (1985) benyttet seg også av Bourdieus teorier da han på 1970-tallet gjennomførte en intervjuundersøkelse i Stavanger om folks holdninger til kultur. Det ble stilt spørsmål om musikk, billedkunst, teater, litteratur og lesevaner mm. Resultatene fra undersøkelsen viser at folks utdanning og sosiale posisjon spilte en helt avgjørende rolle for hvordan de bruker kulturelle goder. Desto høyere utdanning og sosial posisjon, desto mer positive var holdningene til kultur, og desto oftere deltok de i kulturaktiviteter. Rosenlund fortsatte å la seg inspirere av Bourdieu - i sin doktoravhandling (2001, 2002) konstruerte han stavangerske versjoner av *rommet av sosiale posisjoner* og *rommet for livsstiler*. Han fant at de to rommene stemte overens, selv om de ble konstruert hver for seg, uavhengig av hverandre. Personer med noenlunde samme fordeling av økonomisk og symbolsk kapital vil også "møtes" i rommet for livsstiler. Rosenlund konkluderte for øvrig med at Bourdieus analytiske tilnærming egner seg til å forstå norsk virkelighet.

Jostein Gripsrud og Jan Fredrik Hovden (2000) foretok i 1998 en undersøkelse blant studenter i Bergen om kulturell praksis, smak og kompetanse. Studentene ble også spurt om foreldrenes bakgrunn, dvs. utdanning, yrke, inntekt, kulturell smak mm. Det viste seg at sosial og kulturell bakgrunn var temmelig avgjørende for hvordan studentene scoret i undersøkelsen. Studien viste en tydelig tendens til reproduksjon av sosiale og kulturelle forskjeller i foreldregenerasjonen.

Cecilie Naper tar i sin doktoravhandling *Kvinner, lesning og fascinasjon* (2007) for seg lesere av både kiosklitteratur og "biblioteklitteratur" og deres bakgrunn og utdanning, smak og kulturvaner. "Bibliotekkvinnene" hører til de mest utdanningssterke og er mer aktive kulturbrukere enn gjennomsnittet, "kioskkvinnene"

har gjennomgående dårligere utdanning og benytter seg i mindre grad av offentlig støttede kulturtilbud, konkluderte Naper. Kvinner og litterær fascinasjon er et gjennomgangstema i avhandlingen.

Ove Skarpenes (2007) intervjuet nordmenn med utdanning på minst hovedfagsnivå.¹ Han fant at velutdannede nordmenn er lite opptatt av å skape seg en kulturell identitet. Skarpenes' materiale tyder på at den høyt utdannede middelklassen i Norge foretrekker underholdningskultur, og at de ikke skammer seg over det. Skarpenes bygget på arbeidene til Michelle Lamont (1992). Hun intervjuet menn i Frankrike og USA for å finne moralske og kulturelle trekk som markerte grensene mellom middelklassen og de "andre". Hun konkluderte med at middelklassen bruker moralske begreper til dette formålet.

2.2. Hvorfor lese?

Siden flere av mine informanter hovedsakelig leser serielitteratur, er Gunnar Hanssons (1988) intervjuundersøkelse interessant. Han ledet et prosjekt der nærmere hundre personer ble dybdeintervjuet om sin lesning av "populärfiktion". Det viste seg at lesning av serielitteratur var en langt mer komplisert og sammensatt aktivitet enn tidligere antatt.

Bob Usherwood og Jackie Toyne (2002) er også opptatt av hvorfor folk leser. De intervjuet grupper av voksne amerikanske lesere om hva som motiverte dem til å bruke tid på skjønnlitteratur og hvilket utbytte lesningen ga dem. De mener å ha påvist at menneskers liv kan bli forandret gjennom lesning, og at lesning er en svært viktig syssel for dem som ser på seg selv som lesere.

2.3. Leselyst og utvikling

Resepsjonsteoretikeren Hans Robert Jauss (1982) har undersøkt samspillet eller interaksjonen mellom leseren og det som leses. Et slikt samspill er ifølge Jauss nødvendig for at leselyst og fascinasjon skal oppstå. Det er flere former for interaksjon, og spennet er stort. På den ene ytterkanten finner vi leseren som identifiserer seg fullstendig med hovedpersonen og på den andre sida leseren som har et så kjølig og distansert forhold til teksten at engasjementet uteblir. Tett og total identifisering med hovedpersonene er spesielt vanlig ved lesning av serielitteratur, og Jauss' teorier er derfor nyttige i denne oppgaven.

¹ Forskningsprosjektet "Kunnskap og kultur i den øvre middelklassen i Norge"

J.A. Appleyard (1991) mener lesere utvikler seg etter et noenlunde fast mønster etter hvert som de modnes. Han presenterer fem forskjellige utviklingstrinn, der leseren inntar en ny rolle på hvert av trinnene, roller som virker inn på måten han eller hun leser på. Siden jeg følger intervjuobjektene mine helt fra første leseopplevelse fram til lesning i voksen alder, er Appleyards "utviklingsteori" interessant å bruke som referanse.

Av samme grunn er livsløpsteori anvendelig. Særlig artikkelsamlingen *Livsløp* (Frønes, Heggen & Myklebust 1997) har gitt interessante innfallsvinkler og bidratt til at jeg har sett mitt eget materiale i et nytt lys.

3. METODE

3.1. Kvalitativt intervju

"Hvis du vil vite hvordan folk betrakter verden og livet sitt, hvorfor ikke tale med dem?" Slik starter Steinar Kvaales bok *Det kvalitative forskningsintervju* (1997), og den ble temmelig avgjørende for mitt valg av metode.

Folks fritidslesning er høyst personlig, og begrunnelsene likeså. Ved å bruke en kvantitativ metode, for eksempel en spørreundersøkelse, kunne jeg antakelig ha skaffet meg en oversikt over hvilke bøker og forfattere et ganske stort antall mennesker leser. Nå var jeg mer interessert i å høre hver enkelt leasers historie og ut fra det prøve å finne fellestrekk og forskjeller. For å finne svar på dette, var ikke spørreskjema løsningen. Jeg måtte "tale med dem", som Kvale sier - spørre, lytte, lære og bruke tid. Det kvalitative og utforskende intervjuet innbyr til en slik dialog, en samtale mellom intervjuer og intervjuobjekt om spørsmål begge er opptatt av. Dette er en samtale som samtidig er en meningsutveksling, men som også har struktur og retning, og der en søker ny kunnskap. Målet er at samtalen løper så lett at den som intervjues, ikke oppdager at forskeren har en sjekklister. Når samtalen er over, skal samtlige av punktene på sjekklisten være krysset av.

For meg virket det kvalitative forskningsintervjuet som det *beste* valget, men ikke nødvendigvis det *enkleste*. Kvalitative intervjuer setter store krav til intervjueren både når det gjelder kunnskap og sosiale egenskaper, og det krever en stor grad av tilstedeværelse og årvåkenhet. Mulighetene for å feile er mange. Jeg forsøkte å møte disse "forventningene" med å forberede meg så godt som mulig og gå til oppgaven med ydmykhet og respekt for intervjuobjektene.

I kvalitative studier som min er ikke funnene statistisk generaliserbare, en kan ikke dra slutninger om alle lesere ut fra de funn jeg har gjort. Til det er for få personer med, og utvalget er heller ikke foretatt etter de prinsippene som gjelder for

tilfeldig utvalg. Dette brukes ofte som kritikk mot kvalitativ forskning. Kvale (s. 160) peker på at ifølge et humanistisk syn "er hver enkelt situasjon unik og hvert fenomen har sin egen indre struktur og logikk." En får fram opplysninger i kvalitative intervjuer som en aldri ville fått kjennskap til om en brukte kvantitative metoder. Jeg kan i min oppgave riktignok ikke trekke slutninger som gjelder alle lesere, men jeg kan gi nokså utfyllende "rapporter" fra noen få av dem. Det er like viktig kunnskap som resultater fra store kvantitative undersøkelser.

3.2. Valg av intervjuobjekter

3.2.1. Bosted

Jeg var interessert i å finne eksempler på holdning til lesning i et lokalmiljø, og derfor ønsket jeg å intervju personer som bodde nær hverandre og tilhørte samme lokalsamfunn. Det var av den grunn også et poeng å la alle intervjuobjektene sokne til samme bibliotek.

Jeg vurderte å intervju lånerne ved det biblioteket jeg selv arbeider, men gikk bort fra dette. Jeg var redd for at en slik nærhet til informantene kunne hemme både dem og meg i intervjusituasjonen. På små bibliotek blir en godt kjent med lånerne, og vennskap og kjennskap kan føre til at en oppfører seg annerledes og gir andre svar i et intervju enn en ville gjort i en mer nøytral setting. En kan bli opptatt av å gjøre intervjueren (eller intervjuobjektet!) til lags eller framstille seg sjøl i et spesielt lys.

Jeg valgte i stedet å snakke med lånerne på biblioteket på Rena (Åmot kommune) i Hedmark fylke. Som nevnt i innledningen hadde jeg tidligere skrevet en oppgave på masterstudiet om utlånet av serielitteratur ved Åmot folkebibliotek. I tillegg var det praktiske årsaker til at jeg valgte Rena - jeg bor i nabokommunen og har derfor relativt god kjennskap til lokalmiljøet der. Det anså jeg for å være en fordel i møtet med lånerne, både fordi en lokal forankring kan gjøre intervjusituasjonen mindre "farlig" sett fra intervjuobjektens side, og fordi lokalkunnskapen kan gjøre det lettere å stille de "rette" spørsmålene. Men den kan selvfølgelig også ha motsatt virkning - viktige opplysninger kan gå en lokalkjent intervjuer hus forbi fordi de virker dagligdagse og uinteressante.

Jeg valgte å intervju bare kvinner, dels fordi dette gjorde materialet mer enhetlig og ga færre variabler å hankses med, dels fordi det absolutt er flest kvinner som bruker bibliotektenester. Statistisk Sentralbyrås undersøkelse av folks

bibliotekbruk i 2005 viste at 60 prosent av kvinnene og 35 % av mennene hadde besøkt folkebiblioteket i året forut for undersøkelsen (Buskoven 2006 s.11).

Aldersmessig satte jeg en nedre grense på 25 år fordi jeg ville konsentrere meg om voksne lesere, som i hovedsak var ferdige med utdanningen sin og som var godt etablert i "voksen" litteratur. Jeg foretok også en avgrensning i forhold til hva slags litteratur jeg ville snakke med intervjuobjektene om. I denne oppgaven var det naturlig å la faglitteraturen hvile og konsentrere seg om skjønnlitteraturen, siden det var fritids- og lystlesningen jeg ville vite mer om. Det er glidende overganger mellom skjønnlitteratur og faglitteratur, og jeg lot mine informanter stå for grenseoppgangen. Biografier og reiseskildringer ble oppfattet som skjønnlitterære av flere av informantene, og derfor er de også omtalt som det i denne oppgaven.

3.2.2. Begrepsavklaring

Før jeg i kapitlet under (3.2.3) deler leserne inn i kategorier, er det nødvendig med avklaring av et par begreper.

Med *formelbasert skjønnlitteratur* mener jeg litteratur som er skrevet etter faste mønstre eller formler. Ifølge John G. Cawelti (1976) er formellitteratur oppbygd etter to typer litterære formler, én som legger føringer for fortellermønsteret og én som styrer person- og miljøtegnning. Fortellermønsteret er relativt konstant og forandrer seg lite, men beskrivelsene av personer og miljø vil variere både over tid og fra kultur til kultur. For at tekster skal karakteriseres som formellitteratur, må begge disse formlene være fulgt. Et eksempel er kriminalromaner, som svært ofte er formelbasert.

Med *serielitteratur* mener jeg lange fortsettelsesserier av formellitteratur som har et enkelt språk og en lettfattelig stil. Eksempler på slike serier i mitt materiale er Frid Ingulstads *Sønnavind* og Synnøve Eriksens *Bergfoss*. Tradisjonelt har de viktigste utsalgsstedene for disse seriene vært kiosker og dagligvareforretninger. Mange velger av den grunn å kalle disse seriene for kiosklitteratur.

3.2.3. Kategorier lesere

Jeg skisserte på forhånd fem tenkte kategorier lesere:

Kategori I: Låner hovedsakelig serielitteratur

Kategori II: Låner hovedsakelig serielitteratur og annen formelbasert skjønnlitteratur

Kategori III: Låner vanligvis ikke serielitteratur, men annen formelbasert skjønnlitteratur og "vanlig" skjønnlitteratur²

Kategori IV: Låner vanligvis ikke serielitteratur og annen formelbasert skjønnlitteratur, bare "vanlig" skjønnlitteratur

Kategori V: Låner alle typer skjønnlitteratur³

Jeg ville ha et bredest mulig spekter av lesere innafor de rammene jeg hadde valgt, lesere som kunne rapportere fra hver sin virkelighet, men geografisk sett fra samme sted. Den enkleste måten å sikre dette på, var å plukke informanter med forskjellige preferanser i forhold til litteratur.

3.2.4. Antall informanter

Kvale (1997 s. 60) argumenterer for at en kvalitativ undersøkelse ikke nødvendigvis blir bedre og mer vitenskapelig desto flere intervjuer en foretar. Her er det bokstavelig talt mer om å gjøre med kvalitet enn kvantitet. Det viktigste er å finne fram til typiske representanter for det miljøet en vil rapportere fra.

Det mest vanlige i intervjustudier er 15 informanter pluss minus 10, altså 5-25 intervjuer, ifølge Kvale (s. 59). Erfaring viser at hvis en intervjuer flere enn dette, vil utbyttet etter hvert avta, og en får ikke vesentlig mer ny kunnskap.

Jeg ville gjerne ha minimum to intervjuobjekter i hver av de fem skisserte kategoriene. Med bakgrunn i Kvales anbefalinger endte jeg derfor på $2 \times 5 = 10$ intervjuobjekter. Et høyere antall var utelukket ut fra den tida jeg hadde til rådighet.

3.2.5. Utvelgelse av informanter

Etter å ha bestemt meg for ti intervjuobjekter, tok jeg kontakt med biblioteksjefen i Åmot. Jeg ba henne ut fra hennes kjennskap til lånerne ved biblioteket plukke ut lesere i de fem kategoriene og spørre dem om de kunne tenke seg å bli intervjuet av meg. Hun fikk "bestilling" på ti kvinnelige intervjuobjekter fra 25 år og oppover, men jeg la utover det ingen føringer i forhold til alder, utdanning, yrke eller sosial bakgrunn. Først når låneren hadde svart bekreftende på at hun ville intervjues og hadde gitt biblioteksjefen tillatelse til å oppgi navnet hennes, fikk jeg oversendt kontaktdata. Denne prosedyren ble valgt for å overholde biblioteksjefens taushetsplikt. Dette forhindret meg fra å håndplukke informanter, men samtidig var

² Med "vanlig" skjønnlitteratur mener jeg skjønnlitteratur som ikke er formelbasert

³ Med alle typer skjønnlitteratur mener jeg her serielitteratur, annen formelbasert skjønnlitteratur og skjønnlitteratur som ikke er formelbasert

biblioteksjefens utvelgelse basert på inngående kjennskap til lånerne og deres lånemønster, noe som jeg anså for å være en stor fordel i utvelgelsen.

Jeg kontaktet så de ti lånerne via et introduksjonsbrev (vedlegg 1), der jeg gjorde rede for hensikten med studien og antydte hva jeg ville snakke med dem om. Etter ei ukes tid ringte jeg til dem og avtalte tid for intervju. Alle intervjuene med unntak av ett ble foretatt på et kontor på Åmot bibliotek. Intervjuene varte 1 – 1 ½ time. Det siste intervjuet ble av praktiske grunner tatt opp hjemme hos låneren. Intervjuene ble tatt opp i tidsrommet 5. februar - 5.mars 2008. 15. april 2009 ble det foretatt korte oppfølgingsintervju med samtlige informanter.

Nedenfor følger en oversikt over de ti informantene med fiktive navn, ca. fødselsår og hvilken lånerkategori de tilhører:

Fiktivt navn	Født år	Låner- kategori
Wenche	1960-1964	I
Ida	1965-1969	I
Inga	1940-1944	II
Gunvor	1945-1949	II
Grete	1934-1939	III
Mona	1960-1964	III
Berit	1925-1929	IV
Anne	1940-1944	IV
Sigrid	1945-1949	V
Siri	1980-1984	V

3.2.6. Testintervju

Forut for dette laget jeg en intervjuguide og prøvde den ut i to testintervjuer. Intervjuguiden var svært detaljert. Basert på erfaringene jeg gjorde i testintervjuene, ble intervjuguiden omarbeidet og strukturert på en annen måte. Jeg oppdaget at en altfor detaljert intervjuguide hemmet meg som intervjuer, noe som igjen førte til at atmosfæren ikke ble så avslappet som jeg gjerne ville ha den. Et tredje testintervju ble gjennomført med den reviderte intervjuguiden (vedlegg 2), og dette fungerte langt bedre enn det hadde gjort i de to foregående intervjuene.

Jeg la vekt på å lage enkle spørsmål, som var lette å forstå og som var mest mulig fri for faguttrykk. "Hva"- og "hvordan"-spørsmål ble forsøkt prioritert framfor spørsmål om "hvorfor", en type spørsmål som ifølge Kvale (1997 s. 78) kan føre til at intervjuet blir intellektualisert og får et slags preg av muntlig eksamen.

3.3. Gjennomføring

3.3.1. Intervjuene

Før intervjuene startet, orienterte jeg kort om prosjektet mitt, hensikten med det og hva det skulle munne ut i. I tillegg fortalte jeg litt om meg sjøl. Jeg spurte også om de hadde noen spørsmål. Intervjuobjektene skrev under en erklæring om at de ikke hadde noe imot at intervjuet ble lydfestet. (Vedlegg 3). Etter intervjuet ga jeg dem også muligheter til å stille spørsmål og fortalte at jeg kom til å kontakte dem igjen.

Det ble brukt tilnærmet samme intervjuguide for alle de fem kategoriene, men den ble alltid noe tilpasset underveis i intervjuet for å kunne følge opp intervjuobjektets svar. Jeg prøvde å la være å kikke for mye på spørsmålene fordi det ga brudd i kommunikasjonen. Av samme grunn noterte jeg også svært lite, men tok en pause etter hvert intervju og prøvde å oppsummere. Jeg valgte å la intervjuobjektene snakke relativt fritt om de temaene som ble reist, men forsøkte å lede dem tilbake "på sporet" når vi havnet for langt ute i periferien. Jeg var bevisst på å stille oppfølgingsspørsmål og forsøkte å få intervjuobjektene til å presisere når de var inne på forhold som jeg mente var spesielt interessante. Kvale (1997) sier at fraværet av et strengt "regelverk" under intervjuet gir gode muligheter for å utnytte intervjuerens ferdigheter, kunnskaper og intuisjon. Han omtaler intervjusituasjonen som interaktiv og viser til det samspillet som oppstår mellom intervjuer og intervjuobjekt i et godt gjennomført intervju.

Jeg merket at jeg ble følelsesmessig engasjert i intervjuobjektene mine – de var åpne og ga av seg selv, og noen av dem fortalte gripende ting fra livet sitt, som rørte meg. I slike situasjoner er det vanskelig å beholde den profesjonelle masken - og kanskje skal en ikke gjøre det heller. Jeg prøvde å vise empati, samtidig var det viktig å unngå å gli over i det Kvale (1997 s. 36) kaller det terapeutiske intervjuet. Jeg måtte forsøke å etablere den kontakten som fører til at intervjuobjektene våger og er komfortable med å snakke om egne opplevelser og følelser, samtidig som jeg hele tida hadde i bakhodet hva formålet med samtalen var. Kvale peker også på at det er viktig å huske på at maktbalansen er svært skjev i en intervjusituasjon: Det er intervjueren som legger premissene for samtalen og styrer hele prosessen.

Underveis i intervjuet hadde jeg en sekvens der jeg viste fram en bunke forsider av bøker og fikk intervjuobjektene til å sortere disse i tre grupper: de bøkene de hadde lest, de bøkene de kunne tenke seg å lese, og de bøkene de ikke var interesserte i å lese. Dette innslaget fungerte ikke helt etter intensjonen, og den viktigste årsaken var nok at de fleste forsidene jeg viste fram var fra bøker som var

utgitt de siste par åra. Her burde jeg ha forutsett at det hadde vært mer hensiktsmessig å velge eldre bøker som flere hadde lest. Men forsidene var likevel nyttige fordi de ledet samtalen inn på forskjellige litterære sjangre og fikk informantene til å fortelle hva de likte og ikke likte.

Jeg hadde også laget valgmuligheter på noen spørsmål, blant annet når det gjaldt fritidsinteresser. Dette førte til at intervjuobjektene ble opphengt i mine alternativer og ikke snakket så fritt rundt dette som meningen var.

3.3.2. Teknikken

Intervjuene ble tatt opp på I-pod. Det var en enkel og svært pålitelig opptaksmåte, og i tillegg var opptakeren så liten, anonym og lydløs at intervjuobjektene fort så ut til å glemme at den var der. Jeg var trygg på at opptakeren virket, og det førte til at jeg kunne konsentrere meg om temaene og intervjuobjektene uten å måtte stresse med å notere. Opptakeren registrerte både dialekt, tonefall og pauser, men selvfølgelig ikke det visuelle som kroppsspråk og ansiktsuttrykk.

3.3.3. Transkribering

Lydopptakene, som var av god kvalitet, ble transkribert ordrett. I transkriberingen forsøkte jeg å følge intervjuobjektets dialekt så tett som mulig, men uten å bruke lydskrift. Jeg noterte der det var nøling, pauser, latter mm som kunne være betydningsbærende. Deretter hørte jeg gjennom lydopptakene en gang til og korrigerste min egen transkribering der det var nødvendig. Samtidig tenkte jeg gjennom og noterte hvilke spørsmål jeg ikke hadde fått svar på eller hadde glemt å stille. Disse ble i den grad det var mulig tatt opp i oppfølgingsintervjuene.

3.4. Analysen

Kvale (1997 s.125) omtaler fem metoder av meningsanalysering - *fortetting, kategorisering, narrativ strukturering, tolkning og ad hoc meningsgenerering*. Jeg har brukt "litt av alt"-metoden, dvs. ad hoc meningsgenerering, som Kvale kaller "fritt samspill mellom ulike teknikker" (s 135). For å gjøre materialet mer lesbart og oversiktlig enn det framstår i transkriberingen, laget jeg forkortede og konsentrerte versjoner av intervjuene, *leserportretter*. Disse portrettene er framkommet gjennom en blanding av meningsfortetting og narrativ strukturering, for fortsatt å holde meg til Kvales kategorier. Ved å ta disse leserportrettene inn i oppgaven, får leseren et bedre grunnlag for å forstå den analysen som følger. Ved å omarbeide intervjuene på denne måten, fjerner en noe av det ustrukturerte som ofte preger muntlig

kommunikasjon. Både intervjuer og intervjuobjekt hopper gjerne litt fram og tilbake, både når det gjelder tid og tema.

Dette er en krevende form, og mulighetene for feiltolkning er absolutt til stede. Informantene har hatt sitt eget leserportrett til gjennomsyn og seinere godkjent det, og jeg håper dette har sikret at mine "versjoner" av deres virkelighet ligger på et akseptabelt faglig og etisk nivå.

Jeg har i utformingen av leserportrettene i størst mulig grad holdt meg til intervjuobjektene egen språkform og valg av ord, men har valgt å sløyfe en del småord og tillegg av typisk muntlig karakter. Jeg har også utelatt en del navn og stedsangivelser og i noen tilfeller også hendelser for å sikre anonymiteten til lånerne. Av samme grunn opererer jeg med "dekknavn" på intervjuobjektene, og jeg oppgir heller ikke eksakt fødselsår på noen av dem jeg snakket med.

Intervjuene var temmelig omfattende, og leserportrettene har også blitt relativt lange, selv om jeg har kortet ned mye. Slik jeg ser det, er denne lengden nødvendig for å kunne presentere informantenes "leseliv" på en tilfredsstillende måte. En del av det materialet som er utelatt i leserportrettene, blir seinere brukt i analysen. Det brukes også her en redigert sitering, det vil si at jeg med forsiktig hånd har redigert informantenes utsagn, forhåpentligvis uten å ødelegge deres egen språktone.

Jeg har ikke brukt dataanalyse på materialet mitt, men et digitalt klipp- og lim system av enkleste sort. Jeg har gått grundig gjennom intervjuene flere ganger og har kopiert utsagn derfra inn i nye Word-dokumenter der jeg har samlet utsagn i *kategorier*. Jeg har også foretatt *tolkninger* av det intervjuobjektene har sagt i intervjuene.

3.5. Eget ståsted

Min egen smak og mine personlige synspunkter er ikke tema for denne oppgaven. Men siden ingen er nøytral, verken som leser eller forsker, kan det være på sin plass med en kort presentasjon av meg sjøl og noe av det jeg personlig liker og misliker når det gjelder litteratur.

Jeg bor i Stor-Elvdal, nabokommunen til Åmot. Jeg jobber nå som biblioteksjef i en annen nabokommune, Rendalen, men har mye av mitt voksne liv arbeidet som journalist. Oppveksten min hadde jeg i Aurdal i Valdres, på et gardsbruk med mor og far og tre yngre brødre, og i tillegg kyr og sauer. Lesetrangen kom tidlig, jeg pløyde gjennom alt jeg kom over. Jeg husker jeg gjemte meg på loftet blant gamle ukeblader i timevis og leste noveller om hjerte og smerte. *Mette Marit på ballettskolen* av Bjørg

Gaselle er den boka jeg husker best fra barndommen, antakelig fordi den framstilte en verden som var svært langt unna min egen. Ballettskole, liksom!

I ungdomsåra leste jeg blant annet Trygve Gulbrandsens *Og bakom synger skogene* og Knut Huges slektsromaner fra Valdres, i tillegg til utallige erindringsbøker fra krigen, godt oppblandet med *Romantikk* og legeromaner. Olav Duun var den store helten da jeg tok nordisk mellomfag på 70-tallet – han leste jeg alt av og nøt hvert minutt.

Som voksen leser er det kanskje lettest å komme på det en *ikke* synes noe om. Jeg liker ikke å lese serielitteratur; språk og persontegning blir for platt til at jeg har noen glede av det. Men det butter også imot når vi kommer for langt ut på andre sida av "kvalitetsskalaen". Jeg er ikke spesielt glad i Jon Fosse og Hanne Ørstavik, for å ta et par eksempler. Jeg kan lese dem rent profesjonelt, fordi det er slike forfattere en "bør" ha lest og som bibliotekarer skal ha oversikt over, men de gir meg ikke "sug i magan" og varme hjerterøtter. De appellerer ikke til intellektet mitt heller, det blir for grått og trist og kjedelig.

Nei, skal jeg ha noe å juble og gråte over, må det bli ei bok av Per Petterson, Haruki Murakami eller Anna Gavalda, for å nevne noen av dem som ofte gleder med godt språk, underfundig humor eller uventede sprang i handlingen.

Et tilbakevendende spørsmål i diskusjonen om bokvalg er om folkebibliotekene skal kjøpe inn serielitteratur. Mange mener at det strider mot kvalitetskravet i bibliotekloven å ha slike serier i bibliotekets samling. Siden mange av mine informanter leser slike serier og utlånet av serielitteratur er stort ved Åmot bibliotek, blir dette tatt opp i analysen.

Jeg vil derfor si litt om hvor jeg selv står i den saken. Jeg arbeider i et folkebibliotek der vi har valgt å kjøpe inn en del serier. I noen av dem foregår handlingen i vår region. De kan dermed betegnes som lokalhistorisk interessante, og innkjøp av disse kan derfor lett forsvares, men det gjelder slett ikke alle. Vi har serielitteratur i samlingen vår fordi vi vil gi et bredt tilbud og være allsidige i bokvalget, men også fordi etterspørselen er stor og vi gjerne vil være demokratiske og komme lånerne i møte. Vi har vurdert det slik at kvalitetskravet er oppfylt i så store deler av bibliotekets samling at det kan forsvares at kvaliteten er diskutabel i en liten del av den. Det er et opportunistisk standpunkt, men til å leve med.

Har så min egen smak påvirket hvordan jeg har oppført meg i intervjusituasjonene og under tolkningen av intervjuene? Det kan jeg selvfølgelig ikke gi noe sikkert svar på. Som mangeårig journalist har jeg riktignok lang trening i

å intervju og gjengi uttalelser fra personer med helt andre synspunkter enn dem jeg selv forfekter, men det er ingen forsikring mot å trå feil.

4. TEORI

Pierre Bourdieu og Jan Mukârovskýs teorier og metoder er nyttige verktøy når en skal analysere tekster som dreier seg om litterær smak og den betydningen lesning har i menneskers liv. Det er dette oppgaven min handler om, og jeg har derfor valgt å bruke Bourdieu og Mukârovskýs teorier som de viktigste "redskapene". Jeg vil nedenfor gjøre rede for hovedpunktene i de delene av disse teoretikernes tenkemåter som har betydning for min oppgave. Annen teori, som jeg også har hatt god nytte av, men som ikke er så sentrale i oppgaven som arbeidene til disse to, nevnes under litteraturgjennomgangen i kapittel 2.

4.1. Pierre Bourdieu. Smak og sosiale klasser

4.1.1. Bourdieu og Frankrike

Når en undersøker hva folk leser og hvorfor, blir spørsmålet om hva som har formet og påvirket smaken deres, interessant. Den franske sosiologen Pierre Bourdieu var spesielt opptatt av forholdet mellom smaken på den ene sida og forhold som sosial bakgrunn, utdanning og kulturell kompetanse på den andre. Hans teorier ligger som et bakteppe i denne oppgaven, og derfor er det naturlig å komme inn på noen av hans mest sentrale begreper. Jeg vil først gjøre rede for Bourdieus teorier slik han selv utviklet dem med bakgrunn i franske forhold. Etterpå vil jeg si litt om utfordringene ved å bruke Bourdieus teorier i Norge.

I *Distinksjonen* (1995 s. 34-35) plasserer Bourdieu yrkesgrupper i Frankrike i et diagram han kaller "det sosiale rommet". Plasseringen skjer i henhold til økonomi, utdanning, innflytelse, kulturbruk, livsstil og smak. Bourdieu opererer med begrepene økonomisk kapital og symbolsk kapital. Økonomisk kapital er kort og godt penger og materielle goder. Symbolsk kapital omfatter både kulturell kapital ("klassisk dannelselse"), utdanningskapital og nettverkskapital.

I den nordvestlige delen av det sosiale rommet plasserer Bourdieu "den dannede klasse", som han mener bruker kulturen til å distansere seg fra resten av befolkningen. Dette er den akademiske elite, de med høy kulturell kapital, som har en godt utviklet sans for distinksjoner, som i denne sammenhengen vil si å kunne skille det som er fornemt og eksklusivt fra det som er mer "midt på treet". I disse kretsene foregår det en uformell læring der nye generasjoner lærer seg å sortere mellom

førsteklasses og annenrangs, mellom "skitt og kanel". De lærer seg hva som kjennetegner "den rene smaken".

Bourdieu beskriver tre hovedtyper av smak: *den rene smaken*, *middelsmaken* og *den folkelige smaken*. Det viktigste i den rene smaken, er å ha blikket og interessen for *form* framfor innhold. Da kan hva som helst bli kunst, også et fotografi av et kålhode, som Bourdieu bruker som eksempel. Den rene smak har et element av distanse til kunstopplevelsen, betrakteren blir ikke følelsesmessig engasjert. En slik distanse åpner opp for muligheten til kritisk refleksjon. Den rene smak innafor litteraturen kjennetegnes ellers ved sansen for det eksperimentelle og/eller det klassiske. I samsvar med fokuset den rene smaken har på form, anses litterær form for å være viktigere enn innhold.

Middelsmaken kjennetegnes mer ved en vilje til respekt for enn kjennskap til den anerkjente kulturen. Middelklassen er preget av ærbødighet for den anerkjente kunsten, samtidig som de har behov for å avgrense seg fra det som oppfattes som folkelig og vulgært. De trekkes mellom den smaken de er tilbøyelige til å ha (den folkelige) og den de ønsker å ha (den rene). Med bakgrunn i dette mener Bourdieu at det egentlig ikke finnes noen egen "middelkultur" som hører sammen med middelsmaken. Middelkulturen er en "høyere" variant av den folkelige smaken, men den er kvalitetsstempelt gjennom bokklubb, bibliotek eller kulturforlag.

Den folkelige smak, som Bourdieu mener har sitt feste i arbeiderklassen og blant lave funksjonærer, er den grunnleggende, den krever ingen særskilt kompetanse. Litteraturen skal først og fremst være spennende, underholdende og lett tilgjengelig. Den må kunne forstås ut fra de livserfaringene hver enkelt har, den kompetansen som er felles for alle medlemmene i den samme kulturen. Når litteraturen blir mer komplisert og krever kjennskap til litterære koder, når den avviker fra det som er nært og kjent, blir den vanskelig å forstå, og engasjementet blir borte. De som innehar den folkelige smaken, er ikke kjente eller fortrolige med kodene i kunstens verden (Bourdieu s. 46).

4.1.2. Bourdieu og Norge

Det har vært reist tvil om Bourdieus teorier kan brukes på norske forhold. Teoriene han utviklet, baserte seg på hans egne undersøkelser i Frankrike på 1970-tallet, og Frankrike og Norge er to svært forskjellige land. Frankrike er mer sentralstyrt enn Norge, og classeskillene er langt skarpere. Kulturelt sett er det også stor avstand. Blant franskmenn er det den "høyborgerlige" kulturen som er den ledende, mens mer

folkelige kulturformer har liten status. I Norge er preferansene noe annerledes. En annen vesentlig forskjell er at utdanningsnivået i Norge er betraktelig høyere enn i Frankrike.

Bourdieus tenkemåte har imidlertid blitt brukt med hell av flere norske forskere. Jeg har i kapitel 2 nevnt både Gripsrud og Hovdens (2000) undersøkelse blant studenter i Bergen, Lennart Rosenlunds studie av kulturvaner i Stavanger og doktoravhandlingene til Jofrid Karner Smidt (2002) og Cecilie Naper (2007).

Det er i all hovedsak Bourdieus smakshierarki jeg kommer til å bruke i min analyse. Da er det viktig å huske på at Åmot både geografisk og kulturelt er temmelig langt unna Paris og fransk overklasse. Smaksprofilene må tilpasses norsk og østerdalsk virkelighet, og dette gjelder spesielt middelsmaken. Den blir i Norge lett en "sekkekategori" som de fleste kan passe inn i. Espen Ytreberg (2004 s. 7) sier at i Norge er vi alle middelkulturelle. Den norske middelsmaken er preget av at den har flertallet i ryggen, helt forskjellig fra den franske. Den norske middelkulturen er tilstrebet folkelig, egalitær og inkluderende, og dermed er den svært tilbøyelig til å ese ut.

Både Jofrid Karner Smidt (2002) og Cecilie Naper (2007) har "tilpasset" det franske smakshierarkiet til norske forhold, og dette danner grunnlaget for de grepene jeg selv vil gjøre. Jeg kommer tilbake til dette i analysen i kap. 6.2.3.

4.2. Jan Mukârovský. Funksjoner og normer

4.2.1. Funksjoner

Når en tar for seg litterær smak og leter etter grunner til at folk leser det de leser, kommer en ganske raskt til spørsmålet om hvilken verdi litteraturen har for den enkelte. Hvilken betydning har lesningen, hvilke behov tilfredsstillende? Er det for eksempel forskjeller i oppfatningen av dette mellom den leseren som elsker kriminalromaner og den som foretrekker moderne lyrikk?

Den tsjekkiske lingvistiker Jan Mukârovský har bidratt med nyttige teorier i så måte. Han ønsket å undersøke hvilken sosial betydning det estetiske både i og utenfor kunsten hadde. I den forbindelse utviklet han en teori omkring funksjoner og funksjonsbegrepet. Funksjoner skal ikke defineres ut fra gjenstanden (objektet) eller handlingen, det er mennesket (subjektet) som er funksjonens "kilde", mener Mukârovský (1977 s. 39) Funksjon er altså ikke direkte knyttet til objektet, det er ingen egenskap ved det, men noe som tillegges det av mennesket. Overført til lesning og litteratur kan vi noe forenklet si at funksjonene ikke er inkludert i prisen når

en kjøper en roman – det er leseren som i løpet av leseprosessen tilfører og tillegger teksten funksjoner. Leseprosessen er en samtale, sier Mukârovský. Leseren er en aktiv del av den, det foregår en diskusjon i leseren.

4.2.1.1 Polyfunksjonell

Menneskelig aktivitet, herunder lesning, har alltid mange funksjoner, og enhver funksjon, også den estetiske, ligger der som en mulighet. Ingen gjenstand eller aktivitet kan tillegges bare én funksjon. Det er alltid flere funksjoner med i bildet, som spiller mot eller med hverandre og skaper balanse. Siden funksjon er noe som tillegges gjenstanden eller handlingen av mennesket, vil funksjonene forandre seg fra en person til en annen, og være forskjellig sosiale grupper imellom. Funksjoner forandrer seg også gjerne over tid. Hva slags funksjon tingen eller aktiviteten har, er altså sosialt bestemt (Mukârovský 1977 s. 37).

En gjenstand kan *få* en funksjon og *miste* en funksjon. Et mangeltre hadde for eksempel en svært konkret og praktisk funksjon for menneskene i tida før vannet kom ut av springen, mens denne redskapen i dag har mistet sin praktiske funksjon og er snarere en antikvit, et vakkert minne om ei tid som var. Den har fått en estetisk funksjon, men har mistet den praktiske funksjonen.

4.2.1.2 Direkte eller indirekte realisering

Mukârovský definerer funksjon som den måten et subjekt (mennesket) realiserer seg selv på i forhold til virkeligheten. Mennesket kan realisere seg selv direkte, eller indirekte, da ved hjelp av et middel fra en annen virkelighet. Når det gjelder direkte realisering, bruker han eksemplet med å gni to trepinner mot hverandre for å få varme. Hvis en derimot gjennomfører et bilde av en fiende med ei nål og håper dette skal skade personen, handler en indirekte ved å bruke et middel fra en annen virkelighet, nemlig bildet. Bildet er ikke et redskap, men et *tegn* (1977 s. 40).

Ut fra dette deler Mukârovský menneskets realisering i forhold til virkeligheten i to hovedgrupper, de *direkte* og de *semiotiske*⁴ funksjonene. Han fortsetter oppdelingen i funksjoner ved å sammenholde oppdelingen i direkte og semiotiske funksjoner med forholdet mellom subjekt og objekt (1977 s. 40-44). Ser en på de direkte funksjonene, er objektet i forgrunnen ved de *praktiske* funksjonene. Subjektets selvrealisering er rettet mot en reorganisering av objektet. Når det gjelder den *teoretiske* funksjon, er derimot subjektet i forgrunnen, og virkeligheten,

⁴ Som har å gjøre med tegn

”funksjonens objekt”, er uforandret. Den samme oppdelingen foretar han for de semiotiske funksjonene. En semiotisk funksjon hvor objektet er i forgrunnen, er en *symbolsk* funksjon. Både tegnet og virkeligheten det representerer, framstår som objekt, ifølge Mukârovský. Den semiotiske funksjon som setter subjektet i forgrunnen, er den *estetiske* funksjon. Den estetiske funksjon ligner på den teoretiske, men er likevel annerledes: Den teoretiske funksjon søker et totalt og samlet *bilde* av virkeligheten, mens den estetiske funksjon etablerer en helhetlig *holdning* til den.

Symbolske og estetiske tegn er *objekter*, mens tegn i den praktiske og teoretiske funksjon er *redskaper*.

Disse fire gruppene av funksjoner, de praktiske, den teoretiske, den symbolske og den estetiske, delte han igjen opp i undergrupper. Denne oppdelingen i funksjoner gjenspeiler et moderne og komplisert samfunn, sier Mukârovský. I mer primitive kulturer er det helt utenkelig å skille den praktiske funksjon fra den symbolske.

4.2.1.3 Forholdet mellom funksjonene

Mukârovský omtaler den praktiske funksjon i flertall og forklarer dette med at det er mange nyanser av den praktiske funksjon, antakelig fordi dette er den funksjonen som er nærmest virkeligheten. I motsetning til den semiotiske funksjon er den direkte orientert mot virkeligheten, i motsetning til den teoretiske funksjon prøver den å påvirke virkeligheten, å forandre den.

Sentralt i funksjonsteorien står også forholdet mellom funksjonene og hvilken funksjon som dominerer. I de tilfellene der den estetiske funksjonen dominerer, har vi med kunst å gjøre, mener Mukârovský. I de kulturbærende sjikt, blant ”eliten”, vil en løsrive den estetiske funksjon fra de andre. I lavere sosiale lag vil en ikke skille mellom de forskjellige funksjonene, der er de intimt knyttet sammen.

Er gleden over formen det viktigste ved ei bok, å nyte språk og struktur for sin egen del? Da er den estetiske funksjon viktigst for leseren. Hvis en derimot er mer opptatt av bokas innhold og at den skal gi avkopling eller føre til innsikt og forståelse, da er leseren mest opptatt av litteraturens kommunikative funksjon.

4.2.2. Normer

i kunsten er et annet sentralt begrep hos Mukârovský. Begrepet norm er ikke mulig å skille fra begrepet funksjon, hevder han – realiseringen av normen implementerer funksjonen. Mukârovský mener at en norm ikke har ”regelens natur” - han definerer norm som et ”regulerende energetisk prinsipp” eller en begrensning av handlefriheten

(1977 s. 49). Normen er mer veiledende enn lovgivende. Ulike sosiale lag holder seg med ulike normer. På grunn av normens dynamiske natur er den utsatt for stadig forandring, ja, faktisk kan en si at enhver anvendelse innebærer en forandring av normen.

4.2.2.1 Typer normer

Mukârovský deler normene i kunsten i fire grupper. *Normene som materialet gir kunstverket* er spesielt synlige i litteraturen, der språket er materialet. Språket er i sin natur et sett av normer. *Tekniske normer* er en annen kategori, og her sikter Mukârovský til *konvensjonene* i kunsten, for eksempel metrikken i poesien og kravene til litterære sjangre. De *praktiske normene* kommer inn i verket gjennom *temaet*. Til disse hører for eksempel de etiske, politiske, religiøse og sosiale normene. Den fjerde gruppen normer Mukârovský omtaler, er *de estetiske*, og det er også disse han gir mest oppmerksomhet (1977 s. 53-54).

4.2.2.2 Den estetiske norm

Hva skiller den estetiske norm fra de andre? Den er i opposisjon til de andre fordi den ikke sikter mot et praktisk mål, men mot objektet selv som er dens redskap. Resultatet er at estetisk verdi blir noe høyst individuelt. Hvilke konsekvenser har dette for normen? Ved første blick kan det se ut som dette utelukker muligheten av en norm. Men det enestående ved et kunstverk er ikke absolutt. En estetisk norm har en tendens til å bli brutt, den har mindre enn andre normer lovens karakter. Bruddet på normen er det normale, og nettopp et slikt brudd kan være en faktor som gjør at kunstverket blir positivt vurdert. Mange kunstnere har provosert i sin samtid fordi de brøt oppleste og vedtatte estetiske normer. Ofte har likevel kunstverkene deres med tida blitt verdsatt som stor kunst. (Mukârovský 1977 s. 52)

Litteratur har forskjellige normer etter sjanger og blir bedømt ut fra dette. Det er for eksempel visse normer for hvordan en kriminalroman skal være oppbygd og hva den skal handle om, og vi forventer at forfatteren skal følge disse. Normer kan være taus kunnskap som vi ikke er bevisste at vi har, men den spiller likevel inn når vi vurderer en litterær tekst. Når en tekst bryter med normen for sjangeren, brytes også "avtalen" mellom forfatter og lesere, vi får ikke det vi forventer. Det kan kjennes ubehagelig, og vi liker det ikke – i alle fall ikke i første omgang.

Men bruddet på normen er, som Mukârovský sier, det normale. Da gjennombruddet for modernismen kom i Norge på 1950-tallet, ble det stort rabalder. Unge lyrikere forlot den bundne formen med rim og rytme og skrev "frie vers". Dette

var et klart normbrudd, og de mer konservative forfatterne rev seg i håret. I dag er dette for lengst blitt normen for sjangeren. Normbruddet skapte en ny norm.

4.3. Bourdieu og Mukârovský

Jofrid Karner Smidt (2002 s. 49-50) påpeker likheten mellom Bourdieus oppfatning av den rene smak og Mukârovskýs teori om den estetiske funksjon. Ifølge Mukârovský er det stor forskjell på sosiale grupper når det gjelder bruken av den estetiske funksjon. De høyere sosiale lag anvender den estetiske funksjon langt oftere enn "folk flest", og de lar gjerne den estetiske funksjon dominere over andre funksjoner. Når den estetiske funksjon dominerer, har vi med kunst å gjøre, mener Mukârovský. Dermed blir det bestemte sosiale grupper som har myndighet til å definere hva som er kunst og hvor grensene for kunsten går. Dette samsvarer i stor grad med Bourdieus tanker om den rene smak og måten eliten dominerer den på.

5. BAKGRUNN – ÅMOT I ØSTERDALEN

Jeg har valgt å intervjuere lesere fra samme geografiske sted. Siden det å finne eksempler på holdninger til lesning er en del av problemstillingen min, vil jeg kort presentere lokalsamfunnet Åmot, med særlig vekt på kulturliv og bibliotekbruk. Jeg mener lokale forhold er med på å forme de holdningene til lesning mine informanter har, og at sider ved lokalmiljøet har hatt betydning for hva slags lesere de ti kvinnene er blitt.

5.1. Midt i skogen

Store skoger, vidder og fjellområder preger Åmot kommune, som ligger i Midt-Østerdal. Rena er kommunesenter, og kommunen har ca. 4300 innbyggere. Åmot har vært og er en av Hedmarks største skogbrukskommuner. Mekaniseringen i skogbruket på 60- og 70-tallet førte til at mange mistet arbeidet sitt, noe som igjen ga stor utflytting og synkende folketall. Åmots hjørnesteinsbedrift, Rena Kartongfabrikk, gikk konkurs og ble nedlagt i 1998. Forsvaret har imidlertid etablert seg tungt i kommunen gjennom Rena Leir, og i tillegg har Høgskolen i Hedmark en avdeling på Rena. Dette har medført at folketallet nå har stabilisert seg. Det er tre barneskoler og en ungdomsskole i kommunen, men ungdommene må til Elverum eller Koppang for å gå på videregående skole.

Politisk har Åmot tradisjonelt vært ei "rød" kommune med sosialistisk flertall. Arbeiderpartiet satt ved makta lenge, og Kommunistpartiet/SV har også stått sterkt.

De siste periodene har Senterpartiet overtatt ordførerstolen. Ved siste kommunevalg var Senterpartiet desidert største parti med ca 46 % av stemmene.

Åmot har i likhet med nabokommunene en litt spesiell eiendomsstruktur. Få, men store skogeiendommer fører til at en vesentlig del av kommunens naturressurser er fordelt på få hender. Dette betydde for noen tiår siden store klasseforskjeller mellom skogs- og kartongarbeiderne på den ene sida og "skogsadelen" og funksjonærene på fabrikken på den andre.

Andelen eldre er vesentlig høyere i Åmot enn i landet for øvrig – 7 % av kommunes innbyggere er over 80 år, mot 4.6 % på landsbasis. Utdanningsnivået er betraktelig lavere enn landsgjennomsnittet: 17.3 % av befolkningen over 16 år har høyere utdanning, mot 24.8 % på landsbasis (KommuneFakta 2009).

5.2. Kulturliv

For ti år siden åpnet det nye kulturhuset på Rena med kino, galleri, konsertsal, bibliotek, kafé og kulturskole. Det var stor motstand mot byggeplanene den gang. Åmot kommune hadde relativt stor gjeld allerede, og mange mente pengene heller burde vært brukt på eldreomsorg. Flere hevdet at de aldri ville sette sine bein innfor dørene i det nye kulturhuset. Stemningen har snudd mye på de ti åra, de kritiske røstene er langt færre, og kulturhuset brukes mye. (Nipen, intervju 21. april 2009)

Åmot har ellers mange lag og foreninger som setter sitt preg på kulturlivet. Historielaget er svært aktivt, gir ut årbok og har et tett samarbeid med biblioteket.

Det samme har Åmot leseforening, som har eksistert i 12 år og har 30-40 medlemmer, hovedsakelig kvinner fra 50 år og oppover. Foreningen møtes på biblioteket seks ganger i året og har i tillegg en årlig tur med litterært tilsnitt. En gang i året er det forfatterbesøk, og ellers kan temaet for møtene være bøker et av medlemmene har lest og vil fortelle om, eller en spesiell forfatter settes i fokus. Dette er en forening som hovedsakelig rekrutterer folk med utdanning (Strand, intervju 21. april 2009).

Åmot har ikke fostret mange forfattere. Vidar Sandbeck (1918-2005) er den mest kjente. Han bodde størstedelen av livet sitt i kommunen og skrev utallige viser og dikt, men også prosa: 12 bøker for barn og 12 for voksne. Inger Helene Arnestad (f.1938), har utgitt tre romaner og May Petershagen én diktsamling. Noen regner også Anne-Cath. Vestly for åmoting. Hun ble født på Rena og bodde der til hun var sju år gammel.

5.3. Bibliotekbruk

Åmot bibliotek har romslige og trivelige lokaler på vel 600 kvm i kulturhuset i Rena sentrum. Bemanningen er på 2.2 årsverk, og biblioteket har åpent til sammen 29 timer i uka.

5.3.1. Utlån, besøk og mediebudsjett

Åmot bibliotek hadde i 2007 et samla utlån til voksne som lå over både fylkes- og landsgjennomsnitt. Utlånet til barn og ungdom lå noe under gjennomsnittet. Besøktallene er også høyere enn gjennomsnittet både i Hedmark og landet som helhet (Statistikk 2007).

Utlån	2007 Totalt utlån – pr. innb.	2007 Voksne - utlån pr. voksen	2007 Barn - utlån pr. barn	2007 Besøk pr. innb.	2007 Medie-budsjett pr. innb. i kr.
Åmot	6.11	3,41	6,76	5.1	48
Hedmark	5.03	2.41	9.77	4.3	31
Hele landet	5.12	2.49	8,33	4.7	31

5.3.2. Får bøker i gave

Åmot bibliotek har et svært høyt utlån av serielitteratur – 27 av de 50 mest utlånte titlene av voksen skjønnlitteratur er serielitteratur (Kikkhullet 2008). Biblioteksjef Lisbeth Nipen sier (intervju 21. april 2009) at biblioteket ikke bruker mye penger på serier. Mye av tilveksten skjer ved at biblioteket får serier i gave fra lånerne.

Så populære er enkelte serier at Nipen har 12-13 lånere på venteliste når det kommer ut ei ny bok i serien.

”Vi skal være et bibliotek for alle som bor i kommunen og ha bøker for alle typer lånere. Derfor har vi også serielitteratur,” sier Nipen, som selv ikke kan tenke seg å lese serier. Nipen foretrekker bøker av Philip Roth, Margaret Atwood og Joyce Carol Oates og har altså en smak som går i helt andre retninger. Nipen er fagutdannet bibliotekar og i tillegg utdannet adjunkt.

Hvorfor serielitteraturen er så populært akkurat på Rena, har hun ikke noe godt svar på. Hun tror det kan ha noe å gjøre med det relativt lave utdanningsnivået i kommunen. Dette er i tråd med Cecilie Napers funn når det gjelder serieleseres (“kioskvinner”) utdanning – de har betraktelig lavere utdanning enn gjennomsnittet i landet (2007). Lav utdanning gjør at mange ikke har trening i å lese varierte typer

tekster. Da er det enklest å velge det som både er lett tilgjengelig og har en bratt spenningskurve.

Det høye utlånet av serielitteratur kan også skyldes overvekt av eldre lånere. Biblioteksjef Lisbeth Nipen forteller (intervju 21. april 2009) at svært mange eldre vil ha bøker som er lette i vekt – de leser nemlig på senga og orker ikke holde store og tunge bøker.

På grunn av gavene har biblioteket to sett av en del av seriene. Seriene har 14 dagers lånetid, mens andre bøker har 28 dager, og kortere lånetid gir større omløpshastighet. Seriene er plasserte i en egen hylle merket "Serier". Denne hylla står innerst i biblioteket. Nipen mener at desto lettere tilgangen er på serielitteratur, desto mer blir den utlånt. "Vi har antakelig bidratt til dette ved å lage en egen hylle for serielitteratur," sier hun.

5.3.3. Kriminalromaner og serier

Eva J. Stensruds *Storgårdsfolk* og Laila Brendens *Hannah* var de mest populære seriene i Åmot i 2008 (Kikkhullet 2008). Frid Ingulstads to serier *Ingebjørg Olavsdatter* og *Sønnavind* samt Merete Liens *Rosehagen* var også representerte på lista. Alle seriebøkene var altså av norske, kvinnelige forfattere. Dette samsvarer med salgsstatistikker for serielitteratur – de norske forfatterne dominerer kraftig i forhold til de utenlandske, og det er bøker av, om og for kvinner som selger (Naper 2007).

De femti mest populære bøkene i Åmot fordelte seg slik: 27 på serielitteratur, 13 krim, 10 "andre". Av disse ti siste hadde Anne B. Ragde fire titler og Khaled Hosseini to. Det var ingen norske klassikere med på lista, og antall utenlandske forfattere begrenset seg til to svenske krimforfattere, Stieg Larsson og Liza Marklund, samt amerikansk-afghanske Khaled Hosseini.

På tittelstatistikken for hele landet⁵ (*100 mest utlånte* 2008) er det ikke titler med serielitteratur blant de første femti. Mange av de største bibliotekene har en restriktiv holdning til innkjøp av serielitteratur, og siden disse bibliotekene står for en såpass stor del av det totale utlånet, vil dette påvirke tittelstatistikken i stor grad.

Men innslaget av kriminallitteratur på landsoversikten er overveldende – hele 31 av de første 50 titlene hører inn under sjangeren kriminal og spenning. Ser vi

⁵ Dette er en tittelstatistikk for alle norske bibliotek som bruker biblioteksystemet Bibliofil. Disse bibliotekene står for mer enn 70 % av landets totale bibliotekutlån og omfatter både små og store folkebibliotek i alle landets fylker, slik at en kan si at denne statistikken er rimelig representativ for landet som helhet.

formellitteraturen under ett, altså både serielitteratur og kriminal/spenning, har Åmot bibliotek 40 titler av 50 på sin liste, mens det på landsbasis er 31 av 50. Det kan se ut til at serielitteraturen har skjøvet ut en del av krimbøkene i Åmot fra "Topp 50"-lista. Utlånet av formellitteratur dominerer altså på begge statistikkene, men betydelig mer i Åmot enn i landet ellers.

Det er de siste åra utlånet av serielitteratur har skutt skikkelig fart i Åmot. I 1997 var ingen av de første femti titlene serielitteratur. I 2002 var 12 av de første 50 serielitteratur, og i 2008 altså 27 av 50 (Nipen 2009).

Cecilie Naper (2007 s. 267) har undersøkt tittelstatistikken på landsbasis i 1993 og 2006 og konstaterer at "lånernes etterspørsel er blitt mer og mer uniformert og mer og mer rettet mot formelbasert populærlitteratur". I 1993 var 20 % av de mest populære bøkene formellitteratur, mens tilsvarende tall i 2006 var 65 %. Dette kan tyde på at noe av økningen i utlånet av formelbasert litteratur i Åmot skyldes en generell tendens mer enn lokale forhold. I en artikkel i Nytt Norsk Tidsskrift argumenter Naper (2009) for at liberaliseringen av det norske bokmarkedet er den viktigste årsaken til den overveldende frammarsjen av formellitteratur på bibliotekstatistikkene. Det som er spesielt i Åmot er at såpass mye av den formelbaserte litteraturen på lista er serielitteratur.

Gjennomgangen av hva de forskjellige informantene likte å lese, viste at mer enn halvparten av dem leser serielitteratur. De seriene som er representerte på tittelstatistikken for 2008, ble alle nevnt av én eller flere informanter. Krimlitteratur var også en sjanger de fleste av dem likte, og som det var et betydelig innslag av på tittelstatistikken. Også her stemmer forfattere og titler bra med det som kom fram i intervjuene. Flere av de siste titlene på lista, deriblant Anne B. Ragde med fire bøker og Khaled Hosseini med to, ble nevnt av flere av informantene. Det ser dermed ut til å være et rimelig godt samsvar mellom det flertallet av mine informanter leste og det som generelt var populært blant lånere ved Åmot bibliotek i samme tidsrom.

6. ANALYSE AV INTERVJUENE

6.1. Leserportretter

Jeg vil nå presentere de ti informantene gjennom leserportretter. Jeg har gjort rede for både framkomsten og utformingen av leserportrettene og utvalget av informanter i metodekapitlet (kapitel 3).

Oversikt over bøker og forfattere som informantene nevner i intervjuene og som har betydd noe for dem, se vedlegg IV.

6.1.1. Født før krigen:

”Berit”:

Je vokste opp på en fjellgard i Sør-Trøndelag, vi var 11 søsken. Bestemor bodde sammen med oss, mens bestefar døde et par år etter je var født. Både far og mor var ivrige til å lese. De leste mest klassikere, så vidt je erindrer – Johan Bojer, Olav Duun og Peter Egge. Det var itte ofte de leste høyt for oss. Men far tok oss på fanget når noe gikk oss imot og sang - det var litt uvanlig den gang, det gjorde itte de andre fedrene. Bestemor sang også mye, mest folketoner. Det er nedskrevet en lang rekke melodier etter henne.

Til å begynne med leste je mye eventyr - oppatt og oppatt de samme, blant anna om reven som skulle lære bjørnen å fiske. Vi hadde itte råd til å kjøpe så mange bøker, men je huser vi skrev etter noen ungpikébøker. I bokskapet sto jo Norges Historie og alle dessa der, men det var itte så attraktivt.

Det var itte bibliotek i nærheten, men vi brukte skolebiblioteket, og så lånte vi i nabogarden. Både je og foreldra mine var med i bokring. Folk i grenda kjøpte ei bok hver og sendte på omgang. Vi var opp til 15 stykker med i ringen. Det var den som sto nederst på lista som eide boka, og som fikk den til slutt til odel og eie. Det var mest bøker av forskjellige norske forfattere.

Opp mot konfirmasjonsalderen leste je mye Falkberget og Johan Bojer, Folk ved sjøen gjorde spesielt inntrykk på meg. Det var litt skummelt, vi var jo ikke vant med havet, og han skrev om uvær og ulykker. Men det var fascinerende med andre skikka og landskap. Je huse vi var oppi setra, je drev og les ei bok som het Elin, og ei anna ei som je tror het Håvard fra Heggvin, det var slike ungpikébøker. Det var om høsten, så det ble mørkt, og vi hadde selvfølgelig itte elektrisk lys, bare en lysstump. Til slutt tente vi på tyrifliser og satt og leste i lyset av det, for vi MÅTTE lese ferdig.

Je gikk på fådelt grendeskule. Etterpå ble det realskule og husmorskule og forskjellige yrkeskurs, blant anna i søm. Etter hvert ble det livets skule. Je jobba mye hos tanta og onkelen min, som drev hotell. Je tenkte på Stabekk [husstellærerutdanning], men det ble itte. Så kom je til Østerdalen som kokke og traff mannen min, og her ble je.

De fleste biografiene je har lese, likte je godt. En lærer mye om mennesker gjennom en biografi, litt som en kan ta åt seg. De to biografiene om Sigrid Undset var fascinerende. Nå nylig har je lest bøkene om kongehuset, av Bomann-Larsen. Svært interessante! Dessuten biografien om Eli Hagen, men den likte je itte. Je synes den var så overfladisk.

Je liker å lesa bøker fra Egypt og andre fjerne kulturer, slik som bøkene av Pauline Gedge om de første faraoene. Boksirkelen je er med i, var en tur til Island i vår, så da måtte jeg lese litt tå Laxness, både før og etter. Islandske bøker er tunge og dystre, men interessante. Anne Karin Elstad liker je selvfølgelig. Je beundrer henne for hennes mot til å komme i vei att etter sjukdommen sin. Je kjenne en god del til miljøet ho skriv fra, Innset, det er itte så veldig langt ifra der je er ifra. Det var godt å lese de boken. Johannes Heggland les je også en del av.

Je har vært med i en boksirkel siden 70-tallet. Et par stykker har falt fra, men ellers er det de samme som har vært med hele veien. Vi møtes en gang i måneden hjemme hos hverandre og snakke om bøkene. I det siste har vi lese Drageløperen og Tusen strålende soler. Utrolig vonde, men spennende bøker.

Det er så forferdelig, vi fatter ikke omfanget av det, vi som ikke har det slik. Etter de bøkene måtte je ta fram noe av [Jacob] Breda Bull for å roe meg ned.

Da vi hadde lest bøkene til Anne B. Ragde, de tre fra Byneset, hadde vi mye å prate om. Je har vært på Byneset, så je vet hvor utrolig vakkert det er der. En ser jo for seg den gamle garden, strevet og sviket, og vi skjønne på en måte at det kan gå som det gjorde. Det var fælt, men det var likevel en godhet i desse kroppen, en omtanke for hverandre. Vi får vel ei fjerde bok óg!

Akkurat nå les je Kvinne mellom frontene, om ho Ingrid Furuseth [lokal bok]. Je har også liggende Faderen av Edvard Hoem. Det skal bli spennende å lesa om han Bjørnson. Hoem skriv utrolig godt, den boka han skrev om foreldra sine, var fin. Dessuten har je lånt Siri Hustvedts bok Det jeg elsket. Det er en roman om to familier som møter sorgen. Je les gjerne flere bøker samtidig.

Je liker dikt. Rolf Jacobsen har vanskelige, men veldig djupe, fine dikt. Olav Aukrust kan også være litt vanskelig. Men han som levde ved sia tå'n, han Tor Jonsson, er je veldig fascinert av. Reiseskildringer synes je óg er veldig trivelig. Færøvik, han er god til å skrive. En opplever så mye når en les de boken. Je har hatt liten anledning til å reise sjøl, for mannen min var ingen reiseglad person.

Favorittbok? Je har Sabina av Karsten Alnæs svært langt oppe. Den syntes je var både interessant og skremmende. Når en ser på utnyttelsen av Sabina av de to psykiaterne, og den fryktelige tida ho hadde etter at ho reste tilbake til Sovjet, gjør det vondt.

Så er det de gamle da; Vera Henriksen og triologien fra Olav den helliges tid, Sølvhammeren, og klassikerne av Sigrud Undset, Kristin Lavransdatter og hennes skjebne, og Olav Audunsson. De bøkene kommer je selvfølgelig aldri til å glømme. Men Undset skriver litt vanskelig noen ganger. Je har vondt for å like Hamsun, selv om han er en mester til å skrive. De mest kjente bøkene, Sult, og de frå Nord Norge, og Markens Grøde, de er interessante og lettforståelige, og til å kjenne seg igjen i. Men alt detta andre... Da like je mye bedre han Olav Duun, sjøl om det er tunge bøker.

Je les ikke slike serier som de Frid Ingulstad og andre skriv. Det er vel nesten fælt å si, men je synes de er litt for enkle. Je har ikke noe sans for det. Men je kan jo ikke bedømme det, for je har jo lest så lite av det. Je vet det er svært mange som les dem og synes de er utrolig bra. Je synes ikke je har så mye utbytte av de moderne forfatteran heller.

Je har liksom ikke komme inn i det, det er ikke min stil! Je synes det blir så uinteressant, je har mye mer utbytte av å lese opp att gamle bøker enn de aller nyeste. Knut Faldbakken, for eksempel - han finn je ikke fram i. Stilen hans er alright, og han har god fortellerevne, men det han fortel om, kan je ikke noe med, det finn je ingen glede i.

Kriminalbøker har je heller ikke noe nært forhold til. Je er litt var på krimhørespell i radioen óg, synes det er utrolig. Det hender je legg bort ei bok eller hopper over et stkke hvis det er for ille, i sær hvis det gjeld straff på kroppen og seksuell utnyttelse, det synes je er fryktelig vondt.

Je leser mest på senga. Je synes ikke je har hatt tid til å sette meg med ei bok på dagen, nesten bortkasta tid det, har je tenkt. Å lese gir meg stor ro, men også uro slik at je vil lese mer om det emnet. Det gir også kunnskap, utvider horisonten litt. Det er jo lite en vet om verden. Je er nysgjerrig på personene

bøkene handler om og vil at det skal gå dem vel. Je håper at det snur seg hvis det er noe vondt. Det er godt å ha ei god bok, da er en aldri ensom. Det er spenning og avkopling også, hvis noe er leit. Når je les triste bøker, gret je itte, blir heller litt arg på deres vegne. Je går ofte og tenker på ei bok flere dager etter je har lest den ferdig.

Je vil gjerne kjenne meg att i bøkene, samtidig som det er spennende å lese om det helt fremmede som itte finnes i mitt liv. Je synes nok det er koseligst å lese noe je kjenne att, men det er mer spenning i det som itte er slik som je er vant med.

”Grete”:

Jeg er oppvokst i Oslo som den eldste av tre søsken. Far var glad i å lese, og jeg ble likedan. Min mor var veldig irritert på meg og min far fordi det ikke gikk an å prate til oss når vi leste. Vi satt med nesa i en bok, og da hørte vi ikke når hun snakket til oss. Hun syntes det var helt greit at jeg leste, men hun kunne ikke skjønne at det var så interessant.

Far og mor møttes på sykehuset – far var sjef på vaskeriet der. De var forlovet i flere år før de giftet seg og fikk leilighet. Det ble ikke noe særlig med utdanning på meg. Jeg begynte på framhaldsskolen og gikk første året. Så begynte jeg på andre året, men ble syk, fikk magekatarr. Neste skoleår begynte jeg igjen, men det var like galt da. Dermed ble jeg barnepike for en liten gutt i stedet. Seinere ble jeg ekspeditrise i en butikk.

Vi var en syklubb som skulle ut. Vi gjorde det én gang i året, det var på sommeren, husker jeg. Det var dans på den restauranten vi var, og det var slik jeg traff han som ble mannen min. Derfor havnet jeg på Rena. Folk inni byen kunne ikke begripe hva jeg skulle oppi her å gjøre. Men jeg har stortrivdes fra første stund.

Jeg kan ikke huske akkurat når jeg begynte å få lesemani. Men jeg husker frøken på skolen leste fra en barnebok den siste halvtimen hver lørdag. Vi hadde skolebibliotek, merkelig nok, for jeg begynte jo på skolen under krigen, og jeg husker jeg lånte bøker der. Ellers hadde jeg en venninne som hadde en del bøker, og de leste jeg om igjen og om igjen. Hver bursdag og hver jul når det ble spørsmål om hva jeg ønsket meg, så var det veldig reallt, for det var ei bok!

Jeg leste selvfølgelig Frøken Detektiv - alle bøkene, tror jeg! Det var da jeg fikk smaken på kriminallitteratur. Og så var det en barnebok om en katt uten hale; jeg husker ikke nå hva den het.

Da jeg var ung, leste jeg mye Romantikk, Detektivmagasinet og Kriminaljournalen. Jeg husker pappa kjøpte en bokserie som het Norske kriminalhistorier. Det var spennende for det var noe som hadde skjedd i virkeligheten, det fenger litt mer.

Jeg brukte ikke biblioteket noe særlig den gang, det var for langt unna. Jeg lånte av venninner og leste de bøkene jeg hadde kjøpt selv. I tillegg leste vi mye ukeblader. Jeg husker jeg ønsket meg en bok som het Bare en mor. Jeg fikk den av moren min, den handler om en mor og hennes sønn, som var litt for glad i alkohol. Den boka har jeg fortsatt og har lest den mange ganger. Den var mest for voksne, men jeg var ganske ung da jeg fikk den. Jeg tror til og med min mor leste den.

Jeg er så dårlig til å huske boktitler. Jeg liker veldig godt biografier, slikt som jeg vet er sant. Biografien om Sigrid Undset har jeg nettopp lest, og nå skal jeg lese Kirkvaag-boka. Det må være noenlunde realistisk det jeg skal lese. Ikke noe science fiction, det har jeg ikke sans for. Det er så eventyraktig, jeg greier det ikke når det blir ren fantasi. Jeg var ikke så dum på skolen, og grammatikk elsket jeg. Men når vi skulle skrive stil, å herlighet! Jeg har ikke fantasi til å finne på. Det minste barnebarnet mitt pleier å si: "Vi kan ikke spille Jug [kortspill], for farmor kan ikke jule."

Jeg liker godt å lese bøker fra fremmede kulturer. Jeg leste nylig Drageløperen og likte den, og har også lest flere bøker fra Iran og Irak. Ellers synes jeg det er interessant å lese om hvordan folk hadde det før i tida, og om dem som greier å forske og finne opp ting. Enkelte spesielle bøker setter seg fast – Den brennende sengen var en slik. Jeg pleier å sluke bøker, men den måtte jeg legge vekk til dagen etter, jeg vet ikke om det har skjedd siden. Den var så vondt å lese at jeg husker det enda. Det er jo enkelte ting i bøker som går inn på meg. Tårene renner ikke, men jeg kan bli påvirket. Det hender jeg må slappe av i noen minutter for å komme meg igjen, spesielt når jeg vet at det jeg leser er dokumentarisk.

I blant må jeg ha noen humoristiske bøker, noe jeg kan le litt av. Så blir det noe dikt innimellom. Der er jeg veldig kresen, men jeg liker svært godt Margaret Skjelbred, og det samme med Einar Skjæråsen, Inger Hagerup og Haldis Moren Vesaas. Du kan være i en spesiell stemning, og så kan du lese et dikt som passer til det, som kanskje løfter deg litt. Men noen fryktelig stor diktelsker er jeg ikke.

Noen reiseskildringer blir det også, selv om jeg ikke har sansen for å reise. Men kjærlighetsromaner leser jeg så å si ikke. Det er det samme som skjer hele tida. Enten så går de fra hverandre, eller så blir de samboere. Det er altfor likt livet på en måte. Krim blir det en del av, selv om jeg ikke liker all slags krim. Økonomisk kriminalitet og datateknikk synes jeg ikke er så fengende. Da vil jeg heller ha et reallt mord! Men de mest kjente norske er bra, Lindell og Fossum. Staalesen og Nesbø har jeg lest mye av, Mankell og Stieg Larsson også.

Jeg liker godt bøkene til Anne Karin Elstad. Hun skriver om slekter, og det virker litt mer realistisk enn bare sånt kjærlighetskliss. Likedan bøkene til Olav Duun og Amalie Skram. De beskriver mennesker og situasjoner som de er i virkeligheten, det må være det som fenger meg. Jeg er nok veldig realistisk innstilt! Min mor vokste opp på østkanten i Oslo, og det gjorde at jeg leste Oskar Braaten. Han har jeg lest opp att. Jeg har også lest noen av bøkene i Frid Ingulstads serie Sønnavind fordi den også foregår ved Akerselva. Dette er ting jeg hørte fortalt i barndommen.

Kristin Lavransdatter kjøpte jeg gjennom bokklubben, og den har jeg lest i alle fall to ganger. Det fenger, for der er det mye historie. En hører hvordan de levde på den tiden. Jeg har også lest en del bøker av Margaret Söderholm, bonderomaner vil jeg kalle det, og de likte jeg godt. Jeg har lest de historiske romanene til Margit Sandemo, men står over de andre. Det blir for mye kjærlighet!

Jeg vil at bøker skal ha en avslutning der jeg får vite hvordan det går. I kriminalromaner vil jeg vite hvem som er morderen, hvis jeg ikke har funnet det ut sjøl da. En vil jo helst ha klare linjer, en vil vite. Jeg kan ikke dikte sjøl, jeg må ha fakta!

Jeg leser når jeg hviler middag og på senga hver eneste kveld før jeg sovner. Før leste jeg mer på dagtid, men nå har jeg kjøpt meg PC. Noe av den tida jeg før brukte til lesning, bruker jeg nå på PC-en. Jeg sender mail til barnebarn og søsken og leser litt på nettet.

Jeg leser bøker for å finne ut hvordan mennesker i andre land - Øst-Europa, Iran og Irak for eksempel - opplever livet. Grunnen til at jeg leser krim er den spenninga, alle vil ha litt spenning. En går jo ikke ut og gjør noe sånt sjøl, så da må en lese om andre. Jeg tror nok det irriterer folk som ikke leser selv, at en sitter med nesa i ei bok. Mannen min leser ikke, han kan ikke skjønne hva som er så gjevt med det.

6.1.2. De tre født på 40-tallet:

”Anne”:

Jeg vokste opp på en liten gard her i Åmot med ei yngre søster og mange unger i nabolaget, og med bestemor boende på garden. Hu betydde mye for meg. Vi hadde ikke veldig mange bøker heme da je var lita. Så jeg gleda meg bestandig til jul og bursdager, for da fikk jeg bøker.

Jeg tror mor leste høyt for oss da vi var helt små og hu hadde tid. Vi sang et vers når vi la oss, men det var ikke fast at det var lesning. Jeg lærte meg ganske fort å lese sjøl. Vi abonnerte på barnebladet Magne, og jeg leste tegneserier i lokalavisa. Det var utlånsordning på barneskolen, men vi fikk bare låne ei bok om gangen til å begynne med.

Jeg huser ei bok jeg likte som het Barna i Nyskogen, om noen onger som klarte seg sjøl. Pippi Langstrømpe syntes jeg var festlig, hu klarte alt og ordna opp, sterk og ukonvensjonell. Ellers gikk det i GGP-bøkene [Gyldendals Gode Pikebøker], og søstera mi og jeg fikk etter hvert ei bra samling av dem, og også av andre seriebøker for jenter..

Jeg fikk lese så mye jeg ville, det var nok mer tilgangen på bøker som begrenset det. Mormora mi var også en lesehest, og hu hadde bestandig med seg bøker når hu kom på besøk. Når hu var ung, fikk hu ikke lese fordi det var å tulle bort tida, men hu fikk lov hvis a gjorde håndarbeid samtidig. Og det gjorde'a! Men slike krav var det ikke heme.

Den hemmelighetsfulle hagen gjorde inntrykk, den leste jeg flere ganger. Jeg var storspiser når det gjaldt bøker, og leste både Tatt av vinden og Og bakom synger skogene mens jeg fortsatt var en unge. På gymnaset var jeg på leting. Jeg leste alt av John Steinbeck, og det samme med en del andre forfattere. Mor var medlem av Den norske Bokklubben fra starten, så jeg leste alt som kom gjennom den, Pearl Buck for eksempel. Etter hvert kom protestbøkene, slik som Den siste bredd av Nevil Shute, som handlet om atomkrig.

I gymnastida leste jeg også Undsets Kristin Lavransdatter. Det er vel den boka som sitter best, selv om det er mer enn 40 år sia jeg leste den. Jeg har bestandig vært fascinert av overganger, og der har du hedendom og kristendom i ei brytningstid, og så kommer svartedauden og alt som skjer da. Men det viktigste er de sentrale spørsmåla som tas opp, med livsløpet helt fram til døden, og kjærlighet og plikt og dilemmaer, viktige spørsmål i alle menneskers liv. Det er det som rører en, og som skiller de store fra de mindre bra. Det er tidløst, og det var vel noe av Undsets filosofi, at de grunnleggende følelsene er der til enhver tid, gjennom hele historia.

Jeg studerte ved universitetet i Oslo og hadde ment å ta hovedfag, men så ble

det til at jeg søkte et lærervikariat på Rena i stedet og flyttet tilbake til hjemgården og fikk mann og barn. Vi flytta litt rundt etter det, men kom tilbake til Rena på slutten av 70-tallet. Jeg har arbeidet i skoleverket hele livet. Nå har jeg delvis AFP, jobber bare tre dager i uka. Det er en utmerket løsning.

I den travle småbarnstida leste jeg mye krim. Det var ren avslapning. Det tok noen år før jeg begynte å ta fatt på vanlig skjønnlitteratur igjen. Så det går litt i bølger i livet. I bokhylla mi er det mange norske bøker, men det er ikke alle jeg huser så godt. Men Wassmos bøker gjorde inntrykk, hun tok opp et tabuemne i den første triologien sin. Jeg synes også Tove Nilsen skriver bra, men ikke like bra hele tida.

Jeg har akkurat lest Den trettende fortellingen av Diane Zetterfield. I begynnelsen synes jeg den var litt klisjéaktig og oppskrytt, men jeg likte den bedre etter hvert. Det var mange gåter der, den virket litt gammelmodig.

Nå har jeg så vidt begynt på den tredje av Stieg Larsson. Det er mer en svir. Jeg synes han smører voldsomt tjukt på, og det er ubegripelig at det fungerer, for det er jo ikke ende på all den kriminaliteten som er dytta opp i bøtta. Men han kan alle grepa og sørger for puls og driv hele veien. Hovedpersona er ganske originale, særlig Lisbeth Salander. Hu er en sånn Pippi-figur som klarer alt og er helt utradisjonell. Du får vel ikke skjønnlitterært utbytte av det, men det er kjempebra krim. Skurkene er nesten utelukkende mannfolk, og det er stort sett damene som får det til. Det er alltid morsomt!

Jeg fikk Endring og undring av Astrid Nøklebye Heiberg til jul, og hu prater litt overfladisk om det å bli eldre og hvilke tanker og spørsmål som melder seg da. Det er et naturlig spørsmål for meg nå, jeg er i en overgangsfase. Jeg er nok slik at jeg søker etter støtte i litteraturen ut fra den livsfasen jeg er i og de spørsmålene jeg stiller i i mitt eget liv. Jeg var ganske opptatt av likestilling ei periode, og da leste jeg mye av Fay Weldon og Marilyn French.

Drageløperen var en kjemperoman - den ga meg innsyn i et land som jeg visste lite om, både historien og det som skjer av forandringer i storsamfunnet. Jeg har også profesjonelt nytte av å vite en del om landet, og det ga lesningen av boka en ekstra dimensjon. Jeg anbefaler også Huset ved moskeen. Den er ikke så god skjønnlitterært, men å få innsikt i en helt annen kultur er svært berikende. Jeg lærte mye, og i tillegg er boka rørende og fascinerende.

Margaret Skjelbreds Andrea D var overraskende god. Hun skildrer med en type varme og humor og poesi, samtidig som det er ei svært dramatisk historie; ei gåte som løses på slutten skaper spenning.

Jeg skal være opprødd om jeg skal lese kiosklitteratur. Det virker kanskje litt kultursnobbete, men egentlig er jeg ikke det - jeg kan godt lese et ukeblad. Men jeg er kanskje bortskjemt med forfatterkvaliteten, jeg setter krav til måten ei bok er skrevet på. Jeg vil at det skal være litt mening. Kiosklitteratur er en sjanger jeg ikke bryr meg om, jeg liker det ikke, så jeg holder meg unna.

Det er også berømte romaner og forfattere jeg ikke liker, selv om de har fått Nobelprisen eller annen heder. Et eksempel er Hundehodet av den danske forfatteren Morten Jørgensen. Det er bisarr humor i boka, men det er ingen varme der, det er en kynisme som jeg ikke trives i.

Jeg liker heller ikke ren science fiction, slikt som ikke har røtter i virkeligheten og i livet. Bøkene må berøre de sentrale spørsmålene i livet og gi svar på en form for nysgjerrighet – det er det som gjør at jeg synes det er spennende med romaner fra fremmede kulturer. Så må det være troverdig innafor sitt

univers. De søramerikanske forfatterne, som Allende og Marquez, har med noen overnaturlige elementer. Men de får det til å fungere slik at det blir fantastisk litteratur. Ellers må det være et dilemma eller en konflikt som driver handlinga videre. En god fortelling er bra, men det må være noe i tillegg.

Det er jo deilig hvis ting faller på plass i slutten av boka, at det blir en positiv, happy ending. Men de skal jo gjennom noe underveis. Jeg blir litt irritert når det er helt åpen slutt. Verden går og går, men akkurat den historien som er mellom de to permene vil du gjerne ha avslutta på ordentlig vis!

Jeg er ikke med i noen bokklubb for tida. Vi har et utmerket bibliotek som følger godt med, gir god service og skaffer det jeg ber om. Men jeg er med i ei lesegruppe, vi er fem damer som har lest bøker sammen i 25 år. Vi leser samme bok og møtes omtrent annenhver måned. Til å begynne med var det ganske seriøst, vi analyserte og sto i, men nå snakker vi mest om det inntrykket vi sitter igjen med. Ei stund var vi litt bevisste på å lese kvinnelige forfattere, men etter hvert er det blitt slik at vi velger det vi kommer på. Lesegruppa er en dytt til å få lest litt, og etter hvert er felleskapet blitt viktigere for oss enn det var i starten.

Jeg er ganske selektiv og leser ikke så mange bøker i året, kanskje ei i måneden. Jeg har ingen spesielt høyverdige motiver for å lese, at jeg skal forstå meg selv bedre eller noe slikt. Bøkene er en spennende verden du kan gå inn i, eller retttere sagt forskjellige verdener, og det er en berikelse. Jeg leser fordi jeg har lyst til det.

”Inga”:

Je er vokst opp på Hedemarken, med mor og far og en yngre bror. Mor og far drev butikk, gammeldags kolonial med folk bak disken, gråpapirposer og skuffer med kaffe og mjøl og mandler og rosiner. Det var skoavdeling og glasstøy og stoffer og et uthus med jernstenger. Bestefar drev’n først, så tok’n far over.

Vi hadde kafé óg, og je var nok med og hjalp til der. Men det var itte så moro å gjøre noe heme. Je ville itte gå og servere, så je bynte i frisørlære. Men det vart aldri no’ svennebrev, je gifta meg i stella. Da var je tjue.

Mann min var på jernbanen, så vi bodde på litt forskjellige plasser i Østerdalen, men slo oss ned på Rena etter hvert.

Da je var lita, fekk vi låne bla’r [ukeblad] på butikken, men vi måtte behandle dom pent. Je huser itte alt je les, men det var i hvert fall itte Donald! Je har aldri hatt sansen for han. Da je ble litt større, var Det Nye populært, men ellers bladde je vel gjennom litt av hvert. Je les itte romaner og slikt, det var mest å sjå på bilder. Det var et blad som het Illustrert, huser je.

Je var itte glad i å lese som barn. Je innbille meg at je var ordblind, at je stokke bokstava litt. Det gjekk itte så fort å lese. Men det var aldri snakk om det, og je fekk aldri noe hjelp. Men det var vel itte så prekært hell. Je har vel egentlig merka det mer etter at je vart voksen. Men nå synes je det går bra. Je lure på om det kanskje har hjelpt at je har lesi en del.

Vi ble aldri lest høyt for heme, det je kan huse. Men det var barnetimen da, fast hver lørdag. Og så var det barnetimen for de minste hver mårra, med Alf Prøysen som rista på sparegrisen. Det var ei høytidsstund, det huse je. Likedan med Ønskekonserten, den har je så mye minner ifra. Da var alle som jobba åt oss på dagligstua og hørte på.

Mor og far leste itte bøker, men aviser og ukeblad. De hadde det travelt og var trøtte om kvelden når de endelig kunne sette seg ned.

Je huser je fekk boka Barna i Bakkebygrenda tel jul eller en bursdag. Je var itte spesielt glad for å få bøker i gave, je var i hvert fall mer glad når je fekk en marsipangris. Je var itte så hissig etter å få tak i bøker å lese, så je kan itte huse at je var på biblioteket noen gong i oppveksten. Da je kom i ungdomsåra, les jeg fortsatt berre bla'r. Det Nye hadde je lenge, og så Det Sanne, det var virkelighetsforteljingar.

Je les itte åt onga mine mens de var små. Det er først de seinere åra je har begynt å lese. Mann min gikk på biblioteket, og så vart det så at je skulle ha ei bok óg. Den første je lånte, var Glassjomfruen av Catherine Cookson. Det var ei av dem som jobbe på biblioteket som sa den var fin. Og det var a, men så tjukk, je trudde aldri je skulle komme gjennom a. Men det gikk fort lell, for det var spennende.

Etterpå vart det flere tå henner, for je likte den så godt. Senere ble det bøkene av Anne Karin Elstad – Folket på Innhaug og bøkene om Julie. Je fekk itte sova når je les de boken, je klarte itte å legge dem fra meg. "Men søv du itte," sa mann min. "Nei," sa je, "det er så spennende."

Så kom Anne B. Ragde. Je prøvde ei bok tå henner før Berlinerpoplene kom, men je fekk itte tak i a. Je trur itte je er så flink til å tolke, je må ha det rett på sak. Je har sett Berlinerpoplene på teateret, og det var en stor opplevelse. Je er itte noe teatermenneskje, men det var berre fint alt sammen. Og han Erlend – guri meg! I fjernsynsversjonen var det mer om hu Torunn, mer om kjæresta hennes. Je synes nok teateret va best. Det er helt annsles å være der enn å sjå dom på TV. Slik er det med konserter óg.

Je er litt glad i Sigurd Lybeck. Han har skreve ei bok som heter Matja. Det var ei så god dame. Je lik det når forfatteren skriv slik at je synes je ser hagen hu dreiv i, for det gjorde je. Akkurat nå les je om folket på Rogne av Tormod Skagestad. Je driv med andre boka nå, men det går itte så fort. Men je skal lesa alle tre.

Je driv og les serien Storgårdsfolk, men så måtte je vente og vente på bøkene. Je ska byne att med dom når je er ferdig med Skagestad. Det gleder je meg til, for je lurer på åssen det går med dom. Storgårdsfolk foregår på Hedemarken, Bygdebarn, som je óg har lese, er fra Løten. De er så folkelige dessa seria, en kan kjinne seg att littegrann, både på stella og slik som alt var når je var ung. Og så er det lett lesning, og bøkene er lette og fine å ha på senga. Men det er vel antakelig smuss? Frid Ingulstad og serien hennes om Ingebjørg Olavsdatte les je óg, men det er mer frement.

Je prøvde meg på litt krim. Har lest Karin Fossum og Unni Lindell, men det var itte noe vellykket. Det blir for voldsomt, je får hjertebank, og det går itte. Je les noe tå Sidney Sheldon som itte var så ille tel å begynne med, men så vart det stygt. Je er itte glad i vold og drap.

Je liker itte bøker som handler om konger og baroner. Det er et helt anna liv enn det je vet om. Je vil ha det litt mer folkelig, hårdagslig. Je kan ha vørti anbefalt ei bok, men så får je itte noe utur'a. Det var en utenlandsk forfatter, som skulle være så fin. Den ga meg ingenting, og det sa je åt henne på biblioteket. "Nei, je liker a itte je hell," sa hu, og da vart je så glad.

Je synes det går an å låne bøker som en kan lære tå. Je har lesi bøker både om Alzheimer og schizofreni. Da sa mann min: "Hvorfor leser du detta som er så stusslig?" Men en får visst litt, en blir litt klokere.

Bøker må handle om noe som je kjinne att og som je forstår. Kjærlighet kan godt være med, men helst itte så mye utroskap. Det like je itte. Je er vel glad i ærlighet. Men det må være litt begge deler, både litt bra og litt gæli, skar det bli noe spenning.

Je synes bøker skal ha en tydelig slutt. Da mener je en avslutning som er for evig, som en ikke trenger å tolke.

Det er godt å ha ei bok på nattbordet. Jeg har god tid nå, så je les itte berre på senga. Je klarte å lese når je var nedfor å, etter at mannen min døde. Da les je slike små pocketbøker. Je klarte å lesa og tenkje på det je les. Je har prøvd lydbok, og det var greitt, men je synes det er litt koselig å hølle i denna boka. Je vil heller høre på musikk enn lydbok.

Je blir nok fort reven med. Je kan grine óg, je, når je les.

"Sigrid":

Je er ekte åmoting, voks opp i ei lita grend sammen med mor og far og ei søster. Vi fløtte til Rena sentrum når je skulle begynne på skola, men så døde bestefaren min, og da fløtta vi telbars. Far jobba først på Kartongen, senere begynte han å rese som montør. Mor var svensk, og ho og'n far vart gift under krigen. Men bestefaren min var itte noe glad i svensker, så det var helt umulig for a mor å bo sammen med han. Bestefar hadde vøri med på unionsoppløsningen og glømt itte hatet mot svenskene.

Vi hadde en fin barndom. Mor var interessert i så mye, hu likte å lese og danse og synge og spille. Far min var flink tel å ta oss med på tur, så om helja gikk vi på fjellet eller var på sykkelstur. Etter hvert kom det to onger til, en gutt og ei jente.

Som vaksen fekk je trøbbel med helsa og måtte slutte i yrket mitt. Je gikk over til å jobbe på Kartongen etter hvert. De siste åra har je hatt trygd.

Mor leste høgt åt søstera mi og meg helt til vi begynte å lese sjølve. Det var itte så vanlig at foreldra leste høgt for onga sine den gongen – je hørte bare om a mor, je. Det første je huser, er eventyret om Rapunzel, prinsessa som hadde så langt hår at prinsen kunne klatre i det for å komme opp i tårnet til henne. Mor leste folkeeventyr, og hu hadde med seg Astrid Lindgrens bøker fra Sverige og begynte å lese Pippi åt oss. Pippi synes je var fryktelig svært - a var så uredd! Onkel Toms hytte gjorde også inntrykk - je gren fryktelig. Nils Holgerssons forunderlige reise var fin. Litt senere vart det de danske seriene om Pernille og Puk. Heidi-bøkene leste a mor óg, dessuten Lille lord Fauntleroy. A mor syntes det ble kjedelig bare å skulle les oppatt det samme, derfor gikk hu over til Frøken Detektiv når vi begynte på skola. Vi hadde hele serien, og de har mine onger lest óg. Vi fekk på bursdager og til jul, og mor kjøpte litt.

Da je var 17-18 år, bynte je å låne på biblioteket. Da leste je Kristin Lavransdatter, og den sitt i meg ennå. Så ble det Hamsun - Pan og de andre bøkene hans. Je læv meg inn i de bøkene, je kan sjå tida, je kan sjå husa. Da synes je bøkene er bra, når je får mine egne bilder inne i hue. Mannen min les óg, og vi diskutere ofte bøker. Markens Grøde tok meg veldig. Je synes je ser

Inger og Isak for meg ennå. Je tenkjer på hør tongt det var før døm, men døm klarte å berge seg og få tel detta småbruket, og det vart bedre og bedre.

Etter hvert ble det mer historiske romaner – je bynte med Vera Henriksen. Meget bra! Så leste je om Elizabeth I og resten av serien Richard Herrman skrev fra England. Je les alt om Cleopatra og Egypt óg. Det er artig med slike historiske beretninger, men det må være historisk korrekt, je vil itte ha noe juks. Je synes det er artig å oppsøke de stella je har lest om.

Je har lest alt tå Knut Faldbakken. Synes je kjenne att identiteten og stella, sea han skriv fra Hedemarken. Han tenkje veldig likt som oss oppi her. ”Ja, du kan låne mer tå han,” sa mannen min,”for det var nesten litt hemkoselig.” Så har je sjølsagt lest alt tå Sandbeck, for han var jo herifrå. Pøysen har je lest mye tå óg.

Danielle Steel skriv bra, og Mary Higgins Clark og Jane Austen likeså. Akkurat nå les je Kjell Ola Dahl, norsk krimforfatter. Je har vøri gjennom de mest kjente – Unni Lindell og Karin Fossum, Anne Holt og Jo Nesbø, men nå vil je ta de norske som itte har vøri så mye framme. Linn Ullmann har je lest, den første boka likte je godt, den andre synes je itte så mye om. Sofies verden av Jostein Gaarder har je prøvd, men det blir litt for mye tenkt for meg.

Je les like godt svensk som norsk. Bøkene til Vilhelm Moberg, Utvandrerne og Innvandrerne leste je på originalspråket. De bøkene er av de aller beste je har vøri borti. Ellers har je vøri gjennom alt av Selma Lagerløf. Det siste året har je tatt for meg Marklund, og akkurat nå den tredje til Stieg Larsson. Den var fin, den fenge meg.

Je les gjerne en kioskserie. Je har lest Isfolket av Margit Sandemo og synes den var festlig og underholdende. Men det er jo veldig forutsigbart, du kan omtrent tenkje deg åssen alt går. Når je har lest mye tungt og deprimerende, er det godt med noen som skriv lett og itte så alvorlig. Da kan je slappe av.

Bente Pedersen har jeg lest. Det er bare fint med litt overnaturlig, og dessuten fekk je lære om samekulturen i bøkene hennes. Hulebjørnens klan av Jean Auel, likte jeg godt og også bøkene Kvinnen som husker, som handler om indianerne. Det er givende å lese om andre kulturer enn vår egen, både det som har vøri og det som er nå. Drageløperen har je akkurat lest, og den var fin, men fæl óg. Du blir itte glad når du les slike bøker. Je vet at det er slik der nå, og det tar meg, det er så tragisk, og je grin. Det er itte noe du kan feie under teppet og seia at slik er det itte. Derfor kan je itte lese mange slike etter hverandre. Je les itte berre for å psyke meg ned, je må bli litt oppløfte innimellom og slappe av. Siste året har je lest mye av tyrkiske Orhan Pamuk, og det er med han som med Drageløperen, je orke itte med det i store doser.

Je likte godt Anne B. Ragdes bøker om Berlinerpoplene, alt unntatt slutten. Je vil at alt skal gå bra, je. Je synes hu skulle vøri sammen med han avløseren og vørti på garden. Je har lest alt av Anne Karin Elstad og Herbjørg Wassmo, og liker dem godt. Men det er sørgelige ting i mange av dem.. Det er så bra at Wassmo tar opp emner som er vanskelige, som incest. Boka Elstad skrev etter at a hadde fått slag, grep meg. Hu prøver likevel, sjøl om hu huser dårlig, og det er vanskelig å finne ord. Hu gir ikke opp.

Je er glad i krim og historiske bøker. Klissete kjærlighet synes je blir for slitsomt. Det er kanskje fordi mor itte var glad i kjærlighetsbøker. Det er artigst med bøker med litt mening i. Vanlige hverdagsfortellinger kan være like

bra som krim, men det må være godt skrevi. Je gleder meg over språket. Alle som har så bra språk at je får fine bilder inni huet, døm blir je glad i. Skriv døm kjelkete og bakvendt, fenger det itte så mye.

Je har vøri ganske altetende hele tida. Det eneste je itte er så glad i er poesi, je har itte rytme i hue for det. Je har prøvd å lese litt, men je får det itte tel. Det gir meg ingenting. Je liker itte ekstrem, spekulativ vold heller, virkeligheten er hard nok. Je er itte glad i fantasy, bryr meg itte om Ringenes Herre. Det er så mye anna je har lyst på føre det. Noveller vil je itte ha heller, je vil helst ha tjukke bøker så jeg har noe å glede meg til i uminnelige tider, og aller helst serier så lange som hele fjorsommeren.

Den eneste boka je har gitt meg på, er Hellemyrsfolket tå Amalie Skram. Je vet itte hva det var. Je bruker å lese ut bøkene samma å kjett det er, men da ga je meg. Je har da lest mye tå han som skrev mørkt og dystert, Olav Duun, men je klarte itte Hellemyrsfolket. Je har lest to bøker av Jose Saramago, og det blir de to siste. Han skriv bra, men for meg blir'n for tung. Jeg må slite meg gjennom boka. Det blir for mye ord, han bruker kanskje fem sider på å beskrive et rom.

Je liker at bøker overrasker meg. Det kan itte vara slik at det skal gå slik som je har trudd hele tida. Det var rart det gikk slik, tenkjer je, og åffer gikk det itte slik. Det hende je ligg og filosofere om det om kvelden. Det er itte noe must at det må slutte bra. Men je vil veta åssen det går. Når ei bok slutter uten at je får veta det, tenkjer je at nå kjem det nok en oppfølger. Je trur forfatteren spekulere litt i det.

Je ligg itte og les til lyse morgen lenger, det kunne je gjøra før. Je les som regel en time og så slokke je uansett, for hvis det går over den tida, så får je itte sova. Je er helt i min egen verden når je les. Je vil helst itte bli avbrøten. Je les 1 – 2 bøker i uka, så je får konsumert en god del.

Det fineste je vet, det er å lesa, je berre må. Je les hver dag, hele året rundt og kan itte tenke meg et liv uten bøker. Det er som je finn en annen verden i litteraturen. Je synes je veks både som person og menneskje og får utvida horisonten. Derfor prøver je å lese fra alle kulturer og alle land. Je gjør det for at je skal skjønne litt mer ta menneskeheten og litt mer ta meg sjøl.

”Gunvor”:

Je er fra ei lita grend i Åmot og er nest eldst av fire onger. Vi bodde på et lite gardsbruk og hadde kuer. Om vinteren var far borte på skogsarbe hele uka. Je gikk på fådelt barneskole, og senere gikk je på realskolen på Rena og på handelsskole. Så begynte je å jobbe i Oslo. Nå bor je på Rena og har familie her. Je har voksne onger og flere barnebarn.

Vi hadde itte mange bøker heme, men je leste mye som onge. Vi hadde skolebibliotek, og je trur itte det var ei bok der je itte lånte. Je les alt som var. Og så hadde je ei farmor som var glad i å lesa, så je lånte mye bøker tå henne og fikk bestandig bok til jul og bursdager. Ho syntes det var veldig fint at je leste. Je kan itte huse je ble lest for heme. Mor og far leste itte mye sjøl hell. De hadde itte tid, de hadde mer enn nok anna. Je fikk lesa så mye je ville. Det er klart vi hadde plikter vi måtte gjøra, men utover det så var det ingen som sa noe på at je satt med bøkene.

Je leste mye Mikkjel Fønhus, det synes je var fengslende bøker. Og så fikk je i gave og leste alle dessa jentebøkene, Frøken Detektiv og Pollyanna-bøkene.

Je fortsatte å lese etter at je begynte på realskolen på Rena. Der var det større bibliotek. Det ble mye krimbøker, dem synes je var fine. Farmor hadde en serie som het Anita, og de var spennende for ei ungjente. Jacob Breda Bull-serien likeså, je har lest hele den. Den har je tatt fram att nå for itte så lenge sea. Det er ofte je les bøker flere gonger.

Venninnene mine den gongen leste lite. Je bodde heme mens je gikk på realskolen på Rena, og da var det itte så gode kommunikasjoner, så je var mye for meg sjøl og hadde god tid tel å lesa.

Vidar Sandbeck, som er fra Åmot, har je lest etter je vart voksen. Je synes han skrev bra, je kjente meg igjen. Han brukte jo andre navn, men det er helt tydelig at det er herfra. Ellers har je lest Falkberget sine bøker to ganger, blant anna Nattens Brød og bøkene om Ann Magritt.

Akkurat nå held je på med tre serier. Je har ergometersyssel som je prøver å bruke en del. For å orke å sitte på den særlig lenge, må je ha noe å lese i. Og da er slike små bøker greie. Den ene er av ho Stensrud, Rosehagen, og så er det Hannah-serien og Storgårdsfolk. Når je sitt på trimsykkelen, må je ha noe som er lett og som je itte treng å bruke så mye tankegods på. Det må være ren underholdning som får tida til å gå. Det er helt allright å lesa disse bøkene, men det er itte slike je tar når je sitt i stua og les om kvelden. Da vil je heller ha noe anne.

I det siste har je lest de nyeste bøkene av Lindell og Ragde. Mengele Zoo av Gert Nygårdshaug har je óg lest nylig. Den synes je var fin. Den var skrevet på 80-tallet, men den kunne like godt vært skrevi i dag. Han må ha satt seg veldig gøtt inn i indianerstammene i Sør-Amerika og åssen de har det. Imponerende! Je fikk den i julegave. Men je hadde ment å lese den uansett, for den ble jo kåra til den beste norske boka. Ut og stjele hester synes je óg var ei fin bok. Nå har je lyst til å lesa Stieg Larssons bøker.

Je synes krim er allright, og det samme med historiske romaner. Unni Lindell er bra, je har likt alle bøkene hennes. Elskede Poona av Karin Fossum gjorde sterkt inntrykk på meg, den var så trist på en måte. Je synes så synd på han hovedpersonen i boka. Han kom skjevt ut, det ble jo itte noe særlig bra for han. Men det kunne ha vørti bra.

Je har lest nesten alle bøkene til Ragde, men døm synes je det er stor forskjell på, noe er riktig dårlig. Det var i alle fall ei det var et forferdelig språk i.

Je har vært gjennom alt av Anne Karin Elstad óg, og je synes de siste bøkene hennes er best. Levi Henriksen er óg fin. Je begynte med Snø som vil falle over snø som har falt, og sia leste je Mjuke pakker under treet og så ei bok som foregår borti USA. Je liker måten han skriv på. Je har lest litt av Margit Sandemo, men je synes ho blir slitsom, je.

Je er itte noe særlig på dikt. Det fenger meg itte. Men Halldis Moren Vesaas' dikt synes je er fine. Men det er sikkert før at je har trøffi henne privat. Ho var ei fantastisk dame! Ringenes herre har je itte sansen for, det blir før mye unaturlige ting. Science fiction liker je itte. Je har stort sett itte tålmodighet til å lesa biografier heller. Det blir litt for kjedelig.

Lesning betyr svært mye for meg. Det er noe en kan drive med samme åssen situasjonen er rundt en. Hvis je har mulighet, les je hør dag. Je trur et liv uten bøker ville bli vanskelig før meg. Hvis je mista synet og itte fikk lesa, vet je itte åssen det hadde gått. Je har prøvd lydbøker, men je klarte itte å konsentrere meg om det. Je prøvde det da je skulle kjøre bil en gang, og så har je prøvd

det når je har brukt ergometersykkelen, men det funka itte for meg. Je må lesa sjøl, je.

Je les av egoistiske grunner. Itte for å tilegne meg lærdom og slikt, det er kun underholdning. Je kose meg når je les, det er avslappende og avstressende. Når je har ei god bok liggende, kribler det. Da kan je være litt dårlig selskap.

Gjennomsnittlig les je nok ei bok i måneden. Je les itte noe særlig på senga, heller før je legg meg, i stedet for å sjå på TV. Når je skal bestemme meg for hå je ska lese, ser je først og fremst på forfatteren, om det er en je kjenner att. Ellers får je mange anbefalinger fra dattera mi, og noen tå dom les je.

Je vil gjerne at bøkene skal overraske meg. Det kan itte vara helt forutsigbart, da blir det kjedelig. Krim overrasker som regel, i alle fall hvis det er ei god bok. Desse seriene je les, overrasker itte så voldsomt, bortsett fra at de bruker å slutte svært dramatisk for at du skal få lyst til å begynne på neste bok.

En blir itte så fort ferdig med ei bok som slutter på en litt usikker måte. Da jobber du vidare med handlinga og klarer itte helt å forsone deg med hvordan det gikk. Je tenkjer på hvordan det kunne ha gått og også på hvordan det burde ha gått.

6.1.3. Tre representanter for 60-tallet:

”Mona”:

Mamma leste nok høgt for meg da e var liten, for ho har alltid vore opptatt av bøker, og hele heimen vårres har vore full av bøker. Men e huske det ikkje. Da e lærte meg å lese i 5-6 årsalderen, slutta ho, for da ville e lese sjøl.

E voks opp i ei bygd i Troms, med tre yngre brødre. Mamma var lærer og pappa snekker. Han pappa var ikkje så interessert i bøker. E huske han sa mange gonger: - Å, de forbaska bøkern tar opp alle vegger! Men han leste han óg, mest krigslitteratur og bøker om skog og friluftsliv. E var en god del hos besteforeldran mine, og da fór e rundt på gårdan der og fekk komme oppå loftan. Der var det mye GGG-bøker [Gyldendals Gode Guttebøker]. Det var et eldorado. E kan ikkje huske e hadde ei kjedelig stund så lenge e hadde bøker.

Da e var ti, flytta vi sørover, for mor skulle begynne på lærerskolen. Da fikk e i blant være med henne på skolen når det var kveldsundervisning og pappa var opptatt. E ville fryktelig gjerne det, for det var bibliotek der. De hadde en avdeling med barnebøker, og e trur e leste alle bøkern. Å, det var så herlig, den følelsen, lukta, stemningen når e kom inn der. E kunna sitte i timesvis! Det trur e va starten på min lesekarriere.

E huske klarest Astrid Lindgren sine bøker fra barneåran, det var drømmeverden! Dessuten leste vi mye eventyr, særlig H.C.Andersen. Vi hadde også Bibelens Beste, og der var det fargebilder. Det trur e hjalp til at e syntes det var artig å lese. E leste mye forskjellig som barn - Jules Verne var spennende og eventyraktig, en annen verden. Ellers var e fryktelig opptatt av indianerne og leste mange av Hjortefot-bøkern. E leste også mye Sølpvilen og Fantomet og andre tegneserier. Det samme med Nancy Drew, Hardy-guttene, Bobseybarna og Lykkebarna og flere slike seria, for det var bøker som sto heme, og som ho mamma hadde hatt. E begynte å lese krigslitteratur på ungdomsskolen, alt fra Sven Hassel til ren faktalitteratur, og var spesielt opptatt av jødeforfølgelsene. Ikkje bare Anne Franks dagbok, men veldig mange bøker innafor den samme kategorien, folk som hadde overlevd konsentrasjonsleirene og skreve bøker om det i ettertid, som Kristian Ottosen

og Trygve Bratteli. Interesse for historie gjorde óg at e leste bøker av Vera Henriksen og Falkberget.

E huske e fikk kjeft hjemme for at e leste ved bordet når vi spiste, men e måtte bare. Tanta mi hadde en del legeromaner og Mitt Liv og Det Sanne. Noen av de historian var jo litt på kanten, så det var fryktelig spennede når e snek med meg et slikt blad hjem. Da var e 12 – 13 år. E hadde en periode fra e var 16 til 21 da e leste Superstjerne-romaner, ren kiosklitteratur. Hadde ikkje vore så interessert i det, men så var det denne spesielle serien som handla om kjærlighet. E huske óg at vi leste mange av de grøsserromanene som kom i paperback, Den svarte serie. Jane Austen leste e óg mye av i ungdomsåra.

Etter at e ble voksen, har e gått nesten helt over til å lese krim- og spenningsbøker - e sluke krimbøker! E har lest svært mange kvinnelige krimforfattera de siste åran, både Unni Lindell og Karin Fossum, Camilla Läckberg, Liza Marklund, Val McDermid og Minette Walters.

E like ikkje når bøkene blir for tekniske. Tom Clancy har mye teknisk i sine bøker, men e orke ikkje det, da blir det til at e skippe de siden. Det er historien som interessere meg, ikkje de tekniske bitene. E trur det er mindre teknikk i bøkene til kvinnelige forfattere. E dele opp krimlitteraturen - John Grisham og David Baldacci ligg i én krimsjanger for meg, og Fossum og Lindell i en annen. Hos de siste har du det psykologiske, mens de andre blir mer kiosklitteratur, hvis en skal bruke det som et negativt begrep. E tror egentlig det er mye bra kiosklitteratur. Jo Nesbø synes e er kjempeartig å lesa. E synes plottan hans er bedre enn i bøkern til Lindell og Fossum.

Det er først og fremst spenning som gjer at e les krimbøker, det at e sjøl må tenke ut løsningen – kem har gjort det? Det psykologiske aspektet i disse bøkern interessere meg. Men krim er óg lettere å lese enn meir seriøse bøker. E sluke det fortere enn om e hadde lest Kristin Lavransdatter, for det er tyngre litteratur. E har mindre tid nå enn da e var ong. E har full jobb og er alene med to onger, det er fritidsaktiviteter hit og dit, og e må ha ei bok - eller to. Da vil e lese, og e vil bli ferdig. Det skal være lett fordøyelig og spennandes der og da. Men e lure på om det kanskje kjem litt fra TV óg, vi skal hele tida underholdes.

E les ikkje berre krim. E har liggende ei diger Midt-Østen-bok, den Odd Karsten Tveit har skreve. E har bestandig likt historiske skildringer. Og bakom synger skogene og Wassmo sine bøker har e vore svært glad i. E klare ikkje å plukke ut én favorittroman, men Anne Karin Elstad er nok den forfatteren e sett aller høyest. Hennes bøker spise e, berre sluke. Ho er så flink te å beskrive tankan te folk og kordan de leve. E føle at e kjenne personan ho skriv om. E klare å sjå dem for meg, både gamle og unge.

Når ho skriv om en jentunge som går bortover en støvet grusvei, da gjer ho det slik e sjøl har opplevd det, e kjenne lukta, ho beskriv det slik at e sanse det. Det er ofte at e les en beskrivelse av omgivelsan i bøker...blafrende blad og slikt... nei, huff, det berre hoppe e over. Men Elstad får dette fram på en annen måte. En kjenne seg igjen, det er noe en sjøl har opplevd. Når Jorunn Thørring beskriv veian oppe i Tromsø og snøen, da ser e det før meg, mye klarar enn når Jo Nesbø skriv fra et sted e aldri har vore på. I andre bøker, som Poplene på St.Hanshaugen og Folket på Innhaug, kjenne e meg att i måten personene tenke på, spesielt i overgangen fra barn til ung jente. Det er tanka en sjøl har hatt. Og det betyr jo at en ikkje er så aleina. I bøker der en ikkje har slike fellespunkt, får en ikkje samme nærheten. Helene Uri si bok fra universitetsmiljø, for eksempel. Det er ikkje et totalt ukjent miljø for meg, og

det er interessant å høre om det, men likevel har e hatt den boka på nattbordet nå i tre måneder. Der ligg den.

Isfolket, den serien har e aldri vært tiltrokken av. Ikkje en eneste gong, e har ikkje lest nokka derifrå. Det blir for far fetched, e like ikkje romana som blir nærmest science fiction. E har begynt på mange av de forfatteran som har fått Nobels Fredspris, men så legg e dem bort, bortsett da fra Doris Lessing, som e synes er meget bra. Isabel Allende er en fin forfatter, men e kjenne at e orka ikkje så mye ånder. E har lest noen kinesiske forfattere som held seg i den gata, og de vart e lei av. Men det har sikkert å gjøre med at det er en annen kultur og en annen religion og at en treng tid til å la hjernen akseptere det som er så fjernt for en. E er ikkje noe glad i Linn Ullmann sine bøker heller, ho har ikkje fenga meg, uten at e veit ka som gjer det.

E les nok i snitt ei bok i måneden. Men det variere – et år rekna e over og fann ut e hadde lest 30 bøker. E må ha ei bok, det blir et slags sug, e merke e bli rastløs og irritert hvis e ikkje veit at e har ei bok liggende. Når e fer hem nå, kan e jo sitte og sjå på TV, men det er ikkje alltid det er noe interessant. Hvis e ikkje da har noe å lese, kan e bli så desperat at e må reise og kjøpe Se og Hør. E må ha noe, ellers får e helt abstinens.

E legg meg ikkje til å sove uten at e les litt. Det kan jo variere kor mye, noen ganger blir en liggende og vil bli ferdig med ei bok, og da må e berre lese. Andre ganger er e så trøtt at e bare får lest tre linjer før e er borte. Men e må likevel avslutte dagen på den måten, det blir nesten et ritual.

Det betyr svært mye for meg å ha bøker, det er ei stor glede, det er underholdning og avkopling, men det er óg en virkelighetsflukt. Du kjem deg bort ifra det du held på med og leve deg inn i noe anna. Lesninga er et pusterom. Når e les ei bok, blokkere e ut og registrere ikkje at ongan har på Disney Channel på full guffe. E bli sugd inn i handlinga.

”Wenche”:

Æ er født i Finnmark, der æ vokste opp sammen med mor og far og tre yngre søsken. Æ flytta sørover i 1981. Da hadde æ to barn allerede. Æ kom til Rena i 1990, er gift her og har fått to barn tel. Nå jobbe æ som hjelpepleier.

Mor mi leste ikke noe særlig da æ var liten, men far min har lest svært mye bestandig, aller mest krim. Han hadde mye bøker, og æ gikk nok en del i hyllene hans. Æ trur at den interessen æ har for krim, har æ fått gjennom han. Han kjøpte et blad som het Kriminaljournalen, som æ brukte å tjuvlåne av han.

Æ leste masse bøker i oppveksten, men æ ble ikke lest mye høyt for. Det var ikke vanlig på 60- og 70-tallet at folk satt og leste for ungene sine. Æ leste mye eventyr, det starta med det. Det var en serie som het Mitt Skattkammer, og æ var gjennom hele den. Æ lånte den av ei venninne av meg og leste den også for mine søsken.

Den første ordentlige boka som æ husker æ leste, var om Helen Keller. Ho var ei jente som verken hørte eller så og som hadde en veldig tøff start på livet. Den boka prega meg, æ huske den enda. Æ synes den var utrolig fin, og æ har lest den flere ganger etterpå. I dag ville vi vel sagt at ho vart dårlig behandla som barn, men det var jo fordi de ikke forsto henne. Det gikk jo så langt at foreldrene leide en privat lærer. De skjønnte ikke hvordan de skulle sette grenser for henne, ho hadde raseriutbrudd og kasta ting rundt seg. Den

lærerinna synes æ egentlig var forferdelig stygg mot den stakkars jenta, så streng. Men de ble jo perlevenner. Æ lånte den boka igjen når æ var rundt 25 år og leste den til de to eldste ungene. Den gjorde inntrykk på dattera mi også.

Ellers leste æ vanlige barnebøker, Frøken Detektiv og Bobseybarna og andre slike serier som var populære da. Ene tanten min hadde mye bøker, som æ fikk etter henne. Æ leste også en del ukeblad og tegneserier. Æ leste mest på senga om kvelden, etter at æ hadde lagt meg. Som barn trengte æ veldig lite søvn. I Finnmark hadde vi jo mørketida, og æ var en av de i familien som snudde døgnet helt på hue og lå og leste bøker halve natta. Fra 15-16-årsalderen og til æ var 18-19 år, leste æ ikke så mye. Men likevel var det i ungdomsåra interessen for krim ble vakt.

I voksen alder Leser æ óg krim, blant annet Anne Holt og Karin Fossum. Akkurat nå les æ bøkene til Dan Brown. Æ starta med DaVinci-koden, og den førte til at æ begynte å stille spørsmål ved kristendommen og en del av det æ har lært opp igjennom tida. Etterpå har æ lest de andre bøkene av han, Iskaldt bedrag blant anna.

Etter å ha lest bøkene til Anne B. Ragde om Berlinerpoplene fikk æ lyst til å lese mer av henne, æ synes ho skriver på en fin måte. Enhver kan jo kjenne seg igjen i de bøkene, med familier der noen sklir fullstendig ut. Alle går hver til sitt på grunn av en barndom.

Ellers Leser æ svært mye romanserier. Første serien æ leste, het Fire søsken. Den starta i krigsåra – den ene søstera i familien blir gravid med en tysker, det handla om tyskertøser. I serien kom det fram at folk kosta reise og slikt sjøl for å komme seg tilbake til Finnmark etter krigen for å bygge opp igjen landet. De fikk ikke noe støtte fra staten. Det hadde æ ikke hørt om før æ ble voksen.

Nå holder æ på med en serie som heter Livsarven. Barn av stormen er æ ferdig med. En får jo inn mye historie ved å lese slike serier som går langt tilbake i tid. Æ Leser også Ingebjørg Olavsdaughter og Sønnavind, begge av Frid Ingulstad. Æ engasjere meg ofte i personan i seriene. I Sønnavind blir æ så irritert på han frelsesoffiseren som kun tenker på seg sjøl. Mora til hovedpersonen, ho er utrolig egoistisk som bare gifter seg med en ny mann og lar dattera sitte igjen med ungene sine alene.

En av de seriene som æ likte godt, var Slektarven av Leif Frantzen. Den har handling fra Stor-Elvdal [nabokommunen]. Den begynne før Svartedauen, da lå det masse gardar brakk opp igjennom Hedmark. Æ lærte svært mye om historien til Hedmark ved å lese den serien, og æ kjente igjen navn. Dem reiste jo nedover [til Elverum] på marten på isen. Hver gård hadde ansvar for å holde oppe farbar vei forbi sine eiendomma. En serie fra Løtendistriktet som heter Bygdebarn, forteller om at det var helt uaktuelt at en gutt på en husmannsplass kunne gifte seg med dattera på en storgård. I dag er slikt mer akseptert. Du får inn historie samtidig som det er litt svada. Med svada mener æ at noe av romantikken er for høytsvevende, æ trur ikke helt på den.

Æ er medlem av statskirka, men æ har sagt at vi kvinner er rene tullinger som er med der når en ser ka kirka har gjort med kvinner opp gjennom tidene. Dette har æ også fått vite via seriene æ har lest. Når en Leser om hvordan kvinner har blitt behandla, spesielt av prest og lensmann, så er det helt horribelt. Hadde du litt kunnskap, ble du jo brent som heks.

Hele Isfolket-serien har æ sjøl. Æ synes bøkene var kjempefine, men når æ kom til de to-tre siste, da blei det litt for virkelighetsfjernt for meg. Da hoppa æ litt og leste midt på sida og nedover berre for å få med det som skjedde. Slikt

fenge meg ikke. Æ har også lest Heksemesteren, men utover i serien skjer det mye merkelig, som at folk begynner å fly gjennom fjellvegger og slikt. Alle vet jo at noen mennesker har flere og større evner enn andre, men her tippet det over. De andre seriene æ har lest, er mer "beina på jorda".

Du lurer jo på hvordan det går videre. Det er jo det som gjør at du får lyst til å lese neste bok i en serie. Æ har faktisk aldri lest serier som æ har kutta ut underveis.

Bøker skal handle om realistiske ting, om historie og om skjebnan te folk, slike ting som kan skje i det virkelige liv. Æ klare ikke sette meg inn i høytstevende handlinger. Kjærlighet er ganske viktig i bøkene, men det må være slik beskrevet at du kan identifisere deg med det. Når du er 47 år, vet du at ting ikke er slik som du trodde når du var 14.

Ei bok bør ikke ha altfor lang innledning. Hvis æ må jobbe mye for å komme inn i handlinga i ei bok, så fenge det meg ikke. Æ skal ikke lese mange sider før æ kan si om æ har lyst til å lese videre eller ikke. Mannen min har lest mange bøker av Jan Guillou, men æ klare ikke å komme inn i de bøkene. Det er et eller annet med måten han skriv på. Guillou skriv om politikk og historie som du må sette deg inn i for å komme inn i boka, han går for mye i detaljer. Æ kan ha lest 2-3 sider og så har æ ikke fått med meg noe av det. Arns rike er et eksempel – æ klare det bare ikke.

Æ har lest bøker som har slutta trist, og æ har lest bøker som har slutta positivt, og det æ greit. Men æ vil at det skal være en tydelig slutt. Når æ leste de to første bøkene om Berlinerpoplene og kom og skulle låne bok nr. 3, og de sa at det ikke var flere, da ble æ rett og slett sint. Det går ikke an å slutte av en serie på en slik måte! Æ satt der med masse spørsmål æ ikke fikk svar på. Det ble jo til at æ tenkte mye på hvordan det gikk på gården, og det ble æ frustrert over. En bok slutter ikke med at en person dør og alt står på hue på en gård uten at du får vite åssen det går med personene. Men boka kom jo.

Æ bli lett engasjert når æ leser, både ler og gråter. Sint og frustrert blir æ óg, æ lever meg så inn handlingen. Æ leser mellom 5 og 10 bøker i måneden. Hvis æ ikke har noe å lese, er æ nesten desperat. Lesning betyr svært mye for meg, det er god avslapning. Selv om æ har hatt perioder med små barn, da æ ikke har hatt tid til å lese, så har det vært så godt når æ har kunnet gjenoppta det. Det har gitt meg utrolig glede å begynne å lese igjen.

"Ida":

Jeg er født i Finnmark. Vi flytta til Kongsvinger før jeg begynte på skolen, og der vokste jeg opp. Barndommen var kjempefin, vi bodde i blokk, så det var masse unger rundt oss og alltid noe å gjøre. Vi hadde skøytebane rett utafor blokka der vi bodde, og om sommeren var det slåball. Jeg har to søstre, ei som er ett år eldre og ei som er et par år yngre. Dermed hadde jeg alltid noen å leke med. Far jobba i Forsvaret, og mor var hjemme til vi var ferdig med ungdomsskolen.

Jeg utdanna meg til frisør, men måtte gi meg på grunn av allergi. Nå er jeg tilbake på skolebenken for å få en ny utdanning.

Jeg leste ikke mye som barn. Jeg var mest ute, det skulle skje noe hele tida. Mor og far leste for oss når vi hadde lagt oss – jeg husker i alle fall H.C.

Andersen, Alf Prøysen og Torbjørn Egner. Det var nok pappa som var mest interessert i bøker, han har alltid lest mye.

Da jeg var 12-13 år, begynte jeg å lese Frøken Detektiv. Jeg tror det var mamma som sa at jeg skulle prøve ei av de bøkene. Men jeg sa nei, så den sto lenge på rommet mitt før jeg bladde i'n. Men så spørres det om jeg kjeda meg en dag og begynte å kikke i den for å finne ut hva den handla om. Dermed ble jeg sittende. Det var action og spenning, og hu Nancy undersøkte ting og klarte å finne ut av det. Hu virka ikke så gammel heller. Det var en periode i oppveksten jeg ønska at jeg kunne bli detektiv. Frøken Detektiv var den eneste serien jeg leste. Jeg tror jeg leste alle bøkene. Mens jeg leste den serien, ønska jeg meg bøker til jul og bursdager, men ellers gjorde jeg aldri det.

Så gikk det mange år før jeg leste noe særlig mer. Vi var på biblioteket i oppveksten og hørte på musikk, Hakkebakkeskogen og forskjellig, og vi så gjennom noen bøker mens vi satt der. Men jeg lånte aldri med meg bøker hjem. Jeg var ingen spesielt ivrig leser. Venninnene mine leste heller ikke. Jeg har nok hatt litt trøbbel med lesninga. Jeg følte at bokstavene svømte. Jeg synes jeg leste og leste og så måtte jeg lete etter linja som jeg hadde vært igjennom. Det gikk ganske sakte, og ofte satt jeg med fingeren og fulgte linjene. Men jeg skal visst ikke ha dysleksi, sjøl om jeg trodde det en periode. Nå synes jeg at lesninga går greit, så lenge det ikke er tungt stoff som jeg vet jeg må lære, men det går nok mye på innstilling.

Pappa leser mye, og mannen min leser mye, han er glad i det. Søstera hans er også ivrig til å lese, og de diskuterer fælt. Svigermora mi leste også en del, de var lesehester alle sammen. Jeg hadde ikke peiling på noen av de forfatterne de prata om. Da tenkte jeg at jeg må begynne med noe, jeg óg. Og da ble det slike lettvinde pocketbøker, kjærlighetsromaner. Men så ble jeg litt interessert i serier som forteller om gamle dager, hvordan de levde da. Jeg føler at jeg får noe historiekunnskap i tillegg til lett lesning.

Jeg er mest interessert i bøker som handler om 17- og 1800-tallet og tidlig på 1900-tallet. Akkurat nå leser jeg Hannah-serien av Laila Brenden, den er om 1800-tallet. Den foregår litt i Danmark og litt i Norge og viser forskjellen mellom de harde levekåra på et bruk i Norge og den lettvinde levemåten på en storgård i Danmark. De sleit, slakta og lagde all maten sjøl, men hjalp hverandre. Den serien pågår fortsatt, jeg driver bare på femte boka.

Ildkorset av Frid Ingulstad leste jeg for 3-4 år sia, den var fra 1700-tallet, den tida hekser ble brent på bål. Jeg synes det var interessant hvordan de levde. Dattera i familien ble gravid, og hvilket dilemma det var på den tida! Du leser en spennende serie, og så kan du prøve å leve deg inn i hvor fælt det var den gangen og hvor lettvinde ting er i dag. Det er det jeg synes er spennende og veldig lærerikt, å sammenlikne. Jeg vil heller lese om ting som foregikk for lenge siden enn om det som skjer i dag. Det blir så lettvinde, det er så vanlig, ingen overraskelser. Jeg vet åssen ting er i dag.

Jeg begynte å lese Isfolket – å, det er mange år sia! Da leste jeg noen få bøker. Jeg slutta fordi jeg flytta og ikke fikk tid til mer. Men den kunne jeg nok tenke meg å begynne å lese igjen.

Sønnavind av Frid Ingulstad lånte jeg et par bøker av, for den så spennende ut. Men der vart det nye navn hele tida, og så vart de første navna borte, og det kom andre personer til, så den gadd jeg ikke lese mer av. Det ble for mange personer, og så glemte forfatteren liksom av de første som ble nevnt, så jeg følte det vart mye rot.

Jeg vil gjerne at handlingen skal fortsette også etter at siste boka i en serie har kommet. De kunne gjerne skrive noe mer, tenker jeg bestandig, selv om serien var på 30 bøker - det var jo så spennende! Når jeg leser enkeltstående bøker, vil jeg gjerne at det skulle hendt noe mer. Dikt gidder jeg ikke lese. Jeg tror jeg må ha en lengre sammenheng enn hva et dikt gir. Det kan være fint å høre på, men ikke å sitte og lese. Jeg er ikke typen til det.

Bøker må være spennende, det er det jeg går for. Det må skje noe, jeg orker ikke å lese tunge bøker. Det må være lett handling og lett flyt i boka slik at jeg slipper å tenke: Hva var det du sa der? og så bla tilbake et par sider. Det spiller ingen rolle hvordan hovedpersonen er, det er kun spenning og flyt jeg er ute etter.

Det spiller ikke så stor rolle hva bøkene handler om, men jeg har lest mest historier om folk og hvordan de lever. Jeg ville ikke lest bøker om vitenskap, det skal være en historie. Det må ikke absolutt handle om kjærlighet, det kan like gjerne være om noen som står på for en karriere og jobber med den saken.

Jeg vil at bøker og serier skal ha en tydelig avslutning. Det skal i hvert fall ikke høres ut som du kan skrive mer om serien etterpå. Jeg leste en serie av Merete Lien, og hun skrev jeg til og lurte på om hun skulle skrive noen fortsettelse på serien. Det trudde hun vel ikke. Men den slutta så spennende, og jeg følte at det skulle vært noe mer der. Det var noe som mangla. Og da sitter en der og lurte på åssen det gikk med den personen? Det er koseligst når ei bok ender bra, men det er ikke så viktig. Hvis handlinga har vært slik at det ender dårlig, så er det greit, bare det blir forklart hvorfor det er slik.

Jeg låner nok bøker mye etter omslaget. Forsida må være livlig, helst i farger. Og så må det se koselig ut, enten koselige og snille mennesker eller dyr, gjerne noen hus, trær, hav. Jeg kan også låne ei bok med et litt dramatisk bilde utpå, men det må være farger i det. Er det triste farger, tar jeg den ikke. Tittelen betyr også mye.

Jeg er ikke slik at jeg blir fullstendig oppslukt av det jeg leser. Det er verre med film, da er jeg med i filmen! Men med ei bok klarer jeg å være meg sjøl, da er jeg litt utafør boka. Men jeg blir veldig fort rørt, jeg kan gråte både hvis det er koselig og hvis det er noe trist. Jeg kan gjerne sette meg ned med bok og en kopp kaffe i sola når det er fint vær. I sommer leste jeg ratt to bøker på en dag. Men et par bøker i uka er nok det vanligste.

6.1.4. Den yngste, født på 80-tallet: "Siri":

Jeg vokste opp på gård i ei lita bygd i Nord-Østerdal. Vi hadde sauer da jeg var liten, men det sluttet vi med. Jeg gikk på ei todelt barneskole med få elever, vi var bare tre i klassa mi. Nå studerer jeg ved høgskolen her på Rena.

Jeg er eldst av fire søsken. Hele familien har drevet mye med hundekjøring, men jeg har alltid lest mye. Mamma og pappa leste for oss alle sammen, både på senga og ellers. Jeg lærte tidlig å lese, var cirka fem. Mamma er slik som meg - hun synes det er artig med bokstaver og språk, så vi lekte sikkert med bokstaver og ord, men det husker jeg ikke. Mamma leser mye, og pappa heller lite, bare blad om hundekjøring og jakt og fiske.

Den vesle vampyren var spennende - den leste jeg mange ganger. Kanskje likte jeg den fordi den handlet om en hemmelig verden som eksisterte

sammen med oss, men som vi ikke visste om. Slike bøker leser jeg mye av nå også. Vi hadde mange barnebøker hjemme, for vi var med i en barnebokklubb. Vi brukte også biblioteket mye. Å være på biblioteket syntes jeg var helt fantastisk! Vi fikk ikke lov til å låne mer enn viss mange bøker hver gang, men jeg fikk lov til å låne litt mer. Det var veldig stas. Jeg tror jeg leste mesteparten av bøkene som var på biblioteket. Mye av det leste jeg oppatt og oppatt. Derfor synes jeg det er rart jeg husker så lite.

Men jeg leste i hvert fall Frøken Detektiv-bøkene, en hel del av dem. De var spennende, det var et mysterium som skulle finnes ut av. Og så var hun jo veldig fresh og fin, hu Nancy Drew, blond og med fine klær, veldig cool.

Jeg fikk lese så mye jeg ville, men det var litt restriksjoner på hva jeg hadde lov til å lese. Da jeg var 11-12 år, var det veldig hett med Sagaen om Isfolket hos mødrene våre, alle leste den. Men de ble de enige om at vi døtrene ikke fikk lov til å lese serien før vi var 12 eller 13 år.

Det var utrolig spennende å lese Isfolket, helt fantastisk! Men det var da. Når jeg leser den nå, er det mest for å få igjen den følelsen jeg hadde. Jeg kan føle et lite glimt av den, men jeg finner den nok aldri igjen. Det er vanskelig å tenke det samme om noe du har lest før som det en tenkte da en leste det første gangen. For andre gangen og tredje gangen og fjerde gangen når en les det, er det jo ikke nytt lenger. Og da får en ikke intuitivt og automatisk de samme følelsan.

Nå synes jeg ikke Sagaen om Isfolket er så bra lenger. Bøkene har dårlig språk. Derfor har jeg slutta å lese dem, for ellers tror jeg mye av glitteret fra da jeg leste serien første gangen, blir ødelagt. Men da....det var noe med bildan jeg fekk i hue og stemningen i enkelte deler av bøkene. Jeg ville så gjerne være den jeg leste om. Det er fortsatt trist med alt jeg les og blir grepet av, at det ikke er meg, at ikke min verden er slik.

Jeg slutta å lese barne- og ungdomsbøker når jeg var ferdig med Isfolket. Da gikk jeg over til bare voksenbøker. Jeg leste mye historiske romaner, det gjør jeg fortsatt - Asbjørn Øksendal og Vera Henriksen. En del krim ble det også.

Vi hadde Markens Grøde som pensum på ungdomsskola, og den var bra. Jeg har lest den et par ganger etterpå. Men jeg har ikke lest noen av de [andre] klassikerne, og det synes jeg egentlig er rart, for jeg er svært glad i historiske romaner. Men jeg regner med at det kjem etter hvert. Det er alltid sånn med meg at jeg kan ikke lese bøker fordi andre sier jeg bør lese dem, jeg må komme på det sjøl.

Akkurat nå leser jeg oppatt Arn-triologien til Jan Guillou. Den er helt fantastisk, synes jeg. Det er akkurat slike bøker jeg liker, historiske, og så er det ei tidsepoke jeg liker godt. Jeg har dilla på middelalderen og korsfarertida og har lest mye faglitteratur også om den perioden. Jeg bryr meg ikke så veldig mye om kjærligheten i Arn-bøkene, det er korsfarerne og klosterlivet jeg synes er mest spennende. Jeg har også begynt å lese bøker om egyptisk historie. Jeg kjenner at jeg gjerne skulle ha levd den gang. Det er nok det at jeg lever meg slik inn i andre tider og verdener når jeg leser, tenker at det var så bra da. Folk tenkte og levde annsles og gjorde ting med andre motiv enn vi i dag. Det synes jeg er spennende.

Ellers gleder jeg meg til å begynne å lese Stieg Larsson, det er først nå jeg har hatt lyst til å lese bøkene hans. Jeg synes det er mye norsk krim som er bra. Unni Lindell og Anne Holt er jeg svært glad i - og Henning Mankell. Han har jeg konsekvent bare lest krimbøken til, vil ikke lese noe annet, for da går

han liksom i stykker, tror jeg. Men Agatha Christie, det er krimmen over alle krimmer!

Jeg er svært glad i Harry Potter-bøkene. Jeg skulle ønske jeg levde i den greia, i en parallellverden som ikke alle vet om. Jeg synes bøkene er helt fantastiske, ordrike og med deilig språk. Det siste Harry Potter-boka fikk jeg ganske tidlig, rett etter at den ble utgitt på norsk, men jeg sparte den til jul. Da ble det jul og Harry Potter samtidig, det måtte bli flott. Jeg har ikke problemer med å la ei bok ligge og vente. Da leser jeg oppatt noe jeg har lest før, det kan jeg gjerne gjøre når jeg går og venter slik, noe som jeg ikke behøver å tenke så mye på.

Jeg har aldri lest ei eneste bok av Danielle Steel, jeg synes ikke det er spennende å lese kjærlighetsromaner. Jeg er ikke glad i å lese på engelsk, for da bruker jeg mye tid på å oversette og finne ut hva orda betyr, og da trur jeg ikke jeg får samme følelsan. Jeg er livredd for at lesninga plutselig ikke skal være det samme. Hvis jeg med ett ikke skulle få noen glede av lesninga, at det skulle bli stress eller annsles på noe vis, det vet jeg ikke hvordan jeg skulle ta, for det er så viktig for meg. Jeg leser masse hver eneste dag. Kjæresten min leser ikke i det hele tatt. Jeg kan ikke fatte og begripe at det går an!

Jeg blir revet med av det jeg les, jeg både grin og ler. Når jeg skal lese boka oppatt, gleder jeg meg alltid til jeg kommer til akkurat det stedet der det var morsomt eller sørgelig eller bare fantastisk skrevet. Jeg er svært obs på språket. Jeg tenker ofte på om det kunne vært brukt andre ord eller om det er andre måter å si det på. Det er sjelden jeg overprøver. Jeg tenker på hvordan forfatteren har tenkt, og så kommer jeg som regel til at det var riktig valg av ord.

Jeg leser nok sikkert tre bøker i uka. Jeg leser fort. Jeg er spent på åssen det går, og så er det morsomt å se åssen boka er bygd opp og hvilke ord som er valgt. Det at det går så fort, er kanskje årsaken til at jeg kan lese bøkene oppatt og oppatt, for jeg finner stadig nye ting. Det er først når jeg leser bøkene for andre, tredje og fjerde gangen at jeg kan begynne å se språket og slappe litt av med boka. Første gangen leser jeg bare fordi det er spennende.

Jeg synes det er morsomt når bøker slutter litt overraskende, og det behøver ikke å være en lykkelig slutt. Det var helt greit at Anne B. Ragdes triologi slutta som den gjorde. Det hadde vært grusomt om hu Torunn hadde flytta til gården, og alle hadde levd lykkelig alle sine dager. Før syntes jeg det var dumt hvis jeg ikke skjønnte slutten, men nå kan det være litt morsomt, for da kan jeg på en måte fortsette å lage min egen bok i hue.

6.2. Liv og lesning

I dette underkapitlet vil jeg vil først si litt om problemene som kan oppstå når en skal snakke om litterære opplevelser, spesielt når en ikke er vant til å formulere i ord det en opplever gjennom lesningen. Så vil jeg forsøke å sette informantenes livsløp og lesning inn i en større sammenheng ved å vise utviklingstrender i samfunnet generelt i den aktuelle perioden, og innafor litteraturen spesielt. Dette gjør jeg fordi vi alle påvirkes av den tida vi vokser opp i. Den bestemmer i stor grad både hva vi leser og hva slags lesere vi blir.

Jeg fortsetter med å se på hva informantene leser, men nå med utgangspunkt i de fem leserkategoriene de på forhånd ble plassert i. Jeg plasserer også de ti informantene i min egen variant av Bourdieus smakshierarki. Til slutt ser jeg på i hvilken grad bakgrunn og utdanning påvirker lesevanene.

6.2.1. Vanskelig å sette ord på

Det er ikke lett å huske hva en leste for 40-50 år siden. Det kan være vanskelig nok å erindre hva en leste for bare noen dager siden. Titler og forfattere har en tendens til å bli borte for en, selv om handlingen og stemningen i boka blir sittende i en livet ut.

Dette erfarte også mine informanter, og oversikten over hvilke bøker de har lest og satt pris på, bærer preg av det. Dessuten er det naturlig at en pasjonert leser på 80 har lest betraktelig mer enn en 20-åring og har flere leseerfaringer å øse av. På den andre sida vokste 80-åringen opp i ei tid da tilgangen på bøker var sterkt begrenset for de fleste. En måtte lese det som var for hånden og være glad til.

Et annet problem når en skal snakke om bøker, er å klare å sette ord på hvorfor en har likt en roman eller ei novelle. Hva er det som har trigget en, hva er det en kjenner i hjertet og hjernen som gjør at akkurat den boka ble en favoritt? De fleste av mine informanter strevde med dette, på samme måte som jeg sjøl gjør når jeg skal forsøke å formidle mine egne leseopplevelser til lånerne på biblioteket.

Når jeg spurte om hvordan informantene hadde likt boka som ble nevnt, var svaret ofte: "Veldig bra". Når jeg så fortsatte med å spørre om hva de likte ved den, kom det gjerne: "Alt" eller "Je vet itte, men den fenge meg" eller "Je vet itte åffer". Hvis jeg enda ikke ga meg, men gikk over i "sportssjargongen": "Hva følte du når du leste favorittboka di?" kom det varianter over dette svaret: "Nei, ka e føle, nei, det blir veldig vanskelig å beskrive sånn konkret."

Jeg prøver ikke å gjøre narr av informantene mine, for jeg vet hvor vanskelige slike spørsmål er, men jeg bare nevner denne felles "ordløsheten" som treffer oss når vi skal formidle hva vi har lest og hvordan det har grepet oss. Det var selvfølgelig forskjeller mellom informantene på dette punktet - noen var mer trent enn andre til å formulere hva de mente om litteraturen de leste.

En slik usikkerhet er for øvrig ikke uvanlig. Gunnar Hansson (1988 s. 99) intervjuet en rekke lesere av serielitteratur (populärfiktion). Han sier at spørsmålet om hvorfor de leste bok etter bok og hva lesningen ga dem, var en helt ny problemstilling for mange av intervjuobjektene. De hadde aldri stilt seg dette

spørsmålet før, og selv om de syntes det var interessant å fundere over, manglet de begreper for å forklare hva det var ved bøkene som engasjerte dem. Også leseranmeldelser på nettsteder for serielitteratur bærer preg av noe av den samme.

6.2.2. Samfunnsutvikling. Forskjeller på grunn av alder.

Som det går fram av leserbiografiene, er det stor aldersspredning på de ti informantene - den yngste var 25, den eldste 81 da intervjuene ble tatt opp.

Seks av informantene er født før 1950, de fire siste etter 1960. Det er altså en overvekt av kvinner som har levd ei stund. Det store aldersspennet gjør at informantene har vokst opp under svært forskjellige samfunnsforhold. De økonomiske vilkårene har forandret seg mye fra 1920-tallet og fram til i dag, og det samme har adgangen til høyere utdanning, for bare å nevne et par forhold som virker inn på hva og hvor mye en leser.

6.2.2.1 Mellomkrigsbarn

De to eldste, Berit og Grete, er født før siste krig, Berit på 1920-tallet, Grete på 1930-tallet. Berit hadde sin oppvekst i mellomkrigstida, i et samfunn som var sterkt klassesdelt, og der det å skaffe seg høyere utdanning stort sett var forbeholdt dem som hadde penger og status. Hun fikk gå på realskolen, noe som slett ikke var noen selvfølge for datidas unge, men videre skolegang ble det ikke selv om hun hadde både lyst og evner. Krigen satte ellers sitt preg på hennes ungdomstid og Gretes barndom. Denne perioden var preget av sterkt samhold, men det var knapphet på det meste. Litterært var mellomkrigstida i Norge epoken for de store kulturhistoriske romanseriene – både Sigrid Undset, Olav Duun, Oskar Braaten, Johan Falkberget og Knut Hamsun bidro til det mange mener var en litterær gullalder.

Disse dikterne har naturlig nok satt spor etter seg både hos Berit og Grete – begge har lest mye av den litteraturen som kom ut i mellomkrigstida og i åra etter krigen. Vi finner mange likhetstrekk i lesningen deres, selv om det er ti års aldersforskjell og de i utgangspunktet hører til forskjellige "leserkategorier". En annen forskjell er at Grete vokste opp i Oslo, mens Berit hadde sine barne- og ungdomsår i ei bygd i Sør-Trøndelag. Begge oppgir biografier og dikt som sjangre de liker, noe de er temmelig alene om blant de ti informantene. Berit og Grete er også samstemte om at bøker fra fjerne kulturer og reiseskildringer er flotte å lese, selv om de i likhet med mange andre i sin generasjon ikke har hatt mulighet til å reise noe særlig. De skiller imidlertid lag når det gjelder krimlitteratur. Det er en sjanger Grete trives svært godt med, mens Berit styrer unna. Grete har hatt interessen for krim helt fra

barndommen, hennes far leste mye av det. Berit har vokst opp i et grendesamfunn der lesning var høyt prioritert. Naboene gikk sammen i en boksrings, og i barne- og ungdomsåra leste Berit mange norske samtidsforfattere. Mange av disse hører i dag til klassikerne. Dette har etter alt å dømme påvirket hennes litterære preferanser.

6.2.2.2 Med mor hjemme og barnetimen på øret

Fire av informantene er født på 1940-tallet, Inga, Gunvor, Anne og Sigrid. Tre av dem er født og oppvokst i Åmot. De hadde dels barndommen, dels ungdomstida si på 50-tallet. Tiåret var preget av endringer både sosialt, kulturelt og økonomisk. Gjenreisningen etter krigen pågikk for fullt. Utdanning var fortsatt ikke for alle - av dem som fikk sitt første barn i 1950, hadde omkring 80 % av mødrene og 65 % av fedrene bare grunnskole (Frønes 1997 s 64).

Ivar Frønes betegner dette som tiåret som skapte bildet av "den tradisjonelle norske barndommen". Barna leikte ute mellom husene og hadde relativt stor frihet, de voksne blanda seg lite i leiken. Mor var hjemme, mens far jobbet og hadde ansvar for familiens inntekt. Fedrene hadde lange arbeidsdager og lite kontakt med barna, som var mødrenes domène i større grad enn i dag. Men mødre flest hadde ikke fokuset på barns utvikling på samme måte som nå. Å lese høyt for barn var ingen prioritert oppgave. Dette bekrefter de fire informantene. Riktignok leste Sigrids mor høyt for henne og søstera, men dette var høyst uvanlig, forteller Sigrid.

Dette var også tiåret for Torbjørn Egner, Anne-Cath Vestly og Alf Prøysen, som Frønes mener var med på å skape forestillingene om den norske barndommen, forestillinger som fortsatt preger norsk kultur. Disse forfatterne fikk barna møte gjennom barnetimene i radio, både lørdag ettermiddag og om morgenen på hverdagene. På den måten fikk de en helt spesiell posisjon. Flere av informantene som er født på 1940-tallet, nevner barnetimen som et stort høydepunkt.

Den "voksne" litteraturen som kom ut like etter krigen, var ikke så idyllisk. Den var sterkt preget av redselen for atomopprusting og blokkpolitikk. Midt på 50-tallet lettet det noe, og nye romanserier i tradisjonell stil ble utgitt, utviklingsromaner som Johan Borgens om *Lillelord* og Agnar Mykles om *Ask Burlerot*, og historiske romanserier som Kåre Holts om arbeiderbevegelsen og Alfred Hauges om utvandringen (Beyer 1970).

Det er større forskjeller mellom lesningen til de fire informantene som er født på 40-tallet, enn mellom de to som ble født før krigen. Dette kan ha noe med utdanning og yrkesvalg å gjøre, eller rett og slett tilgangen på bøker. Både Sigrid og Anne leser gjerne romaner fra andre kulturer, mens Inga og Gunvor stort sett holder

seg til norske forfattere. Gunvor, Sigrid og Inga kan godt lese serielitteratur, hvis det passer seg slik, selv om det ikke er det første de tar etter. Anne, som er den med desidert lengst utdanning av de fire, har derimot ikke noe ønske om eller behov for å lese slik litteratur. Gunvor, Sigrid og Anne leser krim, mens Inga ikke bryr seg om det. De fire var i 20- og 30-åra på 1970-tallet, og dermed i "riktig" alder for den bølgen av kvinnelitteratur som etter hvert kom. Men av de fire er det bare hos Anne at kvinnesaken har påvirket den skjønnlitterære lesningen. Hun har både Marilyn French og Fay Weldon på sin leseliste.

De tre som er barnefødt i Åmot, vokste opp i ei tid med store sosiale forskjeller. Som omtalt i kapitel 5 var det en sterk arbeiderklasse på Rena som sto relativt steilt mot "borgerskapet", som besto av skogeiere og funksjonærer på Kartongen. Både Gunvor og Sigrid soknet til arbeiderklassen, og Sigrid forteller at særlig hennes mor var politisk aktiv på venstresida. Begge to har med den lokale forfatteren Vidar Sandbeck på sin "leseliste". Sandbeck kan vel knapt kalles en politisk dikter, men det var aldri noen tvil om hvor han hadde hjertet sitt. Han skrev om småkårsfolk med varme og innlevelse. Utover det er det ikke så godt å se noen hang til litteratur med politiske budskap hos de to.

6.2.2.3 Med ungdomsopprør og EF-kamp i bagasjen

Tre informanter, Wenche, Ida og Mona, er født på 1960-tallet og har barndom og ungdomstid dels på 60-, dels på 70-tallet. Slutten på 60-åra og begynnelsen av 70-tallet var tida for det store ungdomsopprøret, med konflikter mellom generasjonene, politisk oppvåkning og radikaliserings, og seksuell frigjøring. EF-kampen satte sitt preg på første del av 1970-tallet, og kvinnekampen skjøt fart omtrent samtidig. Fjernsynet ble allemannseie, og det er grunn til å tro at dette påvirket både barn og voksnes lese- og lessemønster. Men *familiemønsteret* holdt seg uforandret lenge, og det var ikke så rart: I 1970 hadde bare 2 % av norske barn plass i barnehage. Utdanningsmessig gikk det også tregt: Først midt på 70-tallet begynte mer enn halvparten av årskullene på videregående skole (Frønes 1997 s. 65).

Modernismen brøt med litterære normer. I Norge startet dette allerede på 1950-tallet med diktsamlinger av blant annet Paal Brekke og Tarjei Vesaas, som fjernet seg radikalt fra den tradisjonelle lyrikkens formspråk. Det ble rabalder, og Arnulf Øverland sto fram som den ivrigste forsvarende for den tradisjonelle lyrikken. Men allerede på 1960-tallet var bråket over, og de modernistiske poetene ble hyllet av kritikerne (Rottem 1995).

Slutten av 60-tallet og enda mer 70-åra er blitt betegnet som sosialrealismens gullalder innafor skjønnlitteraturen, preget som den var av realistisk prosa med sosialt innhold og en klar samfunnskritisk tendens. Samfunnskritikken var gjerne påvirket av marxisme, feminisme og/eller populisme (Rottem 1997 s. 65). Men dette er bare en del av sannheten. Modernismen levde videre og forente seg til dels med den nye realismen til en diktning Rottem kaller "sosialmodernistisk".

De tre representantene for 1960-tallet leser i voksen alder mest serielitteratur og kriminalromaner. Wenche er storleser og holder på med 7-8 serier samtidig og leser krimlitteratur i tillegg. Ida leser stort sett serielitteratur fra 1700- og 1800-tallet. Mona takker nei til serielitteratur, men leser kriminal- og spenningsbøker i store porsjoner. Hun hadde imidlertid hatt et langt mer allsidig lese-mønster tidligere i livet. Ingen av de tre lar det politiske engasjementet som preget 70-tallet, influere nevneverdig på bokvalget.

6.2.2.4 Organisert oppvekst

På 80- og 90-tallet var utdanning tilgjengelig for alle, og dette endret både yrkeskarriere og livsløp for kvinner og menn, og dermed også for familien. Familiepolitikken forandret seg radikalt – svangerskapspermisjonen ble vesentlig utvidet, antall barnehageplasser økte, og skolefritidsordningen ble etablert. Oppveksten ble organisert i langt større grad enn før (Frønes 1997). Bruk av bildemedier økte kraftig, og utover 90-tallet ble PC-er stadig vanligere i norske hjem. I litteraturen begynte reaksjonene på 70-tallets sosialrealisme å vise seg, blant annet ved at de evige og allmenngyldige temaene igjen kom på banen. "Enkeltlivets indre drama overtok for det sosiale og kollektive livs konflikter," sier Rottem (1998 s. 41).

Fantasysjangeren økte i popularitet utover 90-tallet. Den yngste informanten, Siri, er født på 80-tallet og er litterært et barn av sin tid – hun er den eneste av de ti som liker fantasysjangeren. Hun identifiserer seg med Harry Potter og elsker tanken på parallelle verdener som eksisterer ved siden av vår verden.

6.2.3. De forskjellige leserkategoriene. Smaken

6.2.3.1 Bourdieus smakshierarki brukt i Åmot

Jeg hadde i utgangspunktet bedt biblioteksjefen i Åmot om navn på lånere i fem forskjellige kategorier. Inndelingen i kategorier var omtrentlig og dreide seg mer om en følelse av hvor folk hørte hjemme og hva de hovedsakelig lånte med seg, enn om en inndeling med sylskarpe grenser. Kategoriene ble laget for å sikre at jeg fikk

informanter som representerte forskjellige typer lesere. Denne inndelingen var en form for "grovsortering" av informantene etter smak. Men det er helt nødvendig å gå nærmere inn på hva informantene virkelig leser før en kan foreta en endelig smaks plassering. Jeg vil i det følgende vurdere den *litterære* smaken til informantene uten å dra inn andre kulturformer enn lesning.

Bourdieu opererer med tre smaksprofiler – den rene, den midlere og den folkelige smak. Dette har jeg omhandlet nærmere i kapitel 4. Jofrid Karner Smidt (2002 s. 73-74) bygger på Bourdieus inndeling, men har tilpasset smaksprofilene noe i sin avhandling om litteratursmaken til norske bibliotekarer. Hun kaller de tre profilene *sansen for det eksperimentelle, sansen for det seriøse og sansen for det populære*. Dette er en praktisk inndeling som tydelig forteller hva smaksprofilene står for. Denne inndelingen er imidlertid tilpasset *bibliotekarenes* smak og kan ikke uten videre overføres til mine informanter.

Naper (s. 213) sier at Bourdieus beskrivelse av den folkelige smaken gir et godt grunnlag for å forstå norske lesere av kiosklitteratur. For disse leserne har "underholdningsverdi, tilgjengelighet og entydighet absolutt prioritet framfor andre tekstlige aspekter, som for eksempel originalitet, kompleksitet eller historisk vederheftighet".

Men når det gjelder middelsmaken er det litt verre. Naper (s. 218) mener at den norske middelsmaken følger Bourdieus oppfatning av middelsmak et stykke på vei ved at den har en hang til romaner som er lett tilgjengelige, er tradisjonelt fortalt og har en viss kvalitet. Derfor velges kvalitetsstemplede bestselgerprodukter som bøker av Anne B. Ragde eller kriminallitteratur kjøpt i bokklubb eller lånt på folkebiblioteket.

Tidligere fantes det en stor gruppe middelsmakslesere som også hadde blikk for litterær form (Naper s. 222). De ville ha litteratur som både var tilgjengelig og "kunstnerisk verdifull". Den norske middelsmaken er imidlertid i endring. Naper (2009) peker på at salgstall fra bokklubb og bokhandel og utlånstall fra bibliotek tyder på at den norske middelsmaken blir stadig mer ensrettet. Sammenlikner vi utlånstoppen i 2007 med samme liste i 1993, ser vi stor forskjell: I 2007 er verken verdensforfattere, klassikerforfattere eller kritikerbelønte forfattere representerte på utlånstoppen. Innslaget av formellitteratur som kriminal- og spenningsromaner har derimot økt formidabelt.

Den norske middelsmaken ser dermed ut til å være vanskelig å definere og avgrense. Den eser ut og blir en stor "sekk", der de fleste kan passe inn, og der det

er vanskelig å se hvor skillelinjene går. For å gjøre middelsmaken mer differensiert og bedre egnet til mitt bruk, deler jeg den i to, i en "vanlig" middelsmak og en "høy" middelsmak. Jeg lar den "vanlige" middelsmaken tilsvare den smaken som ligger i toppen av bibliotekstatistikken anno 2007/2008. Dermed kan en si at det i dag er rimelig samsvar mellom det Bourdieu definerer som middelsmak i Frankrike og det jeg kaller "vanlig" middelsmak. Dette til tross for at utdanningsnivået i Norge er vesentlig høyere enn i Frankrike.

Den "høye" middelsmaken lar jeg grovt sett tilsvare øverste del av den norske utlånstoppen anno 1993 (Naper 2007 s. 273), det vil si en smak som både har hang til lett tilgjengelige bøker med tradisjonell fortellerstil, og i tillegg bøker av forfattere som har vunnet prestisjetunge priser som den norske Kritikerprisen, Nordisk Råds litteraturpris eller Nobelprisen i litteratur. Jeg tar utgangspunkt i oversiktene over hva informantene har lest i voksen alder, se vedlegg IV, samt det som ellers kom fram i intervjuene om sjangre og bøker de liker eller misliker. Men først en oversikt over informantene med ca. fødselsår, yrke, utdanning og hvilken leserkategori de tilhører:

6.2.3.2 Oversikt over informantene

Fiktivt navn	Født år	Yrke	Utdanning	Kategori
Wenche	1960-1964	Arbeider i helsevesenet	Videregående skole	I
Ida	1965-1969	Student	Ungdomsskole Yrkesskole/fagbrev	I
Inga	1940-1944	Pensjonist	Folkeskole Framhaldsskole	II
Gunvor	1945-1949	Sekretær	Realskole Handelsskole	II
Grete	1934-1939	Pensjonist	Folkeskole Framhaldsskole	III
Mona	1960-1964	Arb. med undervisning	Universitetsutd. (6 år)	III
Berit	1925-1929	Pensjonist	Realskole	IV
Anne	1940-1944	Arb. med undervisning	Universitetsutd. (6 år)	IV
Sigrid	1945-1949	Pensjonist	Folkeskole Fagbrev	V
Siri	1980-1984	Student	Høgskole (2 ½ år)	V

6.2.3.3 Kategori I: Låner hovedsakelig serielitteratur

Både Wenche og Ida er født på 60-tallet. De er innflyttere til Åmot, begge er født i Finnmark, men Ida tilbrakte det meste av barndommen på Kongsvinger. Hun hadde lesevaner og var ikke glad i å lese som barn, men ble lest høyt for av foreldrene. Det "løsnet" litt da hun begynte på *Frøken Detektiv*-bøkene. Wenche derimot leste svært mye i barndommen, gjerne natta lang, forteller hun. *Mitt Skattkammer* og seriene om *Frøken Detektiv* og *Bobseybarna* gikk unna. Hun ble ikke lest for, men fant fram til bøkene selv. I ungdommen la både Wenche og Ida bøkene til side. Wenche sier hun pleide å lese farens *Kriminaljournalen*, men ikke så mye utover det.

Nå leser de begge mest kioskserier. Ida liker best serier fra 17- og 1800-tallet, som Laila Brendens *Hannah* og Frid Ingulstads *Ildkorset*, mens Wenche har lest både Willy Ustads *Fire søsken* og Margit Sandemos *Isfolket* og *Heksemesteren*. Hun er også glad i krim, særlig Dan Browns bøker og de norske forfatterne Unni Lindell og Karin Fossum..

Både Wenche og Ida har altså serielitteratur som sin viktigste sjanger. Wenche leser i tillegg kriminallitteratur, og hun har også lest Anne B. Ragdes serie *Berlinerpoplene*.

Ida sier at ei bok må være spennende for at hun skal orke å lese den. "Det må være en jevn, lett flyt på hele handlingen, jeg orker ikke lese tunge bøker." "Ei bok bør ikke ha altfor lang innledning. Hvis du må jobbe veldig for å komme inn i handlingen i ei bok, så fenger ikke den boka," sier Wenche, som nevner Jan Guillous bøker om Arn som et eksempel på bøker hun har gitt opp fordi de var for detaljerte og tunge å komme inn i.

Kravet om spenning, enkel og lettforståelig handling og ditto språk er viktige kjennetegn på den folkelige smaken, og det er rimelig å plassere både Wenche og Ida der.

6.2.3.4 Kategori II: Låner hovedsakelig serielitteratur og annen formelbasert skjønnlitteratur

Inga og Gunvor er begge født på 1940-tallet. De ble ikke lest for som barn, og Inga var heller ikke glad i å lese sjøl, hun lurte på om hun var "ordblind". Gunvor derimot leste "alt som var", deriblant *Frøken Detektiv*-bøkene, *Pollyanna* og *Anitra*-serien. I ungdomsåra holdt mønsteret seg – Inga leste mest ukeblad som *Det Nye* og *Det Sanne*, mens Gunvor oppdaget krimbøkene og ikke minst Jacob Breda Bulls romaner. Begge leser kioskserier i dag, og Inga leser i tillegg bygderomaner, for eksempel av Sigurd Lybeck og Anne Karin Elstad, og lettere underholdningslitteratur

som Catherine Cooksons bøker. Gunvor plukker litt her og litt der og nevner både Knut Hamsun, Levi Henriksen, Gert Nygårdshaug, Anne Karin Elstad og Jo Nesbø som forfattere hun setter pris på.

Det er naturlig å plassere Inga i den populære smaksprofilen, siden hun stort sett leser serielitteratur og annen formelpreget skjønnlitteratur. Gunvors konsum av serielitteratur er derimot svært situasjonsbestemt, hun leser seriene når hun trener på ergometersykkelen og bare da, nærmest for å få tida til å gå. Gunvor leser krimlitteratur, og ellers nevner hun både *Mengele Zoo* og *Ut og stjæle hester* som bøker hun liker godt. Per Petterson fikk både Kritikerprisen og Bokhandlerprisen for *Ut og stjæle hester*, og seinere fikk han Nordisk Råds litteraturpris for boka *Jeg forbanner tidens elv*, som Gunvor også har lest. Gunvor har også Knut Hamsun på sin favorittliste og sier at hun særlig beundrer språket hans. Hamsun hører desidert til klassikerne og har dessuten fått Nobelprisen.

Gunvor liker ikke å lese dikt og noveller. Men ellers leser hun bøker over store deler av spekteret. Hovedtyngden ligger imidlertid på krim og serielitteratur. Krim og serielitteratur tyder på folkelig smak, men forkjærlighet for Gert Nygårdshaug, Per Petterson og ikke minst Knut Hamsun, drar henne i den andre retningen. Jeg velger derfor å plassere henne i den "vanlige" middelsmaken.

6.2.3.5 Kategori III: Låner vanligvis ikke serielitteratur, men annen formelbasert skjønnlitteratur og "vanlig" skjønnlitteratur⁶

Grete og Mona tilhører forskjellige generasjoner – Grete er født på 30-tallet og Mona på 60-tallet. Grete kan huske at læreren leste høyt for dem hver lørdag, men tror ikke foreldrene gjorde det. Mona lærte tidlig å lese sjøl, men før det leste moren. Begge har lest svært mye og i mange sjangre. De leste begge *Frøken Detektiv*-bøkene som barn. Mona slukte i tillegg flere av de andre lettleste seriene, slik som *Bobseybarna*, *Lykkebarna*, *Hardyguttene* og bøkene om *Hjortefot*. I ungdomsåra fortsatte hun å lese mye, både bøker om jødeforfølgelsene og 2. verdenskrig, historiske romaner av Johan Falkberget og Vera Henriksen, krim- og grøsserbøkene i *Den svarte serie* og *Superstjerne-romaner*, legeromaner og *Morgan Kane*-serien. Grete leste mindre i denne perioden, men husker at hun kastet seg over *Norsk Kriminalhistorie*, i tillegg til *Detektivmagasinet* og *Kriminaljournalen*. Boka *Bare en mor* husker hun spesielt godt.

⁶ Med "vanlig" skjønnlitteratur mener jeg skjønnlitteratur som ikke er formelbasert

I voksen alder er Grete glad i både biografier, dikt, kriminalromaner og bøker av klassikere som Olav Duun og Sigrid Undset. Hun nevner også Margaret Skjelbred, Einar Skjæråsen og Anne Karin Elstad som gode forfattere. Hun leser dessuten de historiske romanene til Margit Sandemo, så også hos henne er lesespennt stort. Undset er Nobelprisvinner, og Duun hører desidert til de norske klassikerne, mens Margit Sandemo skriver serielitteratur. Grete leser altså litteratur innenfor alle smakstypene, men kjærlighetsromaner vil hun helst slippe. Det er rimelig å plassere henne i middelsmaken. Lesning av dikt og klassiske forfattere drar henne "oppover" i smakshierarkiet, krim og Margit Sandemo i den andre retningen. Under tvil plasserer jeg likevel Grete i "vanlig" middelsmak.

Mona har lest mest krim- og spenningsbøker de siste åra. Hun sier at dette er situasjonsbestemt, at travle hverdager fører til at litteratur som krever mer av henne, blir lagt til side, og at hun savner å lese mer utfordrende litteratur. I tillegg til store mengder krim leser hun Anne Karin Elstad, Herbjørg Wassmo, Bjørg Vik, Karen Blixen og Doris Lessing, for å nevne noen. Hun distanserer seg fra serielitteraturen. Wassmo og Vik har begge fått Kritikerprisen, Wassmo i tillegg den prestisjetunge Nordisk Råds litteraturpris, og Doris Lessing er tildelt Nobelprisen i litteratur. På bakgrunn av dette synes det rimelig å plassere Mona i den "høye" middelsmaken.

6.2.3.6 Kategori IV: Låner "vanlig" skjønnlitteratur, som regel ikke serielitteratur og annen formelbasert skjønnlitteratur⁷

Berit er født på 1920-tallet og Anne på 40-tallet. Ingen av dem ble lest for i særlig grad som barn, men Berits far sang mye for henne og søsknene.. De har begge lest mye og variert helt fra barndommen. Berit leste mye eventyr de første skoleåra, men kom tidlig i oppveksten med i en lesesirkel i bygda der alle deltakerne kjøpte ei bok hver som så gikk på rundgang. Da ble det lest mye av den litteraturen som kom ut i samtida. Anne leste i barnåra bøkene om *Pippi Langstrømpe* og GGP-serien [*Gyldendals Gode Pikebøker*] med stor glede. *Barnebladet Magne* var også hyggelig å få i postkassa.

I ungdomsåra vendte Anne blikket utover. Hun kan huske hun leste alt av John Steinbeck. Pearl Bucks bøker og Nevil Shutes *Den siste bredd* er også leseopplevelser som sitter godt. Berit gledet seg over bøkene av Johan Falkberget og Johan Bojer i ungdomsåra.

⁷ Med "vanlig" skjønnlitteratur mener jeg skjønnlitteratur som ikke er formelbasert

Både Berit og Anne er i dag med i lesesirkler der de jevnlig møtes med gode venninner og naboer og diskuterer bøker de har lest. Berit liker ikke kriminalromaner, men leser gjerne biografier, romaner fra fjerne kulturer, historiske romaner og dikt. Hun har forfattere som Johannes Heggland, Anne Karin Elstad, Anne B. Ragde, Tor Jonsson, Olav Duun og Karsten Alnæs på sin favorittliste. Anne har lest en del krim, særlig mens hun hadde små barn, men leser nå som Berit gjerne romaner fra andre kulturer. Hun ser ellers til skjønnlitteraturen for støtte når hun trenger å avklare noe i sitt eget liv. *Drageløperen*, *Historien om Pi*, *Pike med perleøredobb* og *Kvinnekupeen* er bøker hun nylig har lest og likt.

Begge to sier nei takk til serielitteratur. "Det er en sjanger som jeg ikke bryr meg om, jeg har funnet ut at dette liker jeg ikke, så dette holder jeg meg unna," sier Anne om serielitteraturen. "Det er vel nesten fælt å si, men je synes dem er litt for enkle," sier Berit om samme sjanger. Berit leser heller ikke kriminalromaner.

Anne er den av informantene som er mest opptatt av språk og komposisjon i bøkene hun leser, og hun er også den av informantene som har lettest for å sette ord på sine litterære opplevelser. Som jeg seinere kommer inn på i kapitel 6.4.5, har litteraturen for henne ofte en estetisk funksjon. Som tidligere nevnt (kapitel 4.3) ser det ut til å være en sammenheng mellom Bourdieus rene smak og Mukarovskys estetiske funksjon. Anne har lest og likt bøker av Hanne Ørstavik, og hun har lest, men ikke fått noe særlig ut av, romaner av Dag Solstad og Jon Fosse. "Jeg skjønner ikke hvorfor de regnes som så store," sier hun. Anne har altså innvendinger mot Solstad og Fosses bøker, men hun leser dem likevel. Disse tre forfatterne har alle kvalitetsstempel i form av litterære priser som Nordisk Råds litteraturpris (Solstad har fått den, Fosse har vært nominert), Kritikerprisen (Solstad) og Aschehougprisen (alle tre). De tre må betraktes som relativt "smale" forfattere, som jeg mener hører hjemme i den rene smaken.

På bakgrunn av dette vil jeg plassere Anne i den rene smaken og Berit i den "høye" middelsmaken.

6.2.3.7 Kategori V: Låner alle typer skjønnlitteratur⁸

Sigrid og Siri er langt fra hverandre i alder – Sigrid er født ved siste krigs slutt, mens Siri er et barn av 80-tallet. Likevel er det mange fellestrekk mellom dem når det gjelder lesning og litterære preferanser. Begge ble lest mye for som barn, og Sigrid

⁸ Med alle typer skjønnlitteratur mener jeg her serielitteratur, annen formelbasert skjønnlitteratur og skjønnlitteratur som ikke er formelbasert

framhever dette som temmelig spesielt for den tida hun vokste opp i. Både Sigrid og Siri har fulgt opp høytlesninga med å bli storlesere. I barndommen leste begge eventyr og *Frøken Detektiv*-serien. Sigrid leste i tillegg *Pippi-bøkene*, *Pernille-serien* og *Puk-serien*, og *Onkel Toms hytte* gjorde sterkt inntrykk.

Sagaen om Isfolket har begge lest med glede, Siri allerede som 12-åring. Ellers har de begge frydet seg over Vera Henriksens historiske romaner, Jan Guillous *Arn-serie* og Anne B. Ragdes triologi om gården og folkene på Bynneset, men koser seg også med krimbøker. Sigrid er ellers begeistret for Knut Hamsun, Vilhelm Moberg og Selma Lagerlöf, men leser like gjerne bøker av Danielle Steel og Mary Higgins Clark eller en kioskserie. Klissete kjærlighetsromaner står de begge over, men når Siri sluker *Harry Potter-bøkene*, melder Sigrid pass. Hun tar heller ei bok av Orhan Pamuk eller Knut Faldbakken.

Både Sigrid og Siri har en brei og "raus" smak, de plukker fra alle hyller og er innom mange sjangre. Siri sier at *Isfolket* som før sto for henne i stjerneglans, nå har falmet betraktelig. Hun er mer eller mindre ferdig med serielitteratur. Siri er en ung leser, og det er rimelig å tro at hennes litterære smak vil modnes og forandres ytterligere i åra som kommer.

Sigrid distanserer seg i forhold til nobelprisbelønte Jose Saramago, men leser Orhan Pamuk, en annen nobelprisvinner, med glede, om enn i små doser av gangen. Også to av favorittforfatterne, Hamsun og Lagerlöf, fikk Nobelprisen. Jeg vil etter en helhetsvurdering klassifisere begge som middelsmakere, Siri i den "vanlige" middelsmaken og Sigrid i den "høye". "Altetende" lesere som disse to er vanskelige å plassere smaksmessig, men jeg mener deres allsidige litteraturinteresse må veie tyngre enn interessen for "folkelig lesning".

6.2.3.8 Valgets kvaler

Å bestemme informantenes litterære smak ut fra Bourdieus kriterier viste seg å være temmelig vanskelig, og jeg var sterkt i tvil flere ganger. Jeg gjennomførte likevel plasseringen trass i mange motforestillinger fordi jeg mente det var hensiktsmessig å ha "merkelapper" på informantene til bruk seinere i analysen. Jeg er prinsipielt motstander av å plassere folk i båser, men det er vanskelig å se smaksmessige sammenhenger og oppdage mønstre hvis en ikke gjør det.

Jeg hadde for så vidt kategorisert de ti informantene helt fra starten av. Men plasseringen i kategorier var gjort av biblioteksjefen i Åmot ut fra hukommelse og skjønn, og uten at hun hadde tilgang på den omfattende lesehistorien hver informant ga meg i intervjuene. Etter hvert viste det seg at mange av informantenes lesning var

langt mer allsidig enn vi trodde og fullstendig sprengte rammene for de oppsatte kategoriene. Det var også denne allsidigheten i lesning som gjorde det svært vanskelig å plassere dem i Bourdieus smakshierarki. Når en og samme informant fortalte at hun leste både Margit Sandemo og Orhan Pamuk med stor glede, hvor var det da rimelig å plassere henne? Skulle Sandemo eller Pamuk veie tyngst?

Det måtte bli en helhetsvurdering, som både baserte seg på hvilke forfattere og titler informantene leser og har lest, hvilke sjangre de liker og ikke liker, og i tvilstilfeller også en avveining av hvordan de omtaler bøker og litteratur, og hvilken funksjon lesningen har for dem (se kapittel 6.4.1).

Informantene ble som vist over, plassert slik: Tre i den folkelige smaken, tre i "vanlig" middelsmak, tre i "høy" middelsmak, én i den rene smaken. Ca 2/3 av informantene er altså kategorisert som "middelsmakere".

6.2.3.9 Smak og alder

I mitt materiale er trenden at de eldste informantene leser mest allsidig. Noen av informantene som er født før 1950, kan godt lese en serie eller en kriminalroman, men som regel leser de annen skjønnlitteratur i tillegg. De tre som er født på 1960-tallet, leser så og si bare serielitteratur og/eller kriminallitteratur. Den aller yngste informanten, som er født på 80-tallet, bryter med dette mønsteret og er en mer allsidig leser. Likevel er det en klar tendens til at den folkelige smaken er mest utbredt blant de yngste informantene.

Variasjonen i smak er størst blant de fire som er født på 1940-tallet. Her er hele "smaksrekka" representert - folkelig smak, "vanlig" og "høy" middelsmak og ren smak.

6.2.3.10 Mangfoldet

Det gleder en bibliotekars hjerte å oppdage at lånerne sprenger seg ut av de rammene vi setter dem i, og at det er problematisk å kategorisere dem. At informantenes smak er såpass allsidig, er en positiv overraskelse. En slik "vandring" mellom sjangrene, fra serieforfattere til Nobelprisvinnere, som enkelte av informantene forteller om, samsvarer imidlertid ikke med den gjengse oppfatningen av to atskilte kretsløp i bokmarkedet. Dette er en modell som har sin opprinnelse hos Robert Escarpit (1971). Cecilie Naper (2007 s.15) sier at ved inngangen til 1990-åra ga denne modellen fremdeles et godt bilde av det litterære livet i Norge: "Den mest

utlånte biblioteklitteraturen og den mest solgte kiosklitteraturen lever hvert sitt liv på hver sin kant.”

Litteraturen i de to kretsløpene krysset hverandre i svært liten grad - de ble skrevet av forskjellige forfattere, utgitt på hver sine forlag, hadde forskjellige utsalgssteder, og aller viktigst i denne sammenhengen: De ble ikke lest av de samme leserne.

Siden 1990-tallet har det skjedd mye på det norske bokmarkedet. Nye og mer liberale bransjeavtaler har fra 1999 og framover medvirket til en kraftig oppsving i salg, utlån og lesning av underholdningslitteratur/formellitteratur, mener Naper. Det er mulig at denne tendensen mot stadig mer lettfordøyelig lesestoff har ført til at det markante skillet mellom de to kretsløpene er i ferd med å viskes ut. Dette kan være en årsak til det store spennet i lesning noen av mine informanter gir uttrykk for.

Jeg er selvfølgelig klar over at disse resultatene også kan skyldes tilfeldigheter. Jeg har intervjuet bare ti informanter og kan ikke generalisere ut fra det. Men det må likevel være lov å fabulere litt om andre mulige årsaker. Som tidligere nevnt er utlånet av serielitteratur svært høyt ved biblioteket i Åmot. Det er uklart hva dette skyldes, men *tilgangen* er en viktig faktor, at biblioteket faktisk har en del serier å låne ut. Svært mange folkebibliotek, deriblant de største, har ikke det. På små steder er det imidlertid naturlig å la kulturtilbud favne så mange som mulig, nettopp fordi det er så få mennesker å ta av. Det er ingen opptaksprøve for å bli med i skolekorpset, alle mottas med åpne armer fordi de trengs så sårt. Likedan blir det med folkebiblioteket – alle lånere, også de som leser serielitteratur, inviteres inn i varmen, og lokalt smeltes dermed de to kretsløpene etter hvert sammen uten mer om og men. Det gjør kanskje at det blir mer ”stuerent” å lese serielitteratur, men samtidig kan det jo også tenkes at svorne serielesere plukker med seg bøker i andre sjangre når de likevel er på biblioteket. Kan dette være en mulig forklaring på den store bredden i lesning hos noen av mine informanter?

6.2.3.11 Lesning i livets faser

Jeg har høyst subjektivt bestemt informantenes litterære smak, og det kan kanskje virke som jeg tror at de skal holde seg pent og pyntelig i båsene der jeg har plassert dem. Slik er det selvfølgelig ikke. Smaken forandrer seg gjennom livet i takt med det en opplever og går gjennom, og en kan til en viss grad også si at den er situasjonsbestemt. Hva vi leser er i alle fall sterkt påvirket både av den livssituasjonen vi er i og de mer dagligdagse hendelsene.

Det har informantene mine gitt flere eksempler på. Mona leser for eksempel mest kriminalromaner nå når hun har ansvar for to barn og dermed dårlig tid. Krim er "effektiv" lesning i den forstand at det er spennende, og det går ganske kjapt. Anne forteller at hun gjorde det samme i den perioden hun hadde små barn å ta seg av. Seinere gikk hun over til mer krevende litteratur. Gunvor leser serielitteratur når hun sitter på ergometersykkelen, men bryr seg ikke om den sjangeren når hun setter seg ned i stua om kvelden for å lese og kose seg. Andre leser serielitteratur på senga fordi pocketbøkene er langt lettere i vekt enn de innbundne. Her kan en absolutt snakke om brukslitteratur!

Likedan skifter informantene ofte til "lett" litteratur når de har fordøyd en tungveker. Sigrid tar gjerne ei bok av Margit Sandemo etter at hun har lest en roman av Orhan Pamuk. Da tørster hjernen etter lettere lektyre. På samme måten leter Berit fram Jacob Breda Bulls bygderomaner når hun har lest sterke skildringer fra Iran og Irak. Variasjonen mellom "tung" og "lett" litteratur ser ut til å være en naturlig veksling for mange av informantene.

6.2.4. Forskjeller som har å gjøre med utdanning og bakgrunn

6.2.4.1 Informantenes utdanning

Cecilie Naper (2007) har i sin undersøkelse av bibliotekbrukere og serielesere vist at kvinnelige lesere av serielitteratur har lavere utdanning enn det hun kaller "bibliotekkvinner", dvs. kvinner som er lånere på biblioteket, men ikke låner serielitteratur. Jeg kan se eksempler på det samme i mitt materiale, men bildet er ikke så krystallklart siden såpass mange av mine informanter leser begge deler, både serielitteratur og annen skjønnlitteratur. Hvis jeg i stedet går ut fra den plasseringen jeg akkurat har foretatt i Bourdieus smakshierarki, ser bildet slik ut:

De tre informantene jeg har plassert under folkelig smak, har folkeskole/framhaldsskole eller videregående skole/yrkesfag som høyeste utdanning. Av de tre informantene som har fått merkelappen "vanlig" middelsmak, har én folkeskole/framhaldsskole, én realskole og én 2 1/2 års høyskoleutdanning. De tre med merkelappen høyere middelsmak har henholdsvis grunnskole/yrkesutdanning, realskole og 6 års universitetsutdanning. Både innen "vanlig" middelsmak og "høyere" middelsmak er det relativt stor forskjell i utdanning, men det er det også i alder. Utdanningsnivået var lavere før, og det er antakelig noe av årsaken til "spriket". En av informantene er plassert i den rene smaken. Hun har 6 års

universitetsutdanning. Også i mitt materiale kan en se en klar tendens til at desto lengre utdanning en har, desto høyere havner en i det litterære smakshierarkiet.

Vi kan også se på utdanningen til de tre som sier at de aldri leser serielitteratur: En av dem har realskole som høyeste utdanning, mens de to andre begge har 6 års universitetsutdanning. Her er det helt tydelig et skille utdanningsmessig i forhold til de andre informantene. Den yngste informanten har lest serielitteratur, men sier at hun nå føler seg ferdig med det. Hun er godt i gang med sin høgskoleutdanning. Tar vi også henne med i gruppen "ikke-serielesere", blir avstanden utdanningsmessig til de andre enda større.

Dette rimer bra med Lennart Rosenlunds kvantitative undersøkelse om kulturpolitikk og kulturforskjeller i Stavanger (1980). Generelt fant Rosenlund at desto høyere utdanning informantene hadde, desto mer positive holdninger hadde de til "seriøs kultur" og desto oftere brukte de kulturtilbudene. Litteratur pekte seg riktignok ut som den mest "demokratiske" kulturformen. Å lese bøker var ganske vanlig uansett utdanning og sosial posisjon. Men forskjellene var klare og entydige når det gjaldt litteratur også.

6.2.4.2 Foreldrenes bakgrunn

Det kan også være interessant å gå en generasjon tilbake og kikke på utdanningsnivået til foreldrene til informantene. Siden flertallet av informantene er over 50 år, var utdanningsnivået hos foreldregenerasjonen relativt lavt. Men det var unntak: To av mødrene var lærerutdannet, og en tredje mor hadde artium. De andre mødrene hadde grunnskole. Ingen av fedrene hadde akademisk utdanning, men flere hadde fagbrev og yrkesutdanning. Resten hadde kun grunnskole.

Det er altså tre mødre som har høyest utdanning i foreldregenerasjonen. De tre er mødre til de tre av mine informanter som har høyest utdanning. Det er ikke spesielt overraskende at barn av godt utdannede foreldre selv tar høyere utdanning, det rimer bra med Bourdieus teori om at symbolsk kapital, her utdanning, "går i arv". Men det uvanlige er at det i alle tre tilfellene er *mødrene* som bringer dette videre til neste generasjon. Kvinnene i foreldregenerasjonen til mine informanter hadde gjennomgående lavere utdanning enn mennene.

Disse tre informantene er også blant de mest "avanserte" leserne i mitt utvalg. Jeg plasserte dem smaksmessig i middelsmak eller ren smak. Alle tre distanserer seg fra serielitteratur. I mitt materiale ser det altså ut til å være en sammenheng mellom foreldrenes utdanning og informantenes lesning. Jostein Gripsrud og Jan Fredrik Hovdens kvantitative undersøkelse blant 1600 studenter i Bergen viser noe

av det samme (2000). Nå undersøkte de riktignok den litterære *kompetansen* hos studentene, men vi må gå ut fra at den henger nøye sammen med egen lesning. Resultatene viser at kunnskap om litteratur gjennomgående er bedre hos studenter der foreldrene har høyere utdanning enn hos de studentene der foreldrene ikke har det. Forskjellen er størst når det gjelder *mors* utdanning. Dette ser ut til å samsvare bra med de funn jeg har gjort blant mine informanter.

Det kan også være interessant hvorvidt foreldrene til informantene selv leste mye eller lite. Åtte av informantene oppgir at de hadde/har minst en forelder som var glad i å lese. Hos en av de åtte har begge foreldrene lest mye. Fem av mødrene har vært storlesere, som har lest variert litteratur. De tre høyest utdannede mødrene hører alle til i denne gruppen. Fire av fedrene har lest mye, tre av dem mest kriminallitteratur, mens den siste har lest vanlig skjønnlitteratur.

Er det så noen forbindelse mellom foreldrenes lesning og informantenes i dette materialet? Hos én informant leste både mor og far mye og allsidig. Det gjør også datteren. Sju av de andre informantene hadde én leseglad forelder. Tre av disse hadde en far som leste kriminalromaner, og de tre informantene ser også ut til å foretrekke kriminal- og serielitteratur i voksen alder. De informantene som har mødre som har lest variert skjønnlitteratur, er de av informantene som leser mest allsidig og variert i dag.

I mitt utvalg av informanter ser det altså ut til at foreldres egenlesning har en del å si for hva slags leser avkommet blir. Samme resultat kom Gripsrud og Hovden (2000) fram til i sin undersøkelse blant studenter i Bergen. De fant en klar sammenheng mellom foreldres interesse for norsk litteratur og studentenes litterære kunnskaper på samme område. Studien viste en tydelig tendens til reproduksjon av sosiale og kulturelle forskjeller i foreldregenerasjonen.

6.2.4.3 Innfødt og innflytter

Gunvor, Anne og Sigrid er født og oppvokst i Åmot og er de "innfødte" blant informantene. Både Inga og Grete har bodd i kommunen siden midt på 60-tallet, og Berit, som bor i nabokommunen, men bruker forretninger, bibliotek og andre tilbud på Rena, har bodd i regionen siden ca. 1950. Wenche og Ida har bodd på Rena fra begynnelsen av 1990-tallet. Mona og Siri har kortest botid – Mona flyttet til Rena i 2002 og Siri i 2006. Et flertall av informantene har altså bodd i lokalområdet i mer enn 15 år.

Jeg kan ikke umiddelbart se forskjeller i litterær smak og holdninger som har sin bakgrunn i at noen av informantene er født i Åmot, mens andre har kommet

flyttende. Det måtte i så fall være i forhold til interessen for lokale forfattere som Vidar Sandbeck og Jacob Breda Bull. To av informantene er vokst opp i byer, de åtte andre på landsbygda eller små tettsteder. Her vil en antakelig kunne finne forskjeller i holdning til lesning hvis en går dypere ned i materialet, men det har jeg av tidsmessige årsaker ikke gjort.

6.3. Den fascinerende litteraturen

6.3.1. Interaksjon

Hans Robert Jauss (1982 s. 52-53) sier at leseren og teksten må møtes på en slik måte at det oppstår et samspill mellom de to, en interaksjon. Leserens og litteraturens forståelseshorisont vil da smelte sammen, og leselyst og fascinasjon oppstår.

Det er flere former for interaksjon. På den ene ytterkanten finner vi leseren som identifiserer seg fullstendig med hovedpersonen i teksten. Da blir forholdet mellom leser og tekst så tett at leseren får liten mulighet til å reflektere over det som skjer i teksten. Dette er en vanlig interaksjonsform for lesere av serielitteratur. Lengst ute på den andre sida befinner det seg en helt annen type leser, som har et så distansert forhold til teksten at engasjementet uteblir helt – tanken og intellektet blir stående i veien. Jauss mener at det ideelle er en mellomting, der leseren veksler mellom å engasjere seg følelsesmessig og reflektere over teksten, slik at leserens egne erfaringer og valg kan settes opp mot eller agere sammen med hovedpersonens handlinger.

Jauss har gitt de forskjellige formene navn etter hva som er typisk for forholdet mellom tekst og leser: sympatiserende interaksjon, beundrende interaksjon, katarsisk interaksjon, assosiert interaksjon og ironisk interaksjon. Hver av disse fem interaksjonsformene deles igjen i to, i en lavere og en høyere variant.

Jeg mener å ha funnet eksempler på den sympatiserende interaksjonen og den beundrende interaksjonen i mitt materiale. I den sympatiserende formen for interaksjon vil leseren oppleve hovedpersonen som en "imperfect hero", altså ingen superhelt, men en person som en både kan føle sympati for og kjenne seg igjen i. I den høyere formen for sympatiserende interaksjon vil leseren leve med i det som skjer med hovedpersonen, men samtidig beholde såpass distanse at hun kan reflektere over teksten og ta stilling til hovedpersonens valg og de konsekvensene dette får (Jauss 1982 s.175-177). Den lavere formen for sympatiserende interaksjon

har trekk fra dagdrømmeri og virkelighetsflukt og innebærer en høy grad av identifikasjon med hovedpersonen.

Wenche leser mye serielitteratur og blir ofte svært engasjert: når hun leser:

Wenche: Du lever deg så inn i det du les om, sant...æ har mer enn en gang både ledd og grått og blitt sint og frustrert over personer sånn som...den derre mannen i *Sønnavind*, han odelsgutten. Men samtidig så vet man jo det at før i tida så var ofte kvinnens plass ved kjøkkenbenken...

Intervjuer: Blir du opprørt over kvinnesynet?

Wenche: Ja, æ gjør det...Når du leser historia og hvordan kvinner har blitt behandla opp gjennom tida, spesielt av prest og lensmenn, så er det jo helt horribelt, sant. Hadde du litt kunnskap ei viss tid, så ble du jo brent som heks.

Slik jeg tolker henne, lever Wenche seg inn i det hun leser om og engasjerer seg i personene, her særlig kvinnene. Likevel beholder hun en viss avstand og kan reflektere over det som skjer med dem ut fra sine egne erfaringer og ståsted. Dette samsvarer med den høyere formen for sympatiserende interaksjon hos Jauss.

I den beundrende interaksjon forholder leseren seg til en helt som er nærmest perfekt, slik helter i serielitteraturen ofte er. Den lavere formen for beundrende interaksjon har mye til felles med den lavere formen for sympatiserende interaksjon – leseren identifiserer seg med helten og heltens prosjekt og gir seg dagdrømmen i vold.

Siri er den av informantene som ser ut til å identifisere seg tettest med hovedpersonene i bøkene hun leser. Hun er også den yngste av leserne. Aller sterkest var identifikasjonen da hun leste *Isfolket* for første gang, som 12-åring:

Siri: Det var noen ting med bildan jeg fekk i hue...enkelte deler av bøkene, som jeg ville være med på sjøl. Jeg ville så gjerne vær den jeg leste om. Det er veldig trist fortsatt med alt jeg les og blir veldig grepet av, at det ikke er meg, at ikke min verden er sånn. Det var noe med stemninga som jeg prøver å hente igjen når jeg les det senere.

Intervjuer: Men som du ikke finner?

Siri: Nei, ikke helt i hvert fall. Jeg må tenkje skikkelig hardt over om jeg har stemningen, og da kan jeg føle et lite glimt av den, men jeg finner den nok aldri helt igjen...Det er nok derfor jeg ofte les opp igjen bøker jeg har likt veldig godt også. Jeg kan lese dem opp att og synes det er toppers, men den første gangen... jeg finner aldri tilbake til den stemningen som var første gangen jeg leste dem.

I sin første lesning av *Isfolket* ser Siri ut til å ha identifisert seg helt og fullt med hovedpersonen – serien har vært en virkelighetsflukt for 12-åringen. Her er det etter alt å dømme snakk om den lavere formen for beundrende interaksjon.

J.A. Appleyard (1991) mener lesere går gjennom fem utviklingstrinn etter hvert som de modnes og blir eldre: I førskolealderen er barnet "the reader as player", og i de første skoleåra "the reader as hero and heroine". I ungdomsåra dominerer "the reader as thinker", mens den unge voksne leser framstilles som "the reader as

interpreter". Til slutt nås femte trinn, der vi møter den voksne leser, "the pragmatic reader".

Siri var 12 år da hun leste *Isfolket* første gang, og ifølge Appleyards kategorier hørte hun da til på trinn to, "the reader as hero and heroine". Dette rimer bra med Siris tette identifikasjon med heltinnen i *Isfolket*. En viktig belønning for å lese skjønnlitterære historier i denne alderen er i følge Appleyard å kunne se seg selv som en sentral person med kompetanse og initiativ som kan løse problemer i en kaotisk verden (s. 59). Da må en nødvendigvis identifisere seg med hovedpersonen.

Ved seinere lesninger av den samme serien har naturlig nok ikke identifikasjonen vært så sterk og dermed heller ikke det følelsesmessige engasjementet. Derfor står opplevelsen av den første lesningen av Sandemos serie i en slags stråleglans for Siri, som alle seinere leseopplevelser måles mot. Siri leser lite serielitteratur nå, men identifiserer seg fortsatt med hovedpersonene hun leser om, blant annet i *Harry Potter-bøkene*.

6.3.2. Hva er det "alle" leser?

Når en går gjennom intervjuene med informantene gjentatte ganger, ser en at noen av de samme bøkene stadig går igjen. Det er tydelig at det er noen forfattere og titler som har slått slik an at de blir lest av nesten alle, uansett alder og litterær smak.

6.3.2.1 I barndommen

Frøken Detektiv-bøkene har en helt enestående stilling i forhold til hva mine informanter leste som barn. Berit, som er eldst og født på 20-tallet, nevner ikke *Frøken Detektiv*, og det har sin naturlige forklaring: *Frøken Detektiv-bøkene* begynte ikke å komme ut på norsk før i 1941. Heller ikke Inga nevner denne serien, men hun var heller ikke videre glad i å lese som barn. Men de andre åtte, fra Grete som er født på 30-tallet til Siri som er født ca 50 år seinere, har lest *Frøken Detektiv*, og for noen var det nettopp den serien som fikk i gang leselysten.

"Det var litt småaction på en måte. Nancy var jo veldig flink, og det skjedde noe hele tida. Je liker at ting skjer...så det var spenning, og så klarte hu å finne ut av ting," minnes Ida, som nærmest hadde sin lesedebut med den aller første boka om Nancy Drew. Før det var det ingenting som hadde fenget nok til å få henne "hekta".

En noe mer sprelsk type representerte *Pippi Langstrømpe*, som også var en stor barndomshelt for flere av intervjuobjektene. "Jeg synes a var festlig, og hu var jo en slik som klarte alt og ordna opp, ukonvensjonell og sterk...Hun ble en slags heltefigur. Uten at jeg behøvde å leve ut det sjøl, for jeg var ganske beskjeden og

forsiktig som unge,” forteller Anne. ”Det var noe med at a var så uredd. Det fenge,” sier Sigrid.

Det er for så vidt ikke overraskende at så mange av mine kvinnelige informanter tar fram Frøken Detektiv og Pippi som de litterære heltinnene fra sin barndom. Både Nancy Drew og Pippi Langstrømpe var temmelig enestående sammenliknet med hovedpersonene i andre ”jentebøker” for noen tiår tilbake. Pippi var den uredde og djerve, som brøt all verdens konvensjoner og gjorde opprør mot autoritetene. Hun kledde seg som hun ville, mestret en hverdag uten foreldre, og var eventyrlig sterk. Frøken Detektiv var mer tradisjonelt kvinnelig i det ytre, men uredd, initiativrik og mestrende, og hun løste vanskelige kriminalgåter andre ikke fant ut av. Slike forbilder var gode å ha når resten av ”jentelitteraturen” stort sett bød på snille og pene jenter som aldri tok steget ut av den kjønnsrollen de var tildelt.

6.3.2.2 Som voksne

De aller fleste av informantene foretrekker romaner framfor andre sjangre. Mange sier at de gjerne leser serier, ikke nødvendigvis serielitteratur á la Margit Sandemo og Frid Ingulstad, men flerbindsverk der de følger hovedpersonene over tid.

To av dem som har skrevet slike flerbindsverk, Anne Karin Elstad og Anne B. Ragde, er de forfatterne som flest informanter har lest som voksne. Ida, som er ganske fersk ”leser” og som har vært gjennom stort sett serielitteratur, har verken lest Ragde eller Elstad. Anne, som jeg har plassert i den rene smaken, sier heller ikke noe om de to forfatterne når hun snakker om sine leseopplevelser. Det trenger ikke bety at hun ikke har lest dem, men de står i alle fall ikke fram i minnet hennes som så viktige at hun nevner dem.

To av informantene, Inga og Mona, nevner Anne Karin Elstad som sin favorittforfatter. Inga synes *Folket på Innhaug* er aller best, mens Mona ikke klarer å velge mellom dette flerbindsverket og *Julie*-bøkene.

Hva er det så ved Anne Karin Elstads bøker som tiltrekker så mange? Mona sier at den viktigste årsaken for hennes del er at Elstad er så god til å beskrive hva folk tenker og hvordan de lever:

E føle at e kjenne personan, alle sammen. Klare å sje dem for meg de forskjellige, både gamle og unge...La oss sei at ho har skreve om en jentonge som går bortover en støvet vei. Og så er det sånn e sjøl har opplevd, e kjenne lukta, ho beskriv det slik at e sanse det...E gler meg til kvar side, for å komme vidare. Har veldig vanskelig for å legge fra meg de bøkern.

Inga synes det er vanskelig å forklare hva det egentlig var som fikk henne til å ligge ei hel natt og lese ut ei bok av Anne Karin Elstad:

"Men søv du itte," sa mann min. "Nei," sa je, "det er så spennende."....Je skjønne itte at je itte vart trøtt...Je kan tenkje meg å lese den en gong tel. For je synes je såg så mye tå det a skrev. Døm var i Kristiansund, det var vel nærmeste byen, og der har je vøri en del...Hu skrev det slik at je fekk et klart bilde av mange ting.

Cecilie Naper (2007 s. 233) plasserer Anne Karin Elstads *Folket på Innhaug* i formellitteraturen. Hun mener at romanen språklig sett mangler flertydighet. Bruken av en allvitende forteller "som en slags oppsummerende leserstøtte" er noe som *Folket på Innhaug* og serielitteraturen har felles. Samtidig plasserer Elstad seg i samme historiske romantradisjon som Sigrid Undset, men uten på noen måte å nå opp mot læremesteren når det gjelder språk og komposisjon, sier Naper (s. 239).

Anne B. Ragdes bestselgertriologi *Berlinerpøplene* står som nevnt også høgt i kurs hos informantene. Dette var kanskje noe farget av at NRK TV nylig hadde sendt den første serien fra bøkene, og at Trøndelag Teater hadde satt opp sin versjon. Berit synes Ragde skriver svært fascinerende:

Berit: En ser jo for seg den gamle garden. Je har vært på Byneset, så je vet hvor utrolig vakkert det er der. Å sjå hele den bygda for seg når en les, det utrolige familiestedet, og den kulturen dem tross alt hadde. Vi ser det jo som ei bok, vi ser bildene som ei bok ifrå strevet og sviket...

Intervjuer: Kjenner du deg igjen på et vis?

Berit: Je kjente meg att i bygdemiljøet. Og i kvardagen, det er jo kvardag. Og så detta fjøsstellet, det var forferdelig...at det går an å ha det slik. Men det var en godhet likevel i desse kroppan, det var en slags omtanke for hverandre, tross alt.

Gjenkjennelsen er tydelig en viktig årsak til at Ragde og Elstad settes så høyt av mange informanter. De skriver fra bygdemiljø og om mellommenneskelige forhold en også kan kjenne seg igjen i.

Siri har også latt seg begeistre av Ragdes bøker, men på en litt annen måte enn Berit: "Spesielt det med han Erlend i København, det synes jeg er helt fantastisk....Egentlig er det bøker som ikke handler om noen ting, det er ikke noe spesielt - det er jo ikke noe drap, og det er ingen som gifter seg."

Sigrid Undset, og særlig bøkene om *Kristin Lavransdatter*, nevnes for øvrig av flere av informantene som litteratur de har lest og satt stor pris på. For Anne er *Kristin Lavransdatter* fortsatt favorittboka, selv om det er mer enn 40 år siden hun leste den første gang. Siden har hun lest om igjen i alle fall deler av triologien, og hun oppsummerer hva det er som gjør at disse bøkene holder seg så godt:

Ho var selvfølgelig en god forfatter, forfatterteknisk, og det historiske er svært bra. Jeg har bestandig vært fascinert av overganger, og der har du hedendom og kristendom og den brytningstida, og svartedauden og det som skjedde da. Men det viktigste er vel at det er de sentrale spørsmåla i livet med hele livsløpet fram til døden, og kjærlighet og plikt og sentrale menneskelige dilemmaer som alle er opptatt av. Det er vel det som rører en, det som skiller de store fra de mindre bra [forfatterne]. Det er tidløst.

Historiske serier er i det hele tatt populære, også hos de informantene som hovedsakelig leser serielitteratur. De to mest populære seriene ved Åmot bibliotek i 2008, serier som flere av informantene har lest, har begge handling et par hundre år bakover i tid. I Eva J. Stensruds *Storgårdsfolk* møter vi hovedpersonen, odelsjenta Johanna, som skal arve en stor gård. Men det oppstår problemer underveis. "Familien hennes bærer på mange skjebnesvangre hemmeligheter som får dramatiske følger," heter det i forlagets omtale (Cappelen Damm 2009). Laila Brendens serie *Hannah* foregår dels på en gard i Hemsedal, dels på et gods utenfor København: "To steder, én familie – og deres kamp for å finne lykken i en konfliktylt verden" (Schibsted 2009).

En historisk serie med *mannlig* forfatter er også populær blant informantene. Jan Guillous bøker om *Arn* nevnes av flere. Siri sier at det er akkurat slike bøker hun liker, og at tidsepoken, altså middelalderen og korsfarertida, er helt riktig for henne. Hun har også lest mye faglitteratur om denne tida: "Jeg bryr meg ikke så veldig mye om kjærligheten i bøkene, det er korsfarerne og klosterlivet jeg synes er mest spennende." Men begeistringen for *Arn* deles ikke av alle. Wenche har prøvd å lese bøkene, men nei: "Dem klare ikke æ å bli fenga av. Det er et eller annet med måten han skriv på eller... Æ tror det kan ha med at han går for mye ned i detaljer om politiske ting... æ kan ha lest 2-3 sider og så har æ ikke fått med meg noe av det æ har lest i det hele tatt."

Drageløperen av Khaled Hosseini har gjort stort inntrykk hos dem som har lest den. Sigrid synes den var både fin og vond: "Je grin og det ene med det andre. Je vet at det er slik, og det er så tragisk. Det er itte noe du kan feie under teppet og seia at slik er det itte, at det er berre historie. Det er slik, og det vet vi jo. Så je synes det er forferdelig." Anne satte også stor pris på boka og synes hun lærte mye om Afghanistan ved å lese den:

Den ga meg innsyn i et land som jeg visste veldig lite om, og historia og de gutta og det som skjer med dem, men også det som skjer av forandringer i storsamfunnet. Det er veldig nyttig for meg å vite litt om Afghanistan. Jeg synes det var en ekstra dimensjon ved boka.

Mine informanter enes på sett og vis over smaksprofilene - de fleste vil lese flerbindsverk som følger familier og slekter over tid. Handlingen skal helst foregå for lenge siden, på 17-1800-tallet eller i middelalderen, eller under fjerne himmelstrøk. Anne B. Ragdes triologi foregår riktignok i nåtida, men samtidig blir hennes historie også en slags "historiefortelling", der den gamle måten å drive jordbruk på settes opp mot det urbane og luksuspregede livet.

Cecilie Naper (2007) mener at det som forener serielitteraturlesere og det hun kaller "bibliotekkvinner", er en fascinasjon for bredt anlagte kjærlighetsromaner med en søkende, aktiv og mestrende heltinne, og gjerne skrevet av en kvinnelig forfatter. Svært mange av romanene som er nevnt ovenfor, er av denne typen. Den store interessen for historiske romaner kan også bunne i en lengsel tilbake i tid, til et liv som i dag virker oversiktlig og enkelt, et liv i pakt med naturen og det opprinnelige. I en komplisert og stresset hverdag kan en slik virkelighet synes forlokkende. Flere av disse romanene har også mye av melodramaet i seg, en sjanger som gir en form for "forsikring" om at det faktisk finnes en sammenheng og mening med livet og tilværelsen, både for hver enkelt og for menneskeheten (Cawelti 1976).

6.3.3. Hva leser de helst ikke?

6.3.3.1 Upopulære sjangre

Verken dikt eller noveller er favorittlektyren til flertallet av kvinnene jeg har intervjuet. Tre av de eldste nevner riktignok dikt som noe de setter pris på og gjerne leser, men resten sier nei, dikt orker de rett og slett ikke.

Ida synes diktene blir for korte: "Jeg tror jeg må ha lengre sammenheng enn hva et dikt gir. Jeg setter meg ikke og leser et dikt bare...Dikt er fint, det er ikke noe med det, men...Det kan være fint å høre på, men ikke å sitte og lese. Jeg er ikke typen til det, trur jeg."

Sigrid, som har lest mye og i svært forskjellige sjangre, er heller ikke glad i dikt: "Je har itte rytmen i hue på poesi. Je har prøvd og lest litt, men je klare itte... Det gir meg liksom ingenting...Når'n har lest så mye som meg, skulle en jo tru at det var en utfordring å prøve å skjønne det, men det har det itte vært for meg."

Heller ikke noveller er videre populært. Sigrid vil helst ha lange historier: "Ja, helst serier så lange som hele fjorsommeren, og tjukke bøker så je har noe å glede meg til i uminnelige tider." Siri synes også novellene blir for korte: "Jeg får ikke levd meg ordentlig inn i dem." Gunvor er heller ikke begeistret: "Je har så vidt prøvd noveller, men det fenger itte meg. De er antakelig for korte, je tror det har noe med det å gjøre."

Skepsisen til dikt og noveller ser ut til å gå på at teksten er for kort. Antakelig har også den negative holdningen til dikt og noveller noe med formen å gjøre. Diktene bryter radikalt med prosa når det gjelder formspråk. Både dikt og noveller er dessuten mer konsentrerte og fortettet enn romaner, og meningen ligger ikke så opp i

dagen. En må gjerne anstrenge seg mer når en leser disse sjangrene enn når en leser lengre prosatekster.

6.3.3.2 "Da skal jeg være ganske opprødd"

Mange av informantene leser serielitteratur og liker det. De som ikke sluker *Storgårdsfolk* og *Isfolket*, har en relativ klar holdning til at dette er en sjanger de ikke bryr seg om. Mona: "E like jo historiske romana, men å gå til kiosklitteratur...*Isfolket*, den har e aldri vært tiltrukken av. Ikkje en eneste gong, e har ikkje lest nokka derifrå. Det har e tenkt på, det er jo egentlig rart ...men det blir for far fetched, altså." Men Mona legger til at hun godt kan tenke seg å lese en serie med handling fra hennes hjemtrakter.

Anne blir vist ei bok fra serien *Krig og kjærlighet* og spurt om det er ei bok hun kan tenke seg å lese. Hun svarer kjapt: "Da skal jeg være ganske opprødd." Så tar hun seg i det:

Det virker kanskje litt kultursnobbete, men jeg tror egentlig ikke jeg er det, jeg kan godt lese et ukeblad.... Men det er noe med at en kanskje er litt bortskjemt med forfatterkvaliteten ...en setter litt krav til måten å skrive på, at det ikke bare er helt overfladisk, at det er litt mening i det i tillegg. Også er det en sjanger jeg ikke bryr meg om, jeg har funnet ut at dette liker jeg ikke, så dette holder jeg meg unna. Men det har vel litt å gjøre med hvordan en har det med seg sjøl. Hvis jeg var sjuk, ville det være helt greit å lese noe lett, en lettveker.

Jeg spør Berit om hun liker å lese serielitteratur, for eksempel Frid Ingulstads serier.

Berit: Nei, je har itte vært borti henne. Har bare lest så vidt en slik gratis som kom vandran.

Intervjuer: Hva syntes du om den?

Berit: Nei, det er vel nesten fælt å si, men je synes dem er litt for enkle. Je har itte noe sans for det. Men je kan itte bedømme det, for je har jo lest så lite av det. Det er jo veldig, veldig mange som les dem og synes de er utrolig bra.

Her ser vi at de som ikke leser serier, distanserer seg fra denne litteraturen, men på en forsiktig, litt halvhjertet måte. Anne er den som er tydeligst, men tar seg i det og modererer uttalelsen sin. Mona sier forsonende at hun kan godt tenke seg å lese en serie fra hjemtraktene, mens Berit unnskyldende legger til at hun egentlig ikke kan bedømme seriene, for hun har lest så lite av den typen bøker. Det er tydelig at ingen av damene vil felle en klar kvalitetsdom over serielitteraturen.

Anne og Mona er de av informantene som har lengst utdanning; begge har seks års universitetsstudier. I forskningsprosjektet "Kunnskap og kultur i den øvre middelklassen i Norge" (Skarpenes 2007) er nordmenn med utdanning på minst hovedfagsnivå blitt intervjuet. Flertallet av disse informantene mener at en ikke bør si at forfatteren Hansen skriver bedre enn forfatteren Olsen, at et kulturelt produkt er

bedre enn et annet. Det å hevde at en kanonisert forfatter er bedre enn en kioskforfatter er "uttrykk for arroganse, nedlatenhet, ja, det er til og med et eksempel på at andre behandles som mindreverdige" (Skarpenes s. 549). Her avviker velutdannede nordmenn fra ditto franskmenn, som ifølge Bourdieu bruker sin kulturelle kapital for sosialt å stenge ute lavere klasser. Dette har ifølge Skarpenes liten gjenklang i Norge. Det ser heller ikke ut til å være ansett som god folkeskikk blant mine informanter.

6.3.3.3 Kjærlighet er kjedelig

Da jeg spurte informantene hva de *ikke* likte å lese, svarte flere av dem kjærlighetsromaner. Dette overrasket meg, det var på ingen måte et svar jeg hadde ventet, siden såpass mange av intervjuobjektene setter pris på serielitteratur og annen formelbasert litteratur der kjærlighet ofte er en viktig ingrediens.

Grete: Jeg bryr meg ikke noe om disse kjærlighetsromanene, det ble jeg sikkert kurert for fordi jeg leste så mye *Romantikk* [i ungdommen]...Margit Sandemo - altså, jeg leser de historiske romanene hennes, men jeg leser ikke de andre.

Intervjuer: Hvorfor ikke?

Grete: Fordi det er kjærlighet, det er så kjedelig!... Det er det samme som skjer hele tida. Enten så går de fra hverandre eller så blir de samboere, eller så... Det er altfor likt livet på en måte, jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det.

Wenche, som leser mye serielitteratur, mener at kjærlighet er viktig å ha med i noen sammenhenger, men at det må være en type beskrivelser som en kan kjenne seg igjen i selv om en er godt voksen: "Du skjønne at ting ikke er slik som du trodde når du var 14... Det må i alle fall være slik at du kan identifisere deg med det og skjønne at slik er det. For når du er ungdom...har du noen illusjoner om kjærlighet som i hvert fall ikke er riktig."

"Klissete kjærlighet synes je blir før slitsomt. Je vet itte åffer. Je synes det er artigst med bøker med litt mening i....Nei, sikkert fordi mor itte var noe glad i kjærlighetsbøker," sier Sigrid. Siri er enig:

Jeg har aldri lest noe av Danielle Steel, for jeg synes ikke det er noe spennende å lese om kjærlighet... Jeg kan lese om kjærlighet som fag, men ikke som roman, det er jeg ikke noe glad i.....Jeg tror det blir for mye... jeg synes ikke det er spennende, jeg blir ikke grepet av det. Jeg kjenner meg ikke igjen i de dramatiske, svære følelsene.

Hvis det skal handle om kjærlighet, skal det i alle fall være en ren og moralsk høyverdig variant: "Kjærlighet kan godt være med. Helst itte så mye utroskap og slik. Det like je itte, kjinne je," sier en av informantene.

Den avvisende holdningen til kjærlighetsromaner skyldes verken alder eller litterære preferanser, ser det ut til. Både den yngste informanten og den nest eldste

markerer motstand mot klissete kjærlighetsbeskrivelser, og informanter som leser serielitteratur så vel som lesere med andre interesser, slutter seg til. Motstanden mot kjærlighet som tema kan henge sammen med normen om realisme i handlingen, som de fleste av informantene setter som et krav, jfr. kapitel 6.5.1. Beskrivelser av kjærlighet, særlig i formellitteraturen, oppleves kanskje som banale og idylliserte, som noe som ikke har rot i virkeligheten.

6.4. Hvorfor lese?

6.4.1. Lesningens funksjoner

Jeg har nå redegjort for hva informantene har lest i forskjellige faser av livet og diskutert smak og leserkategorier. Men smaken avgjøres ikke bare av hva som leses, men også av hvorfor og hvordan en leser. Ifølge Jan Mukârovský tillegges ulike tekster ulike funksjoner av ulike sosiale grupperinger. Derfor er det viktig å se på hvilke funksjoner litteraturen har for informantene. Litteraturens funksjoner sier også mye om hva lesningen betyr for den enkelte.

6.4.2. Kunnskap og underholdning

Flere av informantene oppgir det å tilegne seg kunnskap som en viktig årsak til at de leser. Den kunnskapsformidlende funksjon hører til det Mukârovský kaller de praktiske funksjoner. Å lære om andre kulturer nevnes av flere informanter som en viktig grunn for å lese. Sigrid forteller:

Det er kanskje litt søkt, men det er liksom je finn en annen verden i litteraturverden. Je synes je veks både som person og menneskje med at je får utvidet horisont med boken. Derfor prøver je å lese fra alle kulturer og alle land. ...England og alt med graven der, ...Irland, like fattig der, mye fra Amerika.

Anne synes også hun lærer mye av å lese om samfunn som er forskjellige fra det norske:

Jeg har lest *Huset ved moskeen...* Den er ikke så god skjønnlitterært som *Drageløperen*, men det er noe med å få innsikt i en helt annen kultur som er veldig berikende, synes jeg...Selv om det er fiksjon og oppdiktet, så er jo elementene sikkert riktige og må være troverdige for de som kjenner til kulturen også, så jeg synes jeg lærer mye.

Grete leser også gjerne om hvordan mennesker under andre himmelstrøk lever: "Nei, hvorfor leser man? Det må vel være fordi at når du leser disse bøkene jeg snakket om, enten det er fra Øst-Europa eller fra Irak og Iran, så får du lese hvordan andre mennesker lever, hvordan de opplever livet og har det."

Andre framhever den kunnskapen de tilegner seg om vårt eget land, særlig kulturhistorisk. Det er spesielt de informantene som hovedsakelig leser serielitteratur,

som understreker denne funksjonen. Ida liker best å lese serier med handling fra 1700- og 1800-tallet:

Det synes jeg er interessant, og da føler jeg at jeg får litt historiekunnskap inni lett lesning....du leser en spennende serie, og så kan du prøve å leve deg inn i hvor fælt det var den gangen, og hvor lettvint ting er i dag når det gjelder alt. Det er det jeg synes er spennende, sammenlikne. Du klarer sikkert ikke å sette deg ordentlig inn i situasjonen, men samtidig kan du prøve å tenke hvor tøft dem hadde det og hvor vanskelig alt var.

Wenche synes også at seriene gir henne mye historiekunnskap, og især Leif Frantzens *Slektsarven*, fordi handlingen foregår i nabokommunen:

E lærte veldig mye om historien til Hedmark ved å lese den serien, og e kjente igjen navn. Dem reiste jo nedover til [Grundset-]marten på isen, og hver gård hadde ansvar for å holde oppe farbar vei forbi sine eiendomma. Du lærer veldig mye fra gammalt av ved å lese sånne seria. Du får inn historie samtidig som det er litt sånn svada.....

Gunnar Hansson (1988 s.107) har fått liknende svar fra de leserne av serielitteratur som han intervjuet. Han forteller at leserne selv helt tydelig mener at bøkene både gir dem verdifulle kunnskaper om hvordan andre mennesker lever og om samfunnet generelt. "De leser för att få veta, för att få sin egen och andras verklighet formulerad för sig," sier Hansson, som mener at lesningen på denne måten fyller en viktig funksjon. Vi kan sette oss på vår høye hest og mene at det en lærer ved å lese serielitteratur ikke er mye verdt, men for informantene framstår denne kunnskapen som nyttig og verdifull.

En annen svært konkret og praktisk funksjon er å bruke bøkene som tidtrøyte mens en utfører noe annet som er rutinemessig og kjedelig. Gunvor trimmer på ergometersykkel og leser serielitteratur samtidig:

Gunvor: Je har ergometersykkel som je prøver å bruke en del. For å orke å sitte på den særlig lenge, må je ha noe å lesa i. Og da er slike små bøker lette og greie, så da les je døm...Det må være noe som itte engasjerer så voldsomt, noe som er veldig lett... Je kan itte bruke så mye tankegods på det. Ren underholdning.

Intervjuer: Nærmest for å få tida til å gå?

Gunvor: I stedet for å se på klokka.

Underholdningsfunksjonen blir understreket av flere, deriblant Mona, som i en travel hverdag har funnet ut at krim er en sjanger som passer for henne akkurat nå:

E har mindre tid nå... E har full jobb og er alene med to onger... e MÅ ha ei bok. Da vil e lese, og e vil bli ferdig, og da trur e det går litt på det ... og det skal underholde meg, og det skal være kjapp underholdning, der og da...Det er jo en slags virkelighetsflukt. Du kjem deg bort ifra det du held på med, leve deg inn i no' anna.

Siri bruker også litteraturen til virkelighetsflukt: "Jeg kjenner noen ganger at jeg gjerne skulle ha levd der [i middelalderen], for da var det så bra. Jeg lever meg veldig inn i andre verdener."

Gunvor oppgir sine grunner for å lese til å være "rent egoistiske": "Je kose meg når je les, det er avslappende og avstressende, synes je. Det er derfor je les. Det er itte for å tilegne meg noe lærdom eller slikt, det er det itte. Kun underholdning."

6.4.3. Økt innsikt og personlig utvikling

Det Mukârovský kaller den teoretiske funksjon, omfatter det som utvider erkjennelsen, gir innsikt og utvikler leseren. Å forstå seg sjøl bedre hører inn under denne funksjonen, og Sigrid legger vekt på dette: "Je gjør det for at je skal skjønne litt mer ta menneskeheten, skjønne litt mer ta meg sjøl."

En årsak til å begynne å lese kan rett og slett være ønsket om å bli en leser, å bli tatt opp i fellesskapet av lesere, slik Ida forteller:

Jeg trur bare at jeg tenkte at jeg burde lese litt. Mannen min er glad i å lese. Han er sånn at han husker alt mulig når du spør han om ting. Søstera hans er også veldig til å lese... svigermora mi leste en del, veldig sånne lesehester alle sammen. Så jeg tror jeg begynte fordi de diskuterte så fælt, jeg hadde ikke peiling på noen forfattere dem prata på. Da tenkte jeg da må jeg begynne med noe jeg óg.

Litteratur kan også føre til at en blir mer bevisst om sosiale og politiske forhold: Wenche mener at flere av de seriene hun har lest, har ført til at hun har forstått sammenhenger hun ellers ikke ville sett:

Det er en konklusjon e har kommet til...sånn som e er medlem av statskirka, og e har jo sagt at vi kvinner er jo rene tullinger som gidder å stå i den statskirka når en ser ka kirka har gjort med kvinner opp gjennom tida. Så hvis en begynner å gå det etter i sømmene... det er jo også slik informasjon som du får via sånne seria...

Livssituasjonen kan også føre til at en ny type litteratur med ett blir aktuell. Anne er i overgangen mellom yrkesaktiv og pensjonist og søker både bevisst og ubevisst etter litteratur som forteller henne om andre i samme situasjon:

Jeg fikk *Endring og undring* av Astrid Nøklebye Heiberg til jul, og hu prater litt overfladisk om det å bli eldre og hvilke tanker og spørsmål som melder seg da. For det er et naturlig spørsmål for meg nå, et tema. Jeg er i en slags overgangsfase i mitt eget liv. Og da gjør det nok noe....du søker etter en slags støtte i litteraturen ut fra den fasen du er i og de spørsmålene du driver og graver i i ditt eget liv.

Lesning gir også trøst, avslapning og ro, og flere av informantene understreker betydningen av dette. Inga brukte bøkene som trøst etter at hun ble enke: "Det er godt å ha ei bok på nattbordet. Je har god tid nå, så je les itte berre på senga. Je klarte å lese når je var nedfor å, etter at mannen min døde. Da les je slike små pocketbøker. Det var godt. Je klarte å lesa og tenkje på det je les."

Berit framhever roen – og uroen – litteraturen gir henne: "Så er det jo at det gir meg veldig ro da... også uro for å vite mer om det og det. Selskap har je vel sagt, at det er godt å ha ei bok."

Sigrid må ha noe lettere når hun har lest tunge og deprimerende bøker, da er behovet for å lese noe enkelt og avslappende størst:

Je synes egentlig hu er litt festlig den dama [Margit Sandemo]. For det er jo veldig forutsigbart, og du kan jo omtrent tenkje deg åssen alt går...men innimellom synes je det er befriende og godt. Når je har lest mye tungt og mye som kanskje vart litt deprimerende, for je les jo deprimerende bøker óg, synes je det er veldig godt med noen som skriv lett og lystig og itte er så alvorlig. Da kan je slappe av.

Den sosiale funksjonen ved lesning betyr også mye for flere av informantene. De to som er med i lesesirkel, Berit og Anne, understreker det sosiale ved å møtes rundt bøkene. Andre informanter forteller at bøker og lesning er et tema i lunsjpauser eller når familie og venner samles.

6.4.4. Et rituale

Jofrid Karner Smidt (2002 s. 188) snakker om en rituell bruk av litteraturen, for eksempel at lesning kan markere overgang fra arbeidsuke til helg. Fritida feires med høvelig lesestoff. Her har litteraturen en symbolsk funksjon.

Mine informanter har ikke spesielt nevnt lesning ved overgangen fra arbeid til fritid, men flere forteller at de *må* lese på senga hver kveld. For dem blir denne lesestunda en slags rituell markering av overgangen fra våken tilstand til søvn. Mona forteller at hun aldri legger seg til å sove uten å ha lest: "Det kan jo variere, noen ganger blir en liggende og vil bli ferdig med ei bok, du må bare lese. Eller du er så trøtt at du får lest bare tre linjer, og så er du borte. Men e må avslutte dagen på den måten." Siri har det på omtrent samme måte: "Jeg er nødt for å lese når jeg legg meg. Jeg vet ikke hvordan jeg skal få til noe anna. Det gjør jeg alltid."

6.4.5. Gleden over språket

Den estetiske funksjon er alltid til stede som en mulighet i en tekst. Hos de leserne som er mer opptatte av litterær form enn innhold, vil den estetiske funksjon dominere over de andre funksjonene. Mukârovský (1977 s. 55) snakker om en konkurranse mellom den emosjonelle funksjon og den estetiske funksjons dominans.

Å glede og ergre seg over språket i det de leser er det flere av informantene som gjør. Men oppfatningen av hva som er godt språk, varierer. Noen oppfatter godt språk som det som er enkelt skrevet og lett å forstå. Da er det først og fremst snakk om den kommunikative funksjon. Andre tenker på godt språk som billedrikt og med overraskende formuleringer. Da beveger vi oss i retning den estetiske funksjon.

Sigrid gleder seg over alle som skriver godt: "Alle som har så bra språk at je får fine bilder inni huet. Døm blir je glad i. Skriver døm kjelkete og bakvendt, fenger

det ikke så mye.” Gunvor sverger til en av de gamle mesterne når det gjelder språk: ”Je huser je leste mye Hamsun før i tida, og han hadde jo et flott språk.”

Siri, den yngste av informantene, er nok den som uttrykker seg klarest i forhold til hva språket i bøkene hun leser betyr for henne. Hun gleder seg over språket i Anne B. Ragdes bøker:

Siri: Ho har et fantastisk språk, synes jeg...Når jeg leser de tre bøkene, leser jeg setningene oppatt og oppatt, for det er så gode ord, så gode formuleringer. Spesielt det med han Erlend i København, det synes jeg er helt fantastisk...for det er så vakre ord på så vakre ting...Jeg tenker ofte på om det kunne vært andre ord eller andre måter å si ting på. Det er sjelden at jeg overprøver det. Det blir alltid til at jeg kommer til at det var riktig valg av ord...Men jeg tenker ofte på hvordan det er skrevet, og hvorfor det er skrevet sånn.

Intervjuer: Hender det du erger deg over at språket er dårlig?

Siri: Noen ganger gjør jeg det. Det er derfor jeg har slutta å lese *Isfolket*. For nå synes jeg det er dårlig språklig.

Siri har naturlig nok modnet og utviklet sin litterære smak mye siden hun leste *Isfolket* som 12-åring, og hun klarer nå lettere å skille mellom språk og innhold. Det fører til at *Isfolket* faller gjennom språklig.

For Anne er det en forutsetning at det er kvalitet både i språk og det fortellertekniske: ”Jeg forlanger av det jeg bruker tida mi på at det er bra, ellers synes jeg ikke det er verdt å lese.” Men godt språk alene er ikke nok for at Anne skal lese ei bok, innholdet teller også mye, og teksten må kommunisere. Anne er den av informantene som er nærmest den rene smak, men heller ikke hun lar form komme foran sak og innhold, eller for å si det med Mukârovský: lar den estetiske funksjon dominere over de andre funksjonene. ”Det må jo være ei spenning som driver det framover. Ei god historie og en slags atmosfære som du trives i,” sier Anne.

Jofrid Karner Smidt (2002 s. 254) skiller i omtalen av sine bibliotekar-informanters lesning mellom en *praktisk* underholdende funksjon (litteraturen som middel til å oppnå avkopling) og en *estetisk* underholdende funksjon (litteraturen som mål i seg selv). For leseren kan den praktiske funksjon dominere i enkelte situasjoner, mens den estetiske funksjon overtar dominansen i andre tilfeller. Når Bob Usherwood og Janice Toyne (2002 s. 36) snakker om ”escape through aesthetic pleasure” hos sine informanter, ser det ut til å dreie seg om noe av det samme.

En slik oppdeling kan være fruktbar i forhold til mine informanter også. Dette gjelder særlig Anne, som ikke er opptatt av lesning som et middel til å slappe av, men som oppgir underholdning som en årsak til at hun leser mye. Samtidig er hun opptatt av språket og det fortellertekniske i teksten. Dette peker mot en estetisk underholdende funksjon. Dette kan også være tilfelle for Siri, men hun snakker i tillegg om virkelighetsflukt, å leve seg inn i andre virkeligheter og verdener, som en

av årsakene til at hun leser. Det kan se ut til at lesning for henne først og fremst er underholdning, men at lesningen i enkelte situasjoner domineres av den praktiske funksjon, i andre av den estetiske.

Gleden ved å lese, eller trangen, framstår nesten som livsnødvendig for mange av informantene. De bare *må* lese! Sigrid uttrykker det slik: "Det er en rikdom som ingen kan forestille seg. Er du blitt glad i bøker, så trur je du blir det for resten tå livet, je. Det er en rikdom som itte noe film hell fjernsyn kan måle seg med. Je har hatt det bestandig og kunne itte tenke meg å være uten." Siri tror heller ikke hun kunne leve uten bøkene: "Kjæresten min leser ikke i det hele tatt, så jeg lurer veldig på hva slags liv han har, åssen det er mulig. Jeg kan ikke fatte og begripe at det går an, for noen...Hvis det [lesningen] skulle bli borte, da vet jeg ikke åssen det skulle bli."

Jeg velger å ta denne "gledesfunksjonen" med under den estetiske funksjon, fordi den uttrykker en nærmest estetisk fryd over lesningen og leseprosessen. Dette går altså ikke på funksjonen som tillegges litteraturen, men på selve aktiviteten å lese.

6.5. Forventninger og normer

Hvilke forventninger har informantene til bøkene de leser? Hva skal til for at boka skal fenge og bli oppfattet som "ei god bok"? Hvilke normer må den oppfylle? Alle litterære sjangre har sine sett av normer og blir bedømt etter om disse normkravene oppfylles eller ikke. Ifølge Mukârovský er normer gjerne taus kunnskap som vi ikke vet om at vi har, men denne kunnskapen spiller likevel en rolle når vi vurderer litteratur. Hvis vi ikke får det vi forventer når vi leser ei bok, synes vi det er noe som mangler.

6.5.1. Normen om en realistisk handling

Science fiction og fantasy er ikke høyt verdsatte sjangre blant mine informanter. De aller fleste sier at de klart foretrekker romaner med realistisk handling. Grete har for eksempel ingen sans for det overnaturlige og "unormale": "Det skal være realistisk handling, det skal være ting du vet kan skje og som er normalt, ikke noe science fiction eller noe sånt...[det] har jeg ikke noe sans for. Det er som minstemann sier: Vi kan ikke spille Jug [kortspill], for farmor kan ikke juche."

Mona har lest bøker av Isabel Allende med innslag av magisk realisme og har ingen alvorlige innvendinger mot dem, men synes likevel ikke noe om at det blir "for

mye ånder”: ”Det er det samme med en del kinesiske forfattere også, det er interessant å lese, men e orke ikkje for mye av det...Det er spennende den første boka, men så bli e lei.”

Wenche vil også at bøkene hun leser skal være realistiske:

Det kan handle om historie, og det kan handle om skjebnan te folk, for å si det sånn...Det må i alle fall være mest mulig realistisk, handle om ting som kan skje... Når folk begynner å fly gjennom fjellvegger og sånne ting, da blir det litt for...Alle vet jo at noen mennesker har større evner enn andre, det er det jo mer enn ett bevis på, men når folk forfløtter seg fra et sted til et annet uten å ha noen hjelpemidler for å komme dit, da blir det litt for...ja.

Anne bruker heller ikke tid på science fiction og annen litteratur som ikke har rot i virkeligheten og livet. Hun sier likevel ja takk til noen av forfatterne som tøyer virkelighetsbegrepet en smule: ”Handlingen må være troverdig innafor sitt univers. De søramerikanske forfatterne, som Allende og Marquez, har med noen overnaturlige elementer. Men de får det til å fungere slik at det blir fantastisk litteratur.”

Ikke uventet er Siri, desidert yngst av informantene, den som er mest positiv til fantastisk litteratur: ”Jeg har lest alle Harry Potter-bøkene. Utrolig fascinerende... jeg synes de er helt fantastiske, ordrike, deilig språk... Jeg skulle ønske jeg levde i den greia, i en parallellverden som ikke alle vet om.”

6.5.2. Normen om at litteratur skal være lett tilgjengelig

Flere av informantene vegrer seg mot ”tunge” og vanskelig tilgjengelige bøker. Mona, som leser mest kriminallitteratur, har prøvd, men gitt opp: ”E har begynt på mange av de her forfatteran som har fått Nobelprisen... og så legg e det bort. Joseph Conrad sin bok, *Mørkets fyrste*...e har sett filmen, og hvor mange ganger har e ikkje begynt på boka, men e har ikkje lest den ferdig.”

Sigrid har lest to bøker av nobelprisvinner Jose Saramago:

Men det blir dem to siste...Det blir for tungt... Je må slite meg gjennom boka... Han skriv jo bra, det er itte det at han itte er en stor forfatter, men for meg blir’n for tung. Det blir litt for mye ord, beskrivelse av dette rommet her ville ta fem sider, om du tenkjer deg det. Je kjem itte tel å lesa noe mer tå han.

Orhan Pamuk leser hun imidlertid gjerne, men bare i små porsjoner.

Ida har sett *Ringenes Herre*-filmene og likte dem, men tror ikke hun kommer til å lese bøkene: ”*Ringenes Herre*...ja. Jeg har sett filmene, og de var bra, men jeg vet ikke om jeg hadde orka å lese det, for det var veldig mye detaljer, synes jeg.”

En avgrensing mot de ”moderne forfatterne” handler kanskje om noe av det samme. Berit synes ikke hun har så mye utbytte av dem: ”Je har liksom itte kommet

inn i det. Je har nok lest en del av det, men det er vanskelig for meg å skjønne...ja, det er ikke min stil!... Jg synes det blir så, hva skal je si... uinteressant for meg. Je har mye mer utbytte av å lese opp att gamle bøker enn de aller nyeste.”

Jeg spør om det er *måten* de er skrevet på hun reagerer på, og Berit svarer bekreftende på det. Berit foretar en avgrensning mot det moderne og ”nye”, og slik jeg tolker henne, betyr det en avgrensning mot det eksperimentelle, særlig i form.

6.5.3. Normen om en tydelig slutt

En åpen slutt der en ikke får vite hvordan det går med hovedpersonene i boka eller serien, kan være nesten provoserende, i alle fall svært irriterende. De aller fleste av informantene vil ha klare linjer og beskjed om hvordan det går med hovedpersonene når boka slutter. Det gjelder også Anne, som jeg har plassert i den rene smaken:

Det er jo deilig hvis ting faller på plass og det er en for så vidt positiv, happy ending... En vil jo gjerne se hvordan historia ender. Verden går og går og går, men akkurat den historia som er i mellom de to permene vil du gjerne ha avslutta på ordentlig vis. I *Den trettende historien* synes jeg kanskje brikkene falt nesten litt for mye på plass, alle fant seg noen, og alle som på noen måte hadde overlevd, fant seg en kjæreste. Alt falt på plass...og det var testamenter som ordnet opp både her og der. Det var litt i voldsomste laget, men jeg synes det er deilig når den...har en happy ending. Men de skal jo gjennom noe underveis.

Siden mange hadde lest Anne B. Ragdes tre bøker om Torunn og gården på Byneset (*Berlinerpoplene*), var det naturlig å bruke slutten på triologien som eksempel. Wenche likte ikke å sitte igjen med en hel del spørsmål hun ikke fikk svar på:

Det må e jo si at når e leste den derre om Berlinerpoplene og kom hit [til biblioteket] og skulle låne bok nr. 3, og ho [bibliotekaren] sier at det er ikke noen bok nr. 3, da ble e rett og slett sint. Det går ikke an å slutte av en serie på en sånn måte!...En bok slutter ikke med at en person dør og alt står på hue på en gård uten at du får vite åssen det går med disse personan,

Inga er også sterk tilhenger av en klar og tydelig slutt: ”Je mener at...det må bli en avslutning som er for evig, liksom, for der óg er det noe med å tolke, hvis det ikke er tydelig.”

”Je likte alt unntatt slutten,” sier Sigrid om Anne B. Ragdes *Ligge i grønne enger*. ”Je vil alt skal gå bra, je.” ”Du synes hun skulle blitt på garden?” spør jeg. ”Je synes hu skulle vøri sammen med han avløseren, og så skulle døm ha vøri på garden,” svarer Sigrid. Mona hadde også laget seg et bilde av hvordan boka burde slutte:

Mona: E vil jo at ho skal komme tilbake og overta gården, ikkje sant, og drive den videre. E vil i alle fall ikkje at ho ska fer med den tosken med de hundan som er utro med det meste. E vil på en måte at ho ska tilbake til røtten sine.

Intervjuer: Er det fordi du vil ha en happy end?

Mona: Ja, det trur e óg. Men så er det óg det e føle her og nå er det rette.

Mona ler og fortsetter: E kan ikkje skjønne ka ho tulle med, og hvert fall ikkje når ho da har en onkel som har penger nok te å restaurere gården, tel å ta vare på de verdian som er skapt av generasjoner. E vart mektig irritert!

Siri, yngstemann i laget, er ikke enig:

Det er ikke slik at det må slutte bra, nei. Så lenge det er ordenlig og troverdig. Den må ikke slutte dårlig bare for at det skal være overraskende. Jeg synes det var helt greit at Anne B. Ragdes triologi slutta sånn som den gjorde... Jeg synes jo ikke det hadde vært noe morsomt om hu Torunn hadde flytta til gården og alle levde lykkelig alle sine dager, det hadde vært en grusom slutt på den serien.

Siri har forandret syn på en tydelig slutt kontra en åpen etter hun ble voksen: "Før, når jeg var mindre, syntes jeg det var veldig dumt hvis jeg ikke skjønnte hvordan det gikk med folk i bøkene, men nå synes jeg det kan være litt morsomt, for da kan jeg på en måte fortsette å lage min egen bok i hue."

6.6. Holdninger til lesning

6.6.1. Leseglede og leseferdighet

De aller fleste av informantene var storlesere helt fra barnsben av. Noen av dem lærte å lese før de begynte på skolen og leste siden det meste de kom over.

Men lesningen gikk ikke like glatt for alle. "Nei, jeg leste faktisk ikke så mye. Jeg var mest ute, det skulle skje noe hele tida. Jeg var ikke sånn ivrig leser, det har det først blitt de siste åra. Venninnene mine leste heller ikke. Jeg hadde nok litt trøbbel med lesninga, jeg føler at bokstavene svømmer litt," forteller Ida. Heller ikke Inga var spesielt glad i å lese som barn: "Je innbille meg at jeg har hatt sånn [dysleksi]...at je stokke bokstava litt..."

Det er naturlig at leseferdighetene er temmelig avgjørende for lesegleden. Dessuten påvirker den både hvor mye en makter å lese og hvor komplekse bøker en klarer å tilegne seg.

6.6.2. Lesning hjemme og på skolen

I dag får foreldre tidlig oppfordring om å lese høyt for ungene sine, fordi det vil oppøve konsentrasjonen, gjøre dem til gode lesere, og gi dem gode opplevelser. Jostein Gaarder har sagt det så sterkt: "I et moderne massesamfunn burde det være like selvfølgelig å lese for sine barn som det er å pusse tennene deres" (Gaarder 2006). Men høytlesning har ikke alltid vært en selvfølge. Noen av informantene våre ble lest høyt for som barn, andre ikke.

Berit og Grete, som er født før krigen, har forskjellige erfaringer: "Nei, det var ikke ofte vi ble lest for. Men far tok oss på fanget når noe gikk oss imot og sang. Det var litt uvanlig da, for det gjorde ikke de andre fedrene. Vi var nesten litt skamfulle når vi begynte å bli store," forteller Berit. Jeg kan tenke meg at sangen fungerte omtrent som lesning, det roet ned barna og ga nærhet og kontakt. Hennes far og mor leste svært mye, mest norske forfattere som Johan Bojer, Olav Duun og Peter Egge.

Grete hadde en lærer som leste høyt: "Jeg husker frøken på skolen, hver lørdag den siste halvtimen hvis vi hadde vært stille og rolige, så leste hun fra en barnebok." Gretes far og bror var glade i å lese, og hun ble likedan. De var så oppslukte av bøkene at det ble nesten for mye for mor i familien: "Min mor var veldig irritert på meg og min far fordi det ikke gikk an å prate til oss. Vi satt med nesa i ei bok, og da hørte vi ikke når hun snakket."

Våre fire informanter født på 40-tallet har også ulike opplevelser når det gjelder høytlesning. Inga ble ikke lest for, men radioen spilte en viktig rolle: "Det var barnetimen, det var fast hver lørdag. Det var ei høytidsstund, det huse je. Både det og Ønskekonserteren." Ingas foreldre leste ikke bøker, men aviser og ukeblad. Gunvor kan heller ikke huske høytlesning, og mor og far leste lite. De drev gardsbruk og hadde rett og slett ikke tid. "Det var farmora mi som leste mye i familien," forteller Gunvor.

Anne minnes mormoras besøk: "Mormora mi leste mye for meg, men hu budde på Hamar, så det var når hu var på besøk... Ellers sang mor et vers når vi la oss, men jeg tror ikke det var fast at det var noen lesning, nei." Annes mor var medlem av Den norske Bokklubben da den startet og leste så sant hun hadde tid. Faren leste mindre, da helst "mannfolklitteratur", som Anne betegner det.

Sigrid skiller seg ut blant dem som er født på 40-tallet ved å ha ei mor som leste høyt hver dag:

Mor hadde med seg Astrid Lindgrens bøker fra Sverige, og begynte å lese *Pippi* åt meg og søstera mi veldig tidlig – pluss folkeeventyra. Det var itte så vanlig at foreldrene leste for ongene sine da je vokste opp – je hørte bare om a mor som gjorde det. Hu sat åt oss hør eneste kveld når vi hadde lagt oss. Det var fast at a leste åt meg og søstera mi pluss at a bad ei bønn.

Sigrid mener dette er en av årsakene til at hun er blitt så glad i å lese som hun er. Sigrids svenske mor leste både for barna og for sin egen del, men faren leste mindre, han var blitt fortalt at lesning var bortkasta tid: "Far leste itte så mye som a mor. Han var vel itte vant tel det, han vokste opp hos bestefaren sin. Det vart mer arbeid, det var itte så lett. Nei, det var vel nesten bare tull alt slikt, vet du."

Wenche, Mona og Ida, barn av 60-tallet, har også ulike erfaringer. Wenche ble ikke lest for som liten. "Det var ikke vanlig på 60- og 70-tallet at folk satt og leste for ungene sine," sier hun. Mora hennes begynte å lese bøker først i voksen alder, mens faren har lest mye bestandig, gjerne krim. Mona kan ikke sjøl huske at mora leste for henne: "Men e vet jo at ho gjorde det. Men da e lærte meg å lese i 5-6 årsalderen, ville e lese sjøl." Mona mener at det helt klart er mora som har påvirket henne i forhold til lesning og litteratur, for faren var ikke så interessert: "E huske han sa mange ganger: Å, de forbaska bøkern tar opp alle vegger! Men han leste han óg, krigslitteratur, Hans Børli og Mikkel Fønhus."

Også Ida ble lest høyt for: "Mor og far leste for oss – H.C.Andersen og Alf Prøysen var det en del av, Torbjørn Egner likeså. Dem leste som regel bestandig noe derfra, når vi hadde lagt oss. De var flinke sånn." Det var spesielt faren som leste for sin egen del: "Han er svært interessert i bøker og leser mye."

Yngstemann i "flokken", Siri, som er født på 80-tallet, forteller at både mamma og pappa leste for henne og søskena, både når de skulle legge seg og ellers. Når det gjelder egen lesning, er det mora som har ledet an: "Mamma leste og leser svært mye og pappa svært lite, bare blader."

Jeg har foran i kapitel 6.2.4 omtalt hvilken betydning foreldrenes utdanning og egen lesning ser ut til å ha hatt for informantenes lesning. Om foreldrenes høytlesning eller ikke-høytlesning har påvirket informantenes lese-mønster, er vanskeligere å avgjøre. Det avtegner seg ikke noe klart mønster. De to som i utgangspunktet ble kategorisert som "altlesende", Siri og Sigrid, ble begge lest for som barn. Men Anne som jeg plasserte i den rene smaken, ble sjelden lest for. Av de tre som ble plassert i den folkelige smaken, er én blitt lest høyt for og to ikke.

Forskning på lesing viser imidlertid at høytlesning "styrker utviklingen av både talespråk og lese- og skriveferdigheter" (Graven 2008). Måten de voksne leser på, har også betydning.

Noen av informantene har lest høyt for egne barn og barnebarn, andre ikke: "Men at je les noe åt onga mine – det gjorde je itte, altså," sier Inga, mens Sigrid har lest for egne barn. Mannen sin har hun også "lært opp" til å bli en leser. Wenche leste *Mitt Skattkammer* for sine yngre søsken, og hun har seinere lest for sine egne barn. Mona likeså: "E videreføre bøker e har likt spesielt godt, Wassmo og Elstad, til min datter, som óg er blitt glad i å lese. Det går på en måte i arv, en ser hvor mye en kan påvirke hvis en leser te dem når de er små."

6.6.3. Restriksjoner på lesning

Mange som har vært glade i å lese, har møtt reaksjoner fra omgivelsene: "Kom deg ut i sola!" eller "Nå må du rydde rommet ditt, legg bort boka!" Våre informanter har stort sett sluppet dette. Selv der hvor foreldrene leste lite, ser det ut til at lesning er blitt tolerert, om ikke alltid aktivt oppmuntra.

Berit fikk i alle fall lov til å lese så mye hun ville, selv om det var mange arbeidsoppgaver på et småbruk i åra før krigen: "Det låg alltid ei bok der på et eller annet vis. Det var ingen som sa at vi burde lese, men vi fann vel ut at det var litt spennende." Men en viss følelse av at lesning er noe som ikke bør ta opp den beste arbeidstida, har hun likevel: "Je har nesten aldri lest annet enn på senga. Synes aldri je har hatt tid til å sette meg med ei bok, nesten bortkasta tid, tenkte je mang en gang." Her ser Berit ut til å være farget av en oppfatning som er temmelig vanlig for mange i hennes generasjon, at det å lese ikke er nyttig nok til at en kan drive med i dagslys. Setter en seg ned med ei bok midt på blanke formiddagen, får en nesten dårlig samvittighet. En burde ha gjort noe annet og mer matnyttig!

Anne forteller at hun fikk lese ubegrenset - det var mer tilgangen på bøker som var begrensningen. Hennes mormor derimot hadde blitt pålagt restriksjoner:

Mormora mi var også en lesehest, og hun hadde bestandig med seg bøker når hun kom på besøk. Hun fortalte at når hun var ung, fikk hun ikke lese fordi det var å tulle bort tida, men hun fikk lov til å lese hvis a gjorde håndarbeid samtidig. Og det gjorde'a! Hu var fantastisk til å hekle og strikke mønster samtidig som hu leste! Det var ikke slike krav heme. I hvert fall hadde både hu og mora mi den innstillingen at å lese det var bra.

Mona fikk aldri kjeft for at hun leste for mye, men for *hvor* hun leste: "E fikk kjeft for at e leste ved bordet når vi spiste, men e *måtte* bare. Har noen bøker som fikk litt sjokoladeflekker..." Wenche ble heller ikke stoppa i lesninga: "Det var aldri noen som sa at e måtte komme meg ut. Men e var jo veldig aktiv, e svømte og drev med friidrett. Det var aldri noen som sa at e måtte stoppe og lese og ta oppvasken heller. Men e leste mest på senga."

Siri hadde ingen restriksjoner på mengden lesning, men i blant ble det gått opp grenser for *hva* hun fikk lov til å lese: "Da jeg var 11-12 år, var det veldig hett med *Sagaen om Isfolket* hos mødrene våre. Alle leste serien. Jeg husker vi måtte være 12 år før vi fikk lov til å lese den, jeg tror mødrene våre hadde blitt enige om at vi ikke fikk lov før."

6.6.4. Lesesirkler og lunsjpauser

Som tidligere nevnt er to av informantene med i boksirkel. Berit var med i bokring i hjembygda allerede som barn, og hun er med i en annen boksirkel i grenda der hun bor nå. De har holdt på i alle fall i tredivde år. De møtes hjemme hos hverandre og diskuterer bøkene de har lest, og noen ganger drar de på tur sammen. I fjor var hele lesesirkelen på Island. Anne er også med i ei lesegruppe:

Vi er fem damer som har lest bøker sammen i 25 år. Et par av dem følger veldig godt med, så det er de som påvirker mest utvalget av bøker. Vi har møte omtrent annenhver måned og da diskuterer vi boka vi har lest. Til å begynne med var det ganske seriøst, vi analyserte, men nå er det mer et inntrykk vi sitter med, det blir mer tilfeldig åssen vi angriper det. Det er blitt slikt et hyggelig fellesskap etter hvert. Til å begynne med var vi litt bevisste på det å lese kvinnelige forfattere og kanskje også om kvinnespørsmål, men etter hvert er det mest det som en eller annen kommer på.

Om en ikke er med i lesesirkel, kan praten gå om bøker i lunsjpausa, eller når familie og venner møtes. Mona har ei venninne på jobben som leser mye:

Mona: Vi har like interesser. Ho er helt opphengt, har akkurat lest Stieg Larsson, vi var sammen på kino og så filmen. E kunne ikkje vente, måtte kjøpe siste boka på svensk. Vi har også samme interesse for historiske romana, Jane Austen, slike jenteaktige ting. Vi anbefale bøker for hverandre, men diskutere ikkje i dybden. Det blir mer...den var bra, hvordan likte du den?

Intervjuer: Snakker dere om bøker i lunsjpausa?

Mona: Ja. Det er to lesehester der, så det blir gjerne diskusjon.... De les nok mer av samtidslitteraturen enn e gjør, ganske bredt. E føler meg som en liten skitunge som ikkje les anna enn krim. E har også ei venninne som gjerne vil, men som ikkje har tid, sier ho. Men de fleste av mine venner leser bøker.

6.6.5. Tilgang på bøker

"Vi hadde ikke råd til å kjøpe så mye bøker," forteller Berit, som er født på 1920-tallet. *Norges Historie* og andre "kjedelige" bøker sto nok i bokskapet i finstua, men det var ikke så attraktivt for ei lita jente. Men boksirkelen i grenda sikret etter hvert tilgangen på bøker for Berit. I bygda var det tydeligvis kultur for lesning, selv om det var lite både av penger og tid. Avstanden er stor på flere måter til Siris oppvekst på 1980-tallet: "Vi hadde veldig mange barnebøker hjemme, for vi var med i en barnebokklubb," sier Siri.

Mellom disse ytterpunktene plasserer de andre informantene seg. "Resirkulering" av barnebøker forteller flere av informantene om. Grete hadde ei venninne med ei eldre søster som hadde en del bøker, og de lånte Grete og leste om og om igjen. "Ene søskenbarnet mitt hadde mye bøker, og de fikk e etter henne," sier Wenche, mens Mona forteller at hele heimen hennes var full av bøker. Likevel fór hun rundt på loftene hos naboene til besteforeldrene og leste gamle barnebøker. En lærer som sto for kassering på skolebiblioteket, fikk også avsetning. Monas

klasse fikk velge seg bøker fra det som skulle kasseres. Det var bøker med gammel rettskriving, to a-er for å og "sig" og "dig", men det gjorde ingenting.

Hjemme hos Anne var det ikke overflod av bøker heller: "Det var jo trangere tider hos de fleste da enn nå," sier hun. Hos Sigrid, som er født omtrent samtidig, var det derimot godt om bøker. Det sørget mora for: "Je vet itte åssen hu fikk tak i så mye bøker, men de hu leste åt oss, dom eide vi."

De fleste av informantene var bokslukere i barndommen, og det var ikke så rart at de ønsket seg bøker til jul og bursdager. Sigrid forteller at det var en klar trend på Rena på 50-tallet å gi bort bøker i bursdags- og julegaver til barn: "Det var det eneste vi fikk, og det var det eneste onger ønske seg. Alle je var sammen med i hvert fall." Grete hadde det på samme måten under oppveksten i Oslo: "Hver bursdag og hver jul når det ble spørsmål om hva jeg ønsket meg, så var det veldig reallt for alle, for det var ei bok!"

Men det var ikke alle som jublet på julaften når de pakket ut bøker: "Je huser je fekk *Barna i Bakkebygrenda*. Je ville nok vært mer glad om je fekk en marsipangris," forteller Inga. Ida ønsket seg heller ikke bøker til jul. Både Ida og Inga hadde problemer med lesningen, så bøker var naturlig nok ikke det de jublet mest over.

6.6.6. Biblioteket betyr mye

Biblioteket har betydd mye for mange av informantene i oppveksten. Ikke bare når det gjaldt tilgang på bøker, men også som et sted der det var trivelig å komme og der en kunne treffe en bibliotekar som både var hyggelig og kunne gi tips om bøker det var verdt å lese.

Siri brukte biblioteket mye i skoletida, både fordi biblioteket befant seg i skolebygget, og fordi hun husker bibliotekaren som svært imøtekommende og dyktig: "Vi hadde faste [låne]dager. Det var veldig gøy, husker jeg...Det var slik at vi ikke hadde lov til å låne mer enn så og så mange bøker, egentlig...Men jeg fikk lov til å låne litt mer. Det var veldig stas!" Mona har også gode barndomsminner fra biblioteket:

Mor begynte på lærerskolen da e var ti år gammel. Det hendte e måtte vere med henne når det var kveldsunderisning, og det ville e frøktelig gjerne, for det var bibliotek der. Det er det første biblioteket e husker...Der hadde de selvfølgelig masse faglitteratur, men så hadde de også en avdeling med barnebøker for dem som studerte norsk, og e trur e leste alle bøkene der. Å det var så herlig – den følelsen, lukta, stemningen når e kom inn der...E kunne sitte i timesvis!

Ida brukte biblioteket på en litt annen måte: "Vi var på biblioteket og hørte på musikk, Hakkebakkeskogen og litt forskjellig. Det gjorde vi hver lørdag, og det var kjempestas. Ellers så vi bare gjennom bøkene når vi satt der, vi lånte ikke, det jeg kan huske."

Siden informantene er plukket ut blant biblioteklånerne, sier det seg sjøl at de er relativt flittige brukere av biblioteket også i voksen alder. Uansett hva slags litteratur de foretrekker, så har de et svært positivt syn på biblioteket sitt og betjeningen der: "Her er dem så behjelpelig, vet du, de skaffer alt," sier Sigrid, og Gunvor følger opp: "De har kjempegod service på biblioteket her." Anne er enig: "Vi har et utmerket bibliotek som følger godt med og har god service."

Siri er student, og for henne betyr det temmelig mye at å låne på biblioteket er gratis. Hun er innom minst en gang i uka. Inga stusser over at ikke flere åmotinger bruker biblioteket: "Je har tenkt det mange gonger at je synes det er rart itte flere går på biblioteket....Dom vet itte hva det er, trur je. Og så er det noen som er glad i Se og Hør, da."

De fleste informantene sier at de knapt kjøper bøker sjøl lenger, de låner det aller meste av det de vil lese på folkebiblioteket. "Det hender seg je får til jul og slikt, men ellers låner je bøker," sier Gunvor. Wenche kjøper én serie, men når boka er lest, gir hun den til biblioteket: "*Livsarven*, den får biblioteket av meg etterpå. Æ ser ingen hensikt i å ha en serie stående som æ har lest. Æ leverer dem inn her når æ er ferdig med dem."

6.6.7. Hvordan velge bøker

Hvordan en velger ut hvilke bøker en vil lese, kan også si noe om holdninger til lesning. Wenche får i blant anbefalinger fra arbeidskolleger og venner, men oftest ber hun om hjelp på biblioteket: "Når du har vært kunde på et bibliotek ei stund, så ser de jo ka du lik, og så får du anbefalt bøker på den måten."

Ida, som leser mest serielitteratur, plukker gjerne ut bøker etter hvordan forsidene ser ut: "Det må helst være litt farger, det må det være. Og så må det se koselig ut, koselige og snille mennesker eller dyr, gjerne noen hus, trær, hav..." Siri ser også mye på forsida og gjør seg opp ei mening om boka ut fra den, men hun låner sjelden ei bok bare på grunn av et fristende omslag: "Jeg må lese om boka på baksida først og åpne den og se litt før jeg bestemmer meg."

Ida og Siri er de to yngste informantene, og en årsak til at de er mer opptatte av bildet på omslaget enn de andre, kan være fordi de er mer vant til bildemedier helt

fra barnsben av og derfor leser bilder på en annen og mer aktiv måte enn de eldre informantene.

Mange av intervjuobjektene har vært medlemmer av bokklubber tidligere, men nå er det bare Mona som er det. Hun sier at hun fortsatt er medlem fordi hun vil holde seg orientert om de nye bøkene som kommer.

7. OPPSUMMERING

7.1. Lesning og samfunn

Denne oppgaven er en kvalitativ studie der poenget er å vise eksempler på kvinners lesning, litterære smak og holdninger til lesning. I slike studier er ikke målet å komme med bastante konklusjoner. Mine resultater er ikke generaliserbare fordi jeg har såpass få informanter og fordi utvalget ikke er foretatt etter de prinsippene som gjelder for tilfeldig utvalg. Det er også en fare for at en kan miste verdifulle nyanser når en forsøker å komprimere funnene. For oversiktens skyld er det likevel nødvendig å prøve å samle hovedpunktene.

De fleste informantene leser mye, og det har de gjort hele livet. Hva de har lest og leser, avhenger av flere faktorer. Aldersspennet er stort og går over tre generasjoner, den yngste var 25, den eldste 81 år på intervju tidspunktet. Det betyr at informantene har vokst opp og levd livene sine under svært forskjellige samfunnsforhold. Adgangen til høyere utdanning var nærmest fraværende for de to informantene som ble født før siste krig, mens den yngste informanten, som er født på 80-tallet, har hatt all verdens muligheter. Det samme gjelder tilgangen på litteratur – de eldste informantene forteller om slunkne bokhyller hjemme, men også om kreative måter å løse "boksuet" på. Medierevolusjonen de siste tiåra har trolig også påvirket informantenes lesning i ulik grad etter hvor gamle de er. Slik kan en holde på og trekke fram faktorer som har påvirket lesningen på forskjellige tidspunkt.

Lokalsamfunnet har også mye å si for hva slags leser en blir. Åmot kommune i Østerdalen er stor i utstrekning, men liten og "tett" når en skal telle innbyggere. Utdanningsnivået er lavere enn landsgjennomsnittet, andelen eldre høyere. Det er et aktivt kulturliv i kommunen, og biblioteket har utlåns- og besøkstall over landsgjennomsnittet. Utlånet av formellitteratur er svært høyt, spesielt utlånet av serielitteratur.

7.2. Smak og behag

Alle de omstendighetene jeg nevnte over og flere til, er med og bestemmer hva en leser og hva slags leser en blir. Disse faktorene påvirker og inkorporeres i den litterære smaken, en smak jeg har vært på leting etter i denne oppgaven.

Jeg har brukt en tilpasset versjon av Pierre Bourdieus smakshierarki for å prøve å skille informantene fra hverandre smaksmessig. Jeg har først og fremst tatt utgangspunkt i hva de har lest og leser av skjønnlitteratur. Tilpasningen gikk ut på å dele middelsmaken i to, "vanlig" middelsmak og "høyere" middelsmak, ut fra visse kriterier. I forhold til noen av informantene ble smaksbestemmelsen en vanskelig oppgave. Jeg hadde regnet med å møte lesere som hadde sine favorittsjangre og stort sett holdt seg der. Slik var det slett ikke for alle. Flere av informantene hadde langt større spenn i lesningen enn jeg hadde forventet og lot seg vanskelig sette i bås. En og samme informant leste for eksempel både serielitteratur, krim, gamle klassikere og bøker av "ferske" Nobelprisvinnere.

Det har vært vanlig å operere med to atskilte "kretsløp" i litteraturen – den mest solgte serielitteraturen i det ene og den mest lånte "biblioteklitteraturen" i det andre. Tidligere var det slik at disse kretsløpene sjelden krysset hverandre. Dette kan være i endring, slik hele bokmarkedet er det, og det store spennet i lesning hos noen av mine informanter kan være en følge av det. Åmot folkebibliotek har ellers en liberal holdning til serielitteratur i samlingen. Dette gjør sitt til at alle typer lesere oppsøker folkebiblioteket – her er døren høy og porten vid. Dette kan ha ført til en *lokal* sammenfiltring av kretsløpene – opprinnelige serielitteraturlesere lukter på andre sjangre når de først er på biblioteket, og omvendt.

Innplasseringen i smakshierarkiet ga følgende resultat: Mer enn halvparten av informantene (seks) i middelsmaken, nærmere en tredjedel (tre) i den folkelige smaken, og én informant i den rene smaken. Middelsmaken dominerer altså blant mine informanter, men det er en smak som rommer mye, det er en brei og svært variert middelsmak.

7.3. Romaner og atter romaner

Hva leser så ti kvinnelige biblioteklånere i Åmot kommune i Hedmark? Til sammen leser de det meste! De fråtser i serielitteratur, de murer seg inne med Stieg Larsson-krim, de ligger søvnløse på grunn av skjebnene Anne Karin Elstad forteller om, de fryder seg over Sigrid Undset og Knut Hamsuns ordkunst og går fryktløst i gang med Orhan Pamuk og Jose Saramagos romaner. De har forskjellige favorittbøker og -

forfattere, men de enes om leseglede og – trangen. Lesningen betyr mye for dem, de fleste kan ikke tenke seg et liv uten bøker.

Mange leser serielitteratur – seks av ti, for å være nøyaktig. Dette er helt i tråd med det store utlånet av serielitteratur ved Åmot folkebibliotek, der mer enn halvparten av de femti mest utlånte bøkene i 2008 var serielitteratur. Annen formelbasert litteratur som krim er også populær hos informantene, og historiske romaner og "bygderomaner" står høyt i kurs. Det flertallet av informantene gjerne unngår, er dikt og noveller. Dette gjelder spesielt de informantene som hører til den folkelige smaken og den "vanlige" middelsmaken. Disse sjangrene oppleves nok som mer krevende enn romanen, de gir mer motstand.

Men det stilles klare krav til romanen: Den skal ha en realistisk handling fri for science fiction og magiske elementer, den skal være relativt lett tilgjengelig, og den skal ha en tydelig slutt. Det trenger ikke å være en lykkelig slutt, men flertallet av informantene vil vite hvordan det går med hovedpersonen. Her er det et lite, men sterkt mindretall som roper hurra for det fantastiske og utrolige, og som heller ikke mener at alt skal være klarlagt når boka slutter. Dette gjelder i særlig grad den yngste informanten, som er varm tilhenger av fantasysjangeren..

Noe overraskende er ønsket fra mange om at romanene helst *ikke* skal handle om kjærlighet. Siden det er såpass mange tilhengere av serielitteratur blant informantene, en sjanger der kjærlighet vanligvis er en viktig ingrediens, er ønsket om "kjærlighetsfri sone" overraskende. Dette kan imidlertid være en variant av ønsket om at det de leser skal ha en mest mulig realistisk handling.

Intervjuobjektene lar seg fascinere av litteraturen de leser, men i forskjellig grad. Én lever seg helt inn i historiene og identifiserer seg med hovedpersonen, en annen blir svært engasjert, gråter og ler, men beholder likevel en viss reflekterende distanse. Den distanserte leser som ikke engasjerer seg følelsesmessig, finner jeg ingen eksempler på blant informantene.

7.4. Forskjeller på grunn av alder

Den eldste informanten i min studie er 81 år gammel. Hun har lest siden hun var 6 – 7 år gammel. Det betyr at denne oppgaven gir eksempler på lesning og leseopplevelser fra de siste 75 åra. Med et så stort aldersspenn vil forskjeller i smak og lesning på grunn av alder komme til syne.

Hvis en grupperer informantene aldersmessig, ser en at noen av dem som er på omtrent samme alder, leser mye av det samme. Dette gjelder spesielt de to

informantene som er født før siste krig – de er begge glad i dikt, biografier og reiseskildringer, og dette nevnes ikke av så mange andre. De tre som er født på 60-tallet, leser mest serielitteratur og krim. Det er altså en trend til at de eldste leser mest allsidig, mens de yngste informantene har den mest folkelige smaken. Dette er for øvrig i tråd med utviklingen i bokmarkedet: Formelbasert litteratur dominerer popularitetslistene.

7.5. Foreldres lesning virker inn

Kvantitative undersøkelser viser at desto høyere utdanning en har, desto høyere havner en vanligvis i smakshierarkiet. Dette kan også jeg se en klar tendens til blant mine informanter. Aller klarest viser dette seg når en ser på lesning av serielitteratur isolert. De informantene som ikke leser serielitteratur, har høyest utdanning av samtlige. Siden flertallet av informantene er født før 1950, er utdanningsnivået blant deres foreldre relativt lavt. De som har lengst utdanning blant foreldrene, er tre av mødrene. Disse kvinnene er mødre til de tre informantene som har høyest utdanning. Utdanningskapitalen går altså i arv. Disse tre informantene er også blant de mest "avanserte" leserne. I mitt materiale ser det altså ut til å være en sammenheng mellom foreldrenes utdanning og informantenes lesning. Dette stemmer også overens med kvantitative undersøkelser som er foretatt.

Det ser også ut til å være en sammenheng mellom foreldrenes egen lesning og informantenes lesning i mitt materiale. Sju av ti hadde minst en forelder som leste mye. Informanter med fedre som leste mye krim, leser sjøl mye formelbasert litteratur, både serielitteratur og krim. De informantene som hadde mødre som leste variert skjønnlitteratur, leser selv skjønnlitteratur over store deler av "spekteret".

7.6. Lesningens betydning og verdi

Lesningen har stor betydning for informantene, og mange av dem sier at de ikke kan tenke seg et liv uten bøker. Lesningen fyller en lang rekke funksjoner: Mange understreker den kunnskapsgivende funksjon, at de gjennom lesningen lærer om andre land, kulturer og levesett. De mest ivrige leserne av serielitteratur peker spesielt på den kunnskapen de får om norsk kulturhistorie ved å lese historiske serier. Underholdningsfunksjonen er viktig - lesning virker avslappende og avstressende, og den gir en virkelighetsflukt som mange setter pris på.

Økt innsikt og personlig utvikling er også en viktig årsak til å lese. Noen leser for å forstå seg sjøl bedre, andre for å få økt bevissthet om sosiale og politiske forhold i samfunnet. Lesning gir trøst, avslapning og ro, og det har en sosial funksjon – å møtes og prate om bøker er det flere av informantene som har glede av.

Å måtte lese på senga før en sovner er nærmest et rituale for flere, og her er det lesningens symbolske funksjon det dreier seg om. Gleden over språket og måten bøker er skrevet på, tillegges også vekt av noen av informantene. Da er vi over på den estetiske funksjon. De fleste av kvinnene enes om "gledesfunksjonen" – den lysten og begeistring de opplever ved selve leseprosessen.

7.7. Holdninger til lesning

De fleste av informantene har lest mye helt fra de var små, men et par har hatt lesevaner, og derfor har ikke lesningen alltid vært forbundet med lyst. Fire av informantene ble jevnlig lest høyt for som barn, de andre seks mer sporadisk eller aldri. I dag blir det ansett for å være svært viktig å lese høyt for små barn, og forskning viser en sammenheng mellom det å bli lest høyt for og seinere leseferdigheter. Jeg har ikke funnet noen sammenheng i mitt materiale mellom høytlesning i barndommen og informantenes lese-mønster i voksen alder.

Informantene ble for det meste oppmuntret til å lese som barn, de møtte sjelden eller aldri holdningen om at å lese var å kaste bort tida. Derimot fortelles det om enkelte restriksjoner på *hva* de fikk lese og *hvor* og *når*.

Noen av informantene har lest høyt for sine egne barn eller for mindre søsken, andre ikke. Heller ikke her er det lett å se noe mønster. To av informantene har vært med i lokale lesesirkler i mange år, mens andre diskuterer litteratur i lunsjpausa på jobben eller med venner og familiemedlemmer. Bøker og lesning ser ut til å inngå som et naturlig element i samtaler og sosialt liv for mange av informantene.

Tilgangen på bøker var begrenset når de eldste informantene vokste opp, de måtte lese det som var. Familiens egen boksamling var for det meste liten, men heldigvis var det slekt og venner en kunne låne fra. Folkebiblioteket likeså - det framsto som det reneste Mekka for noen av informantene i barndommen, og begeistring har holdt seg. Mange har et nært forhold til det lokale biblioteket, og samtlige gir det svært rosende omtale, uavhengig av alder og litterær smak. Flere av informantene forærer bøker, spesielt serier, til biblioteket når de sjøl har lest dem ferdig.

7.8. Styrke og svakhet

Styrken ved en kvalitativ undersøkelse som denne er at en har mulighet til å gå i dybden og få langt mer utfyllende svar enn i en kvantitativ undersøkelse. På den måten får en fram verdifulle nyanser som ellers ville gått en hus forbi. Men dette fører også til at materialet blir så stort at det kan vokse en litt over hodet. En klarer ikke å bruke alle innspillene en får. På grunn av mangel på tid har jeg måttet la ligge interessante momenter som kom fram i intervjuene.

Det som opplevdes vanskeligst i oppgaven, var innplasseringen av informantene i Bourdieus smakshierarki. Jeg er prinsipielt motstander av å plassere folk i bås, spesielt de som har vist meg stor imøtekommenhet og raushet ved å la seg intervjuet. Dessuten ble det temmelig vanskelig å finne de rette "båsene" etter hvert, både fordi spennet i lesning var så stort, og fordi informantenes smak ser ut til være i forandring. Samtidig var det nødvendig med noen "båser" for å skille mellom informantene og komme videre i analysen.

7.9. Videre forskning

Det er mye å ta av for dem som i framtida vil forske på folks lesning og litterære smak. Jeg har snakket med kvinner i ei kommune i bygde-Norge. Det hadde vært interessant å se i hvilken grad smaken og holdningene til lesning er annerledes hos ei tilsvarende gruppe kvinner som bor i en stor by.

Hvordan forholder bibliotekarer og låneres smak seg til hverandre? I en tidlig fase av oppgaven trodde jeg at det lot seg gjøre å ta et slikt element inn, men det ble for svært. Jofrid Karner Smidt (2002) konkluderte i sin doktoravhandling med at bibliotekarene jevnt over tilhører middelsmaken, men at det er en brei middelsmak. Er det en "høyere" middelsmak enn den jeg plasserte mange av mine informanter i, eller er den noenlunde lik? Slike spørsmål hadde det vært interessant å se belyst.

Menn og lesning er et annet interessant emneområde. Her vet jeg det pågår forskning.

Jeg har stilt spørsmålsteget ved om de to litterære kretsløpene er i ferd med å smelte sammen. En mer inngående studie av dette spørsmålet mener jeg vil være interessant. Det samme gjelder spørsmålet om serielitteratur skal inngå i norske folkebiblioteks samlinger eller ikke. Her er det mange synspunkter å øse av! Hvilke argumenter har biblioteksjefene for det ene eller det andre standpunktet? Hva sier foreleserne på bibliotekarutdanningen? Hva mener lånerne?

8. LITTERATURLISTE

Skriftlige kilder:

- 100 mest utlånte voksenbøker i Bibliofil-bibliotek de siste 6 måneder (2008, april 1). [Larvik]: Bibliotek-Systemer. Lokalisert 1. april 2008 på Verdensveven: <http://www.bibsyst.no/top100/200804/top100ustat-voksne.html>.
- Appleyard, J.A. (1991). *Becoming a reader: The experience of fiction from childhood to adulthood*. [Cambridge]: Cambridge University Press.
- Beyer, H. & Beyer, E. (1970). *Norsk litteraturhistorie*. Oslo: Aschehoug.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax.
- Buskoven, N. K. (2006). *Undersøkelse om bibliotekbruk*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Cappelen Damm ([2009]). *Serieromaner: Norske serier*. [Oslo]: Cappelen. Lokalisert 12. mai 2009 på Verdensveven: <http://www.cappelendamm.no/main/katalog.aspx?f=10258>.
- Cawelti, J.G. (1976). *Adventure, Mystery, and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Escarpit, R. (1971). *Litteratursosiologi*. [Oslo]: Cappelen.
- [Folkebibliotekloven (1985)].(1997). *Lov om folkebibliotek: av 20. desember 1985 nr 108*. [Oslo]: Cappelen akademisk forl.
- Frønes, I. (1997). Generasjoner, barndom og familier i etterkrigs-Norge. I: I. Frønes, , K. Heggen & J.O. Myklebust (Red.), *Livsløp: Oppvekst, generasjon og sosial endring*. (s.59-74). Oslo: Universitetsforl.
- Frønes, I., Heggen, K. & Myklebust, J.O. (Red.) (1997). *Livsløp: Oppvekst, generasjon og sosial endring*. Oslo: Universitetsforl.
- Graven, A.R. (2008, mai 15). *Les høyt for barnet*. [Oslo]: Forskningsrådet. Lokalisert 20. juni 2009 på Verdensveven: <http://www.forskning.no/artikler/2008/mai/181614>.
- Gaarder, J. (2006, september 18). *Bokklubbens Barnebibliotek*. [Oslo]: De norske Bokklubbene. Lokalisert 30. mai 2009 på Verdensveven: <http://www.bokklubben.no/SamboWeb/side.do?dokId=522357>.
- Gripsrud, J. & Hovden, J. F. (2000). (Re)producing a cultural elite?: A report on the social backgrounds and cultural tastes of university students in Bergen, Norway. I: J. Gripsrud (Ed.), *Sociology and aesthetics* (s. 55-90). Kristiansand: Høyskoleforl.
- Hansson, G. (1988). *Inte en dag utan en bok: Om läsning av populärfiktion*. Linköping: Tema kommunikation.
- Jauss, H. R. (1982). *Aesthetic experience and literary hermeneutics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Kikkhullet: Mest utlånt skjønnlitteratur for voksne pr.22/01/2008* (2008, januar 22). [Larvik]: Bibliotek-Systemer Lokalisert 22. januar 2008 på Verdensveven: <http://www.amot.folkebibl.no/kikkhullet/kikkmestut-v-1.html>.
- Kikkhullet: Mest utlånt skjønnlitteratur for voksne pr 11/05/2009.* (2009, januar 11). [Larvik]: Bibliotek-Systemer. Lokalisert 11. januar 2009 på Verdensveven: <http://www.amot.folkebibl.no/kikkhullet/kikkmestut-v-1.html>.
- KommuneFakta – Hedmark.* (2009). [Oslo]: Statistisk sentralbyrå. Lokalisert 11. januar 2009 på Verdensveven: <http://www.ssb.no/kommuner/region.cgi?nr=04>.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam.
- Lamont, M. (1992). *Money, Morals, and Manners: The Culture of the French and American upper middle Class*. Chicago: University of Chicago.
- Mukařovský, J. (1977). *Structure, sign and function: Selected essays*. New Haven: Yale University Press.
- Naper, C. (2007). *Kvinner, lesning og fascinasjon: "Bestselgere" i bibliotek og kiosk*. Oslo: Pax.
- Naper, C. (2009). Fra mangfold til enfold. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 1, 28-39.
- Rosenlund, L. (1985). *Kulturpolitikk og kulturforskjeller*. Stavanger: Rogaland distriktshøgskole.
- Rosenlund, L. (2001). On the social conditions of producing a thesis. *Sosiologisk årbok*, 2001.2, 5-25.
- Rosenlund, L. (2002). Regelmessigheter i den postmoderne uorden – om sosiale og mentale strukturer. *Sosiologi i dag*, 1-2, 51-91.
- Rottem, Ø. (1995). *Norges litteraturhistorie: Fra Brekke til Mehren*. Oslo: Cappelen.
- Rottem, Ø. (1997). *Norges litteraturhistorie: Inn i medietidsalderen*. Oslo: Cappelen.
- Rottem, Ø. (1998). *Norges litteraturhistorie: Vår egen tid 1980-98*. Oslo: Cappelen.
- Schibsted forlag ([2009]). *Romanserier: Norske*. Oslo: Schibsted. Lokalisert 12. mai 2009 på Verdensveven: <http://www.schibstedforlag.no/romanserier/norske/255506.o2>.
- Skarpenes, O. (2007). Den «legitime kulturens» moralske forankring. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 4, 531-558.
- Smidt, J. K. (2002). *Mellom elite og publikum: Litterær smak og litteraturformidling blant bibliotekarer i norske folkebibliotek*. Oslo: Unipub.
- Spangen, I.C. (2007). *Referansehåndboken*. Oslo: Spartacus.
- Statistikk for arkiv, bibliotek og museum 2007.* (2008). Oslo: ABM-utvikling.

Thorsnæs, G. (2009, mars 19). *Åmot – Hedmark*. [Oslo]: Store Norske Leksikon. Lokalisert 20. mai 2009 på Verdensveven:
<http://www.snl.no/Åmot/Hedmark>.

Usherwood, B. & Toyne, J. (2002). The value and impact of reading imaginative literature. *Journal of Librarianship and Information Science*, 34, 34-41.

Ytreberg, E. (2004). Norge: mektig middelkultur. *Samtiden*, 3, 6-15.

Muntlige kilder:

Nipen, L. Biblioteksjef Åmot bibliotek (2009, april 21). Intervju.

Strand, A.B.B. Bibliotekar Åmot bibliotek (2009, april 21). Intervju.

9. VEDLEGG

Oversikt over vedlegg:

Vedlegg I: Introduksjonsbrev

Vedlegg II: Intervjuguide

Vedlegg III: Erklæring om opptak av intervju

Vedlegg IV: Informantenes leseopplevelser

Vedlegg I: Introduksjonsbrev

Inger Marie Bergene
Ekornveien 13
2480 KOPPANG
e-post: ingermb@fossaa.no
Tlf. 62 46 07 86 (hjemme)
62 46 84 40 (jobb)
90054551 (mobil)

Koppang 10. februar 2008

Hei!

Lisbeth Nipen ved Åmot folkebibliotek har vært i kontakt med deg og flere andre i forbindelse med en oppgave jeg skal skrive om kvinner og lesning. Jeg var veldig glad for at så mange sa ja til å være med på intervju!

Nå er det dessverre litt usikkert hvor mange personer jeg rekker å intervju. Jeg skulle så gjerne snakket med alle som har sagt seg villige, men ser at det kan bli vanskelig å greie det. Jeg tar kontakt med deg igjen når jeg får litt mer oversikt, og da skal du få endelig beskjed om det blir noe intervju eller ikke.

Men uavhengig av det vil jeg gjerne forklare i grove trekk hva prosjektet mitt går ut på:

Jeg er rett og slett interessert i å samtale med lånere på biblioteket om hva de liker og ikke liker å lese, jeg vil gjerne høre hvilke favorittbøker og -forfattere de har og få et innblikk i hva bøker og lesning betyr for dem. Dette vil gi meg verdifullt materiale til den oppgaven jeg skal skrive. Jeg vil undersøke hva det er som får folk til å bruke deler av fritida si på lesning og prøve å finne ut om denne interessen for og gleden ved å lese oppleves på forskjellig måte av ulike lesere.

Jeg er for tida deltidsstudent ved Høgskolen i Oslo, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag, der jeg holder på med videreutdanning. Jeg er helt i startgropa på masteroppgaven min, som altså skal handle om lesere og lesning av skjønnlitteratur. Til daglig arbeider jeg som biblioteksjef i Rendalen kommune, men er bosatt på Koppang.

Da håper jeg du kan ha litt tålmodighet med meg! Jeg lar høre fra meg igjen.

Vennlig hilsen

Inger Marie Bergene

Vedlegg II: Intervjuguide – til 1. og 2. gangs intervju

a. 1. gangs intervju

Innledning

Si litt om oppgaven.

Si litt om biblioteket, lyst og trivelig. Er du ofte her? Med familien? På arrangementer? Lørdager?

Er du medlem av bokklubb? Hvilken bokklubb/bokklubber? Har du vært medlem lenge?

Barndom/oppvekst

Nå tenkte jeg vi skulle gå litt tilbake i tid. Kan du fortelle litt om oppveksten din?

Kan du si litt om barndomshjemmet ditt?

Hva drev du med i fritida? Var du glad i å lese?

Hva leste du? (bøker, ukeblad, tegneserier, aviser...)

Hva slags bøker likte du best å lese? Hva var det som gjorde at du likte nettopp disse bøkene?

Husker du ei bok (eller flere) du likte spesielt godt? Kan du fortelle litt om den? Hva fikk deg til å like akkurat den boka? Hvem fikk du den av?

Fikk du ofte bøker i jule- og bursdagsgave?

Jeg vet det er lenge/ei stund siden, men kan du huske flere titler på bøker du leste den gang?

Leste du serier som Frøken Detektiv, Bobsey-barna, Gulltopp osv. ?

Var det noen voksne eller søsken som leste høyt for deg? Kan du huske hva de leste og hvordan det var?

Hvor fikk du tak i bøkene du leste? Hjemme, biblioteket, hos venner...

Kan du komme på hva slags bøker dere hadde i bokhylla hjemme hos deg?

Likte foreldrene dine å lese? Er det mulig for deg å huske hva de leste?

Fortsatte du å lese like mye utover i ungdomsåra? Hva likte du best å lese da?

Var det noen som påvirket deg i forhold til hva du skulle/burde lese?

Voksen lesning

Dele ut kopi av forsida/baksida på bøker utgitt i 2007. Hvilke av disse bøkene kunne du tenke deg å lese/har lest og likt? Hvilke bøker kunne du ikke tenke deg å lese/har lest og ikke likt? Sortere i bunker.

Hva er det som gir deg lyst til å lese akkurat de bøkene?

Hva er det som får deg til å la være å lese de andre? Noen fellestrekk? Sjangre.

Hva leser du akkurat nå? Hva har du lest i det siste? Kan du huske navn på forfattere og/eller noen titler. Hva har du likt/ikke likt?

I bokhyllene hjemme hos deg sjøl, hva slags bøker har du der? Har du noen bøker der som du gleder deg til å lese? Er det bøker der du ikke kommer til å lese?

Hvordan bestemmer du deg for hvilke bøker du skal låne/kjøpe? Hva ser du etter?

Hva skal de handle om? Gi ev. alternativer. (hverdagsliv, kjærlighet, spenning, globale problemer, humor, historiske personer og begivenheter, ...)

Hvem er din favorittforfatter? Flere? Favorittbøker/-serie?

Hva er det som gjør dette til favorittbøkene dine?

Hvilke følelser vekker disse bøkene i deg?

Er det slik at du kjenner deg igjen i noen av dem? Er det å kjenne seg igjen viktig for deg når du leser?

Kan du beskrive hvordan du har det når du leser bøkene du liker aller best?

Er det viktig for deg hvordan ei bok slutter? Hvordan synes du slutten skal være?

Abonnerer du på serier? Hvilke?

Hvor mye leser du? Så mye som ei bok i måneden?

Hvorfor leser du romaner/skjønnlitteratur? Hva gir det deg? Alternativer på eget ark.

Hva får du ut av lesningen?

Andre kulturopplevelser

Jeg vil også gjerne spørre deg litt om andre fritidssysler.

Leser du andre ting enn skjønnlitteratur/romaner?

Hva da (faglitteratur, faktabøker, aviser, ukeblad, tegneserier, tidsskrifter osv.)? Titler på tidsskrifter og aviser?

Hva leser du i avisene/ukebladene/tidsskriftene?

Hva liker du best å se på TV? Nyheter, debattprogram, Barne-TV, filmer, serier– hvilke serier?

Hva så du i går kveld? (vise fram TV-programmet)

Hvilke hobbyer har du (utenom lesning)? Hva gjør du i fritida di? Alternativer på eget ark.

Er du ofte på kino?

Hvis ja: Her er ei oversikt over filmene som ble vist på kinoen her på Rena i 2007. Hvilke av disse filmene har du sett, enten på kino eller på video? Kryss av på liste.

Her er kulturhusets teaterprogram for 2007. Hvis du har vært på noen av forestillingene, kryss av på lista.

b. 2. gangs intervju

Lokale forfattere

Hvilke lokale forfattere har du lest?

Hvorfor leser du/leser du ikke lokale forfattere?

Holdninger til lesning i barndommen, ungdommen og nå.

Leste vennene dine mye i barndommen/ungdommen?
Snakket dere om bøker? Hvordan? Lånte bøker av hverandre?

Leser folk i omgangskretsen din i dag mye/lite?
Type skjønnlitteratur? Skiller du deg ut? Er det godtatt/OK å lese mye?

Snakker dere om bøker? Når og på hvilken måte? Hjemme, på jobben, i lunsjpausa, med venner?

Anbefaler du bøker til familie og venner? Hvordan blir det mottatt?

Har du noen gang blitt erta/fått hånlige bemerkninger fordi du leser mye?

"Eksperimentelle" forfattere

Har du lest noe av Jon Fosse, Dag Solstad, Kjell Askildsen, Trude Marstein eller Hanne Ørstavik?

Hvordan likte du det?

Vedlegg IV. Informantenes leseopplevelser

Ida

I barndommen:

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)
Andersen, H.C.: Eventyr

Forfattere:

Prøysen, Alf
Egner, Torbjørn

I ungdommen:

Leste svært lite

I voksen alder:

Brenden, Laila: Hannah (serie)
Kristiansen, Else Berit: I krig og
kjærlighet (serie)
Lien, Merete: Rosehagen (serie)
Ingulstad, Frid: Ildkorset (serie)
Sandemo, Margit: Sagaen om Isfolket
(noen bøker)

Wenche

I barndommen:

Hickok, Lorena A: Historien om Helen
Keller

Hope, Laura Lee: Bobseybarna (serie)
Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)
Mitt Skattkammer

I ungdommen:

Kriminaljournalen
Romantikk
Kriminalromaner

I voksen alder:

Brown, Dan: DaVinci-koden
Brown, Dan: Iskaldt bedrag
Frantzen, Leif: Slektsarven (serie)
Gjersøe, Ann-Christin: Livsarven (serie)
Hubred, Stein Aage: Bygdebarn (serie)
Ingulstad, Frid: Ingebjørg Olavsdatter
(serie)
Ingulstad, Frid: Sønnavind (serie)
Lien, Merete: Barn av stormen (serie)
Ragde, Anne B.: Berlinerpøplene (3 bind)
Sandemo, Margit: Heksemesteren (serie)
Sandemo, Margit: Sagaen om Isfolket
(serie)
Ustad, Willy: Fire søsken (serie)

Forfattere:

Holt, Anne
Fossum, Karin

Gunvor

I barndommen:

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)
Porter, Eleanor Hodgman: Pollyanna (serie)

I ungdommen:

Jevanord, Aslaug/Anitra: Diverse titler
Bull, Jacob Breda: Samlede verker
Kriminalromaner

I voksen alder:

Brenden, Laila: Hannah (serie)
Falkberget, Johan: Nattens brød (4 bind)
Larsson, Stieg: Millenium-trilogien
Lien, Merete: Rosehagen (serie)
Mankell, Henning: Kennedys hjerne
Nygårdshaug, Gert: Mengele Zoo
Petterson, Per: Ut og stjele hester
Ragde, Anne B.: Berlinerpoplene (3 bind)
Stensrud, Eva J.: Storgårdsfolk (serie)

Forfattere:

Elstad, Anne Karin
Hamsun, Knut
Henriksen, Levi
Lindell, Unni
Nesbø, Jo
Sandbeck, Vidar
Undset, Sigrid

Inga

I barndommen:

Lindgren, Astrid: Alle vi barna i
Bakkebygrenda
Bøker av Anne-Cath Vestly (den første,
Ole Aleksander på farten, kom i 1954)

I ungdommen:

Det Nye
Romantikk
Illustret
Det Sanne

I voksen alder:

Boge, Anne-Lise: Arvesynd (serie)
Cookson, Catherine: Glassjomfruen
Elstad, Anne Karin: Innhaugfolket (4 bind)
Elstad, Anne Karin: Julie m.fl. (4 bind)
Elstad, Anne Karin: Odel
Elstad, Anne Karin: Maria, Maria
Hubred, Stein Aage: Bygdebarn (serie)
Ingulstad, Frid: Ingebjørg Olavsdatte (serie)
Lybeck, Sigurd: Matja
Nordby, Marit: Eirin og Anders
Ragde, Anne B.: Berlinerpoplene (3 bind)
Skagestad, Tormod: Hild Rogne (3 bind)
Stensrud, Eva J.: Storgårdsfolk (serie)

Grete

I barndommen:

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)
Montgomery, Lucy M.: Anne fra Bjørkely
Eventyr

"Katt uten hale" (usikker på tittel og forfatter)

I ungdommen:

Johansson, Ivar Lo: Bare en mor (1953)
eller Sundby, Carl: Bare en mor (1946)

Lie, Bernt: Samlede verker

Lie, Jonas: Samlede verker

Sinding, Holger: Norske kriminalhistorier fra virkeligheten

Romantikk, Kriminaljournalen,
Detektivmagasinet

I voksen alder:

Halvorsen, Ida: Hard asfalt

Hosseini, Khaled: Drageløperen

McNulty, Faith: Den brennende sengen

Seierstad, Åsne: Bokhandleren i Kabul

Slaggard, Sigrid: Dikterdronningen:

Sigrid Undset

Forfattere:

Austen, Jane

Braaten, Oskar

Duun, Olav

Elstad, Anne Karin

Fossum, Karin

Hagerup, Inger

Larsson, Stieg

Lindell, Unni

Mankell, Henning

Nesbø, Jo

Sandemo, Margit (de historiske romanene)

Skjelbred, Margaret

Skjæråsen, Einar

Skram, Amalie

Staalesen, Gunnar

Steel, Danielle

Söderholm, Margit

Vesaas, Halldis Moren

Wassmo, Herbjørg

Mona

I barndommen:

Andersen, H.C: Eventyr

Dixon, Franklin W.: Hardy-guttene (serie)

Ellis, Edward S.: Hjortefot-bøkene (serie)

Hope, Laura Lee: Bobseybarna (serie)

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)

Lindgren, Astrid: Pippi Langstrømpe

Lindgren, Astrid: Emil fra Lønneberget

Maxwell, Arthur: Bibelens Beste

Verne, Jules: Diverse bøker

West, Jerry: Lykkebarna (serie)

Wilkerson, David: Narkomaner og storbygjenger

Winther, Eugenie G.: Frøken Tankeløs

I ungdommen:

Falkberget, Johan: Nattens brød (4 bind)

Gulbrandsen, Trygve: Og bakom synger skogene (3 bind)

Hallbing, Kjell: Morgan Kane (serie)

Henriksen, Vera

Ibsen, Henrik

Skram, Amalie

Litteratur om krigen og jødeforfølgelsene

Superstjerne- og legeromaner, Den Svarte Serie

I voksen alder:

Clancy, Tom: Jakten på Rød oktober

Deaver, Jeffrey: Sleeping Doll

Elstad, Anne Karin: Innhaug-folket (4 bind)

Elstad, Anne Karin: Julie (4 bind)

Elstad, Anne Karin: Hjem

Fielding, Helen: Bridget Jones' dagbok

Holm, Gretelise: Robinson-mordene

Hosseini, Khaled: Drageløperen

Hugo, Victor: De elendige

Niemi, Mikael: Populærmusikk fra Vittula

Ragde, Anne B.: Berlinerpoplene (3 bind)

Tolstoj, Lev N.: Anna Karenina

Vik, Bjørg: Elsi Lund (3 bind)

Walker, Alice: Fargen bortenfor

Forfattere:

Austen, Jane

Baldacci, David

Blixen, Karen

Crichton, Michael

Deaver, Jeffrey

Fossum, Karin

George, Elizabeth

Grisham, John

Lessing, Doris

Lindell, Unni

Läckberg, Camilla

Marklund, Liza

McDermid, Val

Nesbø, Jo

Thørring, Jorun

Walters, Minette

Wassmo, Herbjørg

Berit

I barndommen:

Eventyr

Sigrid Bo (??)

Falkberget, Johan

Bojer, Johan: Folk ved sjøen

I ungdommen:

Bojer, Johan

Krokann, Inge

Kvåle, Sigurd: Håvard på Eggvin

Salje, Sven Edvin: Elin

I voksen alder:

Alnæs, Karsten: Sabina

Bomann-Larsen, Tor: Haakon & Maud

Can, Mustafa: Tett inntil dagene

Furuseth, Ingrid: Kvinne mellom frontene

Gedge, Pauline: Herrer over de to land
(3 bind)

Henriksen, Vera: Sølvhammeren

Hoem, Edvard: Faderen

Hosseini, Khaled: Drageløperen

Hosseini, Khaled: Tusen strålende soler

Hustvedt, Siri: Det jeg elsket

Kaarsbøl, Jette A.: Den lukkede bok

Ragde, Anne B.: Berlinerpoplene (3 bind)

Seierstad, Åsne: De krenkede

Storhaug, Hege: Men størst av alt er
friheten

Undset, Sigrid: Kristin Lavransdatter (3
bind)

Undset, Sigrid: Olav Audunssøn (4 bind)

Valla, Liv Gerd: Prosessen

Wassmo, Herbjørg: Dinas bok (3 bind)

Forfattere:

Aukrust, Olav

Bull, Jacob Breda

Børli, hans

Ekman, Kerstin

Falkberget, Johan

Elstad, Anne Karin

Guillou, Jan

Heggland, Johannes

Jacobsen, Rolf

Laxness, Halldor Kiljan

Anne

I barndommen

Briisley, Joyce L.: Milly-Molly-Mandy-
bøkene

Burnett, Frances H.: Den
hemmelighetsfulle hagen

Bøgenæs, Evi: Lise begynner på skolen

Gulbrandsen, Trygve: Og bakom synger
skogene (3 bøker)

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)

Lindgren, Astrid: Mesterdetektiven

Blomkvist-bøkene

Marryat, Frederick: Barna i Nyskogen

Porter, Eleanor H.: Polyanna

Barnebladet Magne

Illustrerte klassikere

I ungdommen

Moberg, Vilhelm: Utvandrerne og
Innvandrerne (4 bøker)

Shute, Nevil: Den siste bredd

Steinbeck, John: Hele forfatterskapet

Undset, Sigrid: Kristin Lavransdatter (3
bind)

Tolstoj, Leo: Krig og fred (4 bind)

Tolstoj, Leo: Anna Karenina (2 bind)

Forfattere:

Buck, Pearl

I voksen alder:

Kriminalromaner (i småbarnstida)

Abdolah, Kader: Huset ved moskeen

Chevalier, Tracy: Pike med perleøredobb

Heiberg, Astrid Nøklebye: Endring og
undring

Hosseini, Khaled: Drageløperen

Larsson, Stieg: Millennium-trilogien

Martel, Yann: Historien om Pi

Nair, Anita: Damekupeen

Samartin, Cecilia: Señor Peregrino

Setterfield, Diane: Den trettende
fortellingen

Forfattere:

Allende, Isabel

French, Marilyn

García Márquez, Gabriel

Nilsen, Tove

Skjelbred, Margaret

Wassmo, Herbjørg

Weldon, Fay

Sigrid

I barndommen:

Burnett, Frances Hodgson: Lille lord
Fauntleroy

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv (serie)

Lagerlöf, Selma: Nils Holgerssons
forunderlige reise

Lindgren, Astrid: Pippi Langstrømpe

Spyri, Johanna: Heidi-bøkene

Stowe, Harriet Beecher: Onkel Toms hytte

Eventyret om Rasputin

I ungdommen:

Golon, Sergeanne: Angélique-bøkene

Moberg, Vilhelm: Utvandrerne, Innvandrerne
4 bind)

Stevns, Greta: Pernille-bøkene

Undset, Sigrid: Kristin Lavransdatter (3 bind)

Werner, Lisbeth: Puk-bøkene

Forfattere:

Hamsun, Knut

I voksen alder:

Auel, Jean: Huleboerens klan (5 bind)

Golden, Arthur: Geisha

Hosseini, Khaled: Drageløperen

Larsson, Stieg: Millennium-trilogien

Niffenegger, Audrey: Den tidsreisendes
kvinne

Sandemo, Margit: Sagaen om isfolket (serie)

Seierstad, Åsne: Bokhandleren i Kabul

Shuler, Linda Lay: Kvinnen som husker (3
bind)

Forfattere:

Austen, Jane

Clark, Mary

Higgins

Cornwell, Patricia

Dahl, Kjell Ola

Duun, Olav

Elstad, Anne

Karin

Faldbakken, Knut

Fossum, Karin

Henriksen, Vera

Hermann, Richard

Hitchcock, Alfred

Lagerlöf, Selma

Loe, Erlend

Lindell, Unni

Marklund, Liza

Nesbø, Jo

Pamuk, Orhan

Pedersen, Bente

Prøysen, Alf

Ragde, Anne B.

Sandbeck, Vidar

Scott, Gabriel

Steel, Danielle

Wassmo, Herbjørg

Siri

I barndommen:

Børresen, Bent Kristian: Borgen skole
7B og 4A

Disney, Walt: Div. bøker

Jonsmoen, Unni-Lise: Maren

Ingeborg og Pus på Rørosmartnan

Keene, Carolyn: Frøken Detektiv
(serie)

Lindell, Unni: Annas barn

Sommer-Bodenburg, Angela: Den
vesle vampyren (serie)

Verdens beste eventyr

Forfattere:

Lindgren, Astrid

Vestly, Anne-Cath

I ungdommen/voksen alder:

Ambjørnsen, Ingvar: Pelle og Proffen-
bøkene (serie)

Bøgenæs, Evi: Div. bøker

Guillou, Jan: Arn-serien (4 bind)

Hamsun, Knut: Markens grøde

Larsson, Stieg: Millennium-trilogien

Ragde, Anne B.: Berlinerpoplene (3
bind)

Rowling, Joanne K.: Harry Potter (7
bind)

Sandemo, Margit: Sagaen om isfolket
(serie)

Sandemo, Margit: Heksemesteren
(serie)

Stensrud, Eva J.: Storgårdsfolk
(serie)

Forfattere:

Aukrust, Kjell

Bull, Jacob Breda

Christie, Agatha

Fossum, Karin

Henriksen, Vera

Holt, Anne

Lindell, Unni

Mankell, Henning

Øksendal, Asbjørn